

ס פ ר

עמרת תפארת

י כ ל ל

חרושים ובאורים על חמשה חומשי תורה משבצים
במשבצות זהב, ממקראי קדש, ומקלעים בציצים ופרחים
מדברי חכמנו זכרונם לברכה.

מאיר יואל

מאיר יואל, ביד יהודה לייב וויגאדער
1894-1974

בעל המחבר ספר בית יהודה עשרה חלקים, וספר מנחת עני
(אשר אתי בכהונם) באותו לחדושת חתפלות מקל השנה.

פה עיר דובלין

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

עיה"ק ירושלים ת"ז, תרע"ג.

בדפוס א. מ. לונין

אדרעססע שלי

M. WIGODER

33 GROVE PARK

DUBLIN (Ireland)

הגיון דוחי.

הן צבא לאנוש' עלי ארין, מדה ימיו טפחות, והוא לקברות
יובל, ואין עוד לו שכר כי נשבה זכרו? האם אין טוב לו לאדם כי
אם לאכל ולשתות ולשמת, ומה יתרון לאדם מן הבחמה? הלא גם
לה רוח החיני, כח חסחנוע, וגם היא אכלת ומחתת את פיה!
אכן רוח היא באנוש, רוח חכמה ובינה, והיא בת השמים,
ולה כנפים כנפני הכרובים, להנביח עוף, ולהרקיע שחקים, ולבא
בסוד אלוה.

אך מי עלה למרום, וצדק מלא חפנים חכמה בימים אלו?
ראיתי בני עליה והמה מועטים, כל חזם יעמול האדם ללחם
כי אכף עליו פיהו, ואם מבקר לערב יחת, להחיות רק חצי בשרו,
החכמה מאין תמצא? לכן ימות ולא בחכמה, ואם גורלי כגורל
כל האדם ושבעתי נדודים עדי ערב, כמות כל האדם אמות גם
אני, ולא יזכר שמי בין החיים עוד!

לכן אמרתי הן בעודני הי אציב מצבת זכרון, ואעלה מעט
מהרבה הדושי תורה אשר לי על מכבש הדפוס, לבלי יסוף זכרי
מן החיים, והיה אם ימצא בחם דבר טוב אשר יתענגו בו בני
אדם, ויהיה נחת רוח להם או אמצא מרגע גם לנפשי, ושכבתי
וערבה שנתי.

המחבר.

זכרון עולם

מצבת אבן

אשר הרמתי, על קבורת רעייתי תסתי אשת חיל, וראתה

מרת **תמרה גיטל** ניע

ב' כ"ה' דוב יוסף מעיר לאוועוועק.

תמה ישרה, בניך צעקים.
מרוע מהרה, עזבת קנך!
רבה בשנים, עליה בשחקים
הוי עצבת! עזבת במענד

גלה יקרנה, סבית חיינו.
יקוננו עליך, כל בניך.
מזוב עשית, בשנים היית,
לכבוד ותפארת, שמך נעטרת.

הלכה לעולמה פה דובלין בשנת מ"ד לימי חייה.

ביום א' ה' ימים לידה אלול, שנת תרס"ז לפ"ק

ת' נ' צ' ב' ה'

ובעדן נן אלקים תחא מנוחתה.

DEDICATED

To the loving memory
of my

Dealy beloved wife

TAMAREH GITEL

who died on the
5 th. day of Ellul 5666
corresponding
to the 26th. August 1906.

Age, 44. Years.

"Her spirit is everlasting".

עטרת תפארת

ספר בראשית

א.

א' א'. **בראשית** ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ואיתא במסכת (תמיד ל"א') שאל אלכסנדרוס מוקדן את זקני הגלב שמים נברא תחלה או ארץ? ופרש"י אמר להם שמים נבראו תחלה, כלומר או ארץ ושמים כאחד נבראו? א"ל שמים נבראו תחלה דכתיב, בראשית ברא אלקים, את השמים ואת הארץ, אמר להם אור נברא תחלה או חשך? ופרש"י אור נברא תחלה, כלומר חיה נברא תחלה? א"ל מלתא דא אין להפתר בר' (רש"י דבר זה אין לו פתרונים).

הנה המפרשים ובהכנס מהרש"א ז"ל האריכו ליישב דברי רש"י אלו, מדוע שלא פירש בפשוטו, שהשאלה היתה מי נברא תחלה, השמים או הארץ? וכמו שפירש"י גבי אור וחשך, ששאל מי נברא תחלה?.

נראה כי דרש"י הבין זה מתשובתם, שהשיבו לו שמים נבראו תחלה אקרא

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וקבל תשובתם, ומדוע לא שאל להם עוד שאין הראיה מקרא מוכחת, דלמא בפעם אחת נבראו, אך מפני שאי אפשר לערב שתי מלות ולכתוב אותם ביחד, ע"כ לריך לכתוב כיבה אחת מקודם, אבל לא להוכיח מזה, ששמים נבראו תחלה? ומדלא שאל זה גם אחר תשובתם, ע"כ לריך לומר דבאמת שאל גם דבר זה מקודם, אך בתשובתם היה נכלל השוכה גם על זה, והוא דאיתא (חגיגה י"ב) שאל רבי ישמעל את ר"ע, כשהיו מהלכין בדרך ח"ל אתה ששימשה את נחום איש גס זו, כ"צ שנה שהיה דורש את כל אתין שבחורה את השמים ואת הארץ מה דריש בהון? א"ל אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמוקן של הקב"ה הן, ועכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ, שמים שמים ממש, והארץ ארץ ממש, ואת הארץ למה לי? להקדים, וכוונתם נראה לי פשוט, דאם לא היה כתוב את אלו ארץ היה אפשר לומר דבפעם אחת נבראו אף ששמים נכתב בקרא קודם לארץ, מפני שאי אפשר לכתוב שתי מלות ביחד, וכמש"ל ולכן נכתב המלה את

(וכן הוא הלשון בלשון על מקומו) עשה
פרי אפי' אילני סדק עשו פירות
כו' ואפשר דמשו"ה סמכו דשחם
(סוף בחובות) על הכתיב (יואל ב' ז"ב)
כי ~~מן-גשם-שמי~~ יג' שעתידין
כל אילני ~~ישראל~~ שבארץ ישראל
שיטענו פירות ולא קשה להו' הא
כתב (פסוק א' ז') אין כל חדש
תחת - השמש? ובהוא ספור
התלמודא (שם ל') דיתב ר' גוקדריש
עתידין אילנות שמוציאין פירות בכל
יום כו' ללג עליו לית תלמוד אמר
והכתיב אין כל חדש תחת השמש?
א"ל כל וארץ דנחת בשמי' כו'
אבל לפי דרשת הירושלמי שילני סדק
שיטענו פירות כבר היה לעולם
ספור עולה דרשת התלמודא בכתובות
שם שנס לעידי יטענו פירות:

ד.

שמו' ה' ו' וירא ה' כי רבה העת
האדם בארץ
וג' וינחם ה' כי עשה את האדם
בארץ וג' ואיתא (אגדה ק"ח) אמר
רב דימי אמר הקב"ה יפה עשיתי
שחקני להם קברים בארץ מאי
משמע? כתיב הכא וינחם ה' וכתיב
התם (סוף ס' ויהי) וינחם אתם ואיכא
דאמרי אמר (הקב"ה) לא יפה עשיתי
כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם
(סוף ל' י"ד) וינחם על הרעה
ראיתי איזה מצארים על המאמר הזה
ולא יחה דעתיה מהם אך לפי הפשט
ב"ל דלשון ראשון נחמה הוא שמשו
לא מחוק ד"ל כמו ביוסף שכתוב שם
וינחם אתם (את לחיו) ונחמה
שחמך לעיל בסמוך (סוף ב') ואתם
חשבתם על-רעה (אך) אלקים (היודע
העמידות

את בנתיים ללמוד מזה, (א) שלא
נבראו ביהוה. (ב) לדעת איזה מהם קידם.
ולפ"ז ל' דתשובתם לאלכסנדרוס
ממקרה זה לא ה' מטעם
שכתוב בו שמים קודם לארץ ע"כ
מוכרחים לומר שהמים נבראו תחלה
רק ראיתם היה מדכתיב בקרא את
פעמים אלל השמים, ואלל הארץ, וקנה
האם הראשון לריך לכתוב דלא נטעם
לומר, שמים וארץ שמונת של הקב"ה
הן, אבל "הא"ת השני הנכתב אלל-ארץ
למה ליג' ע"כ להורות איזה מהם
נברא תחלה, והוא השמים, וא"כ
ממילא תשובה זו מספקת היא גם על
שאלתו אם בפעם אחת נבראו :

ב.

א' י"ב ותוצא הארץ דשא
וג' ואיתא (מליו
ס') שילאו דשאים ועמדו על פתח קרקע
עד שבא אדמ"ר וביקש עליהם רחמים
וידרו גשמים ונחתו מלמד שהקב"ה
מתאווה לתפלתן של לדיקים, ובמסכת
(נבמות ס"ד) איתא על הכתוב לקמן
(כ"ה ז"א) ויעתר יצחק לה' לנכח
אשתו על אשמו לא נאמר אלא
לנכח אשמו מלמד שגיהס עקורים
היו, ומפני מה היו אבותינו עקורים?
אמר ר' יצחק מפני שהקב"ה מתאווה
לתפלתן של לדיקים, ולא אמר בלשון
שאמר רב אסי בחולין מלמד שהקב"ה
מתאווה לתפלתן של לדיקים, מפני
שדבר זה כבר למדנו מלד"ה, ומילתא
למדנו שהיו אבותינו עקורים :

ג.

שם ועין - עשה פרי להבות אילני
סדק (ירושלמי בלוי' ס' ח"ו)

מרגע לכפשי אף מדברי אחר מהם.
ולוי נראה פשוט, ע"פ מה דאמרי'
 (שם לעיל בסמוך)
 ומנ"ל דנאסרו (נח ובניו בזה"מ ?)
 דכתיב ובאת אל התבה אתה
 ובניך ואשתך וגו', וכתיב צא מן
 התבה אתה ואשתך ובניך וגו'
 ואמר ר' יוחנן מכאן אמרו שנאסרו
 בזה"מ.

והנה אף שהחיר להם הקב"ה
 להזדווג במינס אחר יליאתם
 מן התבה מ"מ כתיב אח"ז בעת
 יליאתם (ה' י"ח) ויצא נח ובניו
 ואשתו וגו' ופי' חו"ל שלא רצה
 להזדווג עוד עם אשתו כי היה ירא
 לגפשו פן יביא הקב"ה מכול לעולם
 עוד, (***) ומיד בסמוך (פסוק י"ט)
 בתיב, מכל החיה כל הרמש" וגו',
 למשפחתיהם יצאו מן התבה"
 ופירש", להזדוג במינס, וע"ז אמר
 ר' יוחנן בעל המאמר דלעיל, כל
 החיה כל הרמש וגו' למשפחתיהם
 ילאו מן התבה להזדוג במינס, ולא
 הם" כלומר נח ובניו שאע"פ שהותרו
 בזה"מ, מ"מ לא ילאו להזדוג במינס.
ואפשר ג"כ לפרש דאדלעיל
 קאי, דאמרינן (שם)
 לעיל בסמוך) שהכלב והעורב וחס
 שמשו גם בהיותם בתבה, וע"ז
 קאמר ר"י למשפחתיהם ילאו מן
 התבה להזדוג במינס ולא הם
 פי' כלב ועורב. וחס, שהם מזדוגו
 במינס

העמידות) חשבה לטובה, וגו', להחיות
 עס רב, כן גם האי וינחס דכתיב
 הכא פירושו שנחס בזה שתיקן להם
 קבורה בארץ, מפני שהיה יודע העמידות
 שיחטאו, לכן תיקן להם קבורה בארץ
 כדי שעי"ז יכופר עונם ויזכו לחיי עד,
 וכדאי' (סנהדרין ס"ו) קבורה משום
 כפרה. (*)

ולוי שנא בזה"מ הנחמה היא
 מעין חזרה וחרטה כדאמ'
 המהמרט על העבר, ואומר, לא יפה
 עשיתי דבר זה, ואע"ג שקשה הדבר
 לאומרו כלפי מעלה מ"מ מצינו דבר
 זה כסוד בתורה בענין העגל, וינחס
 ה' על הרעה, אשר דבר לעשות לעמו, כן
 גם וינחס דכתיב הכא פירושו שהתחרט
 הקב"ה מדוע שברא את האדם בארץ,
 כלומר בחומר ובתאוות הנשמיות (ר"ל
 ביצה"ר, ולא כלבא מרוס במרוס)
 וכדאי' (סוכה ג"ב ב') ארבעה
 מתחרט עליהם הקב"ה שברא, גלויות
 וכו' ויצה"ר:

נח

ה.

ח', י"ט, **כל החיה כל הרמש**
 וכל העוף וגו'
 למשפחתיהם יצאו מן התבה
 ואיתא בגמרא (סנהדרין ק"ה:) אמר
 ר' יוחנן למשפחתיהם, ולא הם
 המפרשים נלאו ליטב דברי ר' יוחנן
 אלו שאין להם צורך, ולא מלאתי

(*) ואע"ג דליכסיא היא חס, קבורה משום ביוניא ביה, או משום כפרה היא ו' ולא
 איפשיטא, עיין שם בתוס' ד"ה קבורה, דע"כ גם כפרה איכא בקבורה, כדאמרינן (דקטן ס"ו)
 כפרה מאימח הוי, מתי הוי לערא דקיבירא שורחא, ובעיא להו רק הוי עיקר ? עיי"ש.

(**) ועיין בדש"י לקמן (ב"ס') מה שכתב שם.

וגו', ואיתא (סוטה י"ז) דרש רבא
 בשבך שאמר אברהם אבינו
 בחוט עד שרוך געל זכו בניו
 לישתי מצות, לחוט של תכלת
 ורצועה של תפלין (רש"י חוט
 של תכלת כנגד מחוט, ורצועה של
 תפלין כנגד ישרוד, דהיינו רצועה).
 אבל במדרש (יבנה) כאן איתא, אמר ר'
 אבא בר ממל, ה"ל הקב"ה אה אמרה
 אס מחוט, חייך שאני נותן לבניך
 מצות ציצית זו, ועד שרוך געל,
 חייך שאני נותן לבניך מצות יבמה,
 היך מה דאס אמר וחלצה געלו
 מעל דגלו, וג"ל דלכן לא ניחא לר'
 אבא בר ממל, דרשא דבא מפני שאני
 מרומז בקרא דבשרוך של עור מיידי.
ובתורה תמימה כתיב ד"ל דלא
 ניחא לאותה ברייתא

הענין רצועה של תפלין מפני שאין
 זה מרומז יפה בלשון געל רק משום
 דזה עור, וזה עור הוא, ובמח"כ
 טעות הוא בידו דלא מנעל יליף רק
 משרוך דרש דרש זו, ותמהני איך
 שלא ראה פירש"י שם בתלמודא במקומו
 ובעל העיץ יוסף בעין יעקב כתב
 (דמוס"ה זכר רק חוט של תכלת)
 מפני שמלות לילית עלמו משמע שזכו
 בה בזכות שם שנסה ערות אביו
 כדאי' בראשית רבה (ב' ל"ז ו') אבל
 במד"ר כאן שהבאתי איתא מפורש
 שע"י מחוט זכו לציצית, ומזה
 נראה דיש דעות מחולקות בזה:

ז.

י"ז, א', וירא ה' אל אברהם
 ויאמר אליו אני
 אל שדי, התהלך לפני והיה תמים,
 אמר ריש לקיש מאי דכתיב אני אל
 שדי

במינס גם טרם שילאו מן התבה.
ויאורי טעות סופר הוא ול"ל חם
 במקום הם ופירושו הכי הוא, הכא
 כתי' למשפחתיהם ילאו מן התיבה ופי'
 להזדווג במינס כמ"ש, מכלל דעד השתא
 לא שמשו, וע"ז אמר ר"י, שהם ילאו
 למשפחתיהם עתה להזדווג במינס ולא
 חם, שהוא שימש גם בהיותו בתיבה.
והא דגרשם על גר הגליון בגמ',
 דיתכן לפרש ע"פ המאמר במס'
 חולין, כל צריה שאין בה עלם, אינו
 מתקיים י"ב חודש, ומשמע דכוונתו
 לפרש ולא הם על הצריות אלו שלא
 ילאו, רק מתו בתבה וזה הוא רחוק
 ודחוק, חדא דמנ"ל הא, כיון דצריה
 זו לא נזכר בתלמודא כאן קודם ואיך
 יאמר סתם, ולא הם" על דבר שלא
 נודע לנו כאן מי ומי המה רק הי'
 לתלמודא לפרש ולאמר דאלו ואלו
 לא ילאו, ועוד כיון שלא היו לקיום
 המין, למה הכניסן בתבה? ולמה
 התבה קולטתן? ואי"ל לומר שהנקבה
 באה אל התבה מעוברת, ושם הולידה,
 והיא מתה בתבה א"כ מדוע קלטה
 התבה להזכר? ובקרא כתיב מפורש
 (לעיל ז"ט) שנים שנים באו אל אל
 התבה זכר ונקבה וגו', ועיין ברש"י
 במס' (ע"ז ו'). ד"ה ללוותא בעלמא,
 וז"ל לעמוד עמו י"ב חודש בתבה,
 ומיהו טרפה לא תעיל שלח המות
 ובטל הלוותא:

לך לך

ו.

י"ד, ב"ב, כ"ג, ויאמר אברהם
 אל מלך
 סדום הרמתי ידי אל ה' וגו',
 אם מחוט ועד שרוך געל,

ליחזק בעלמו, שהוא הולך להשחט לעולה, בכל זאת, לא פחד ולא התאנח ולא נשבר גופו, ולא נמס לבו בקרבו הלך בשמחה ובזריזות מהר כאברהם :

חיי שרה

ט.

כ"ה. א'. ויהיו חיי שרה טאה שנה, ועשרים

שנה, ושבע שנים, שני חיי שרה, ואיחא במדרש (רבה) ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו', יודע ה' ימי תמימים וגו', כשם שהם תמימים, כך שנותם תמימים, ד"א יודע ה'

ימי תמימים, זו שרה, שהיתה תמימה במעשיה וכו' (כן היא

הגירסא הנכונה וכן הגיה בעל היפה הוואר). באור והמשך דברי המדרש

נראה לי בהקדם התלמודא (קדושין ל"ח א') דאמרינן שם, תניא אידך -

בז' באדר בת משה, ובז' באדר נולד כו', ומנין שבז' באדר נולד

משה? שנאמר ויאמר אליהם, בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, כו', מה

ח"ל היום? כו', מלמד שיושב הקב"ה וממלא שנותיהם של לדיקים מיום

ליום, ומחדש לחדש, שנאמר את מספר ימך אמלא, ולכאורה קשה

הא דש"י כתב בסמוך (סוף ב') נכמכה מיתת שרה לעקידת ילחקה,

לפי שעל ידי צוורת העקדה שנודמן צנה לשחיפה, וכמעט שלא נשחט,

פדחה נשמחה ממנה ומה, וא"כ נראה מזה ששרה אמנו הלדקה, מתה

לפתע פתאום קודם הזמן, ולא מלאו שנותיה? ע"ז בא המדרש ומתקן

יודע ה' ימי תמימים" כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים, כלומר

שהקב"ה

שדי, אמר הקב"ה אני הוא שאמרתי לעולם די (חגיגה י"ג.) ח"ל כאלו אמר לאברהם דע לך, אם אחי תלך לפני ותהיה תמים אז יש יכולת בידי ליתן לך שכר בלי גבול ותכלית ואל תחמה ח"כ מדוע בראתי את העולם בגבול ותכלית, לא משום שלא היה יכולת בידי לבדא בלי גבול ותכלית, רק אנכי אמרתי לעולם די (מעטעס כחוס עמדי) וע"ן צהורה תמימה, ואין לורך לדבריו, כי פשוט הוא כמיש :

וירא

ח.

כ"ב, ו', ח'. וילכו שניהם יחדיו, וגו' וילכו שניהם

יחדיו, בפסוק ו' פירש", אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט בנו, היה

הולך ברעון ובשמחה כילחקה, שלא היה מרגיש בצרה, ובפסוק ח' פירש", ואע"פ

שהבין ילחקה שהוא הולך לשחט וילכו שניהם יחדיו בלב שוה, ולולי פירש"י

הייתי אומר דהאי תרי יחדיו, לא קאי רק על לבם ומחשבותם לבד, רק

ג"כ על הליכה בעלמה ממש, דהנה אמרינן (בחיובות ס"ב א') אמר רב,

אגחא שוברת חלי גופו של אדם, שהוא ישראל ועכו"ם דהוי קאזיל בהדי

הדדי, לא אחמי עכו"ם לסטויי בהדי ישראל (פי' שהעכו"ם לא היה יכול לילך

מהר כהישראל) אדכריה חורבן ביהמ"ק (כדי שישראל ישבר לבו בקרבנו,

ולא ילך בזריזות) ולכן מספר לנו החורה בפסוק ו', וילכו שניהם יחדיו,

אע"פ שאברהם ידע שהולך לשחוט בנו, וילחקה לא ידע עדיין, עכ"ז הלך

אברהם בשמחה ובזריזות כילחקה, ובפסוק ח' יספר לנו, כי גם אחר שנידע

הקב"ה יודע מתי יכלו שנותיהם, ויזמין מיתתם בעתם, ולכן גם בשרה הזמן הקב"ה סיבה למיתתה ברגע שטולדה בה.

קשה מכל הא? דילמא באמת גם משה מת קודם שנתמלאו לו מאה ועשרים שנה תמימות, והא דאמר היום? משום דיום אחד בשנה חסוב שנה (ר"ה ב').

ונראה לי שדבר זה מכון למה שאמרו חז"ל (סנה ב') חרבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני :

אבל קשה מכל הא? דילמא באמת גם משה מת קודם שנתמלאו לו מאה ועשרים שנה תמימות, והא דאמר היום? משום דיום אחד בשנה חסוב שנה (ר"ה ב').

אך מלינו אלל דוד המלך ע"ה (צבת ל') שאמר דוד לפני הקב"ה הודיעני ה' קני כו', חמות בע"ש א"ל, כי טוב יום בחצריך מאלקי טוב לי יום אחד שאמה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בןך להקריב לפני על גבי המזבח, וא"כ גם במשה לא אפשר שימות קודם.

תולדות יא.

ב"ז, ב"ב, כ"ג, **הכל** קול יעקב והידים ידי עשו, ולא הכירו וגו' ויברכהו, רש"י קול יעקב שמדבר בלשון תחנונים קום נא! אבל עשו בלשון קטטורים דבר, יקום אבי! והקשו המפרשים מדוע לא ניחא לרש"י לפרש כמשמעות הלשון, יען שילחק היה מכיר גם בן קולו של יעקב לכן אמר הקול קול יעקב? ועוד מאחר שהיה ילחק מחזיק גם עשו ללדיק על ידי שרמה אותו וליד אותו בפיו כמו שכתב רש"י על הכתוב (לעיל כ"ה ב"ו) ויהי עשו איש יודע ליד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא! היאך מעשרין את המלח זאת התנן? כסבור אביו שהוא מדקדק במלות, אי"כ מדוע לא ידבר גם הוא בלשון תחנונים כי יעקב? :

ונ"ל לרש"י היה קשה דאם ילחק היה פסח על שתי כעפיים ולא ידע באמה לברר מי הוא? מדוע לא התמהמה, גם רגע מלברכו, והיה לו להמתין עד אשר יקרא לאחד מאנשי הבית, להגיד לו מי הוא

ורבן מסים המדרש ד"א מה הם תמימים אף מעשיהם תמימים, וכיון דמעשיהם תמימים ע"כ ל"ל דגם שרה מזה בשעה שטולדה מטעם כי טוב יום אחד בחצריך מאלף, וא"כ הא דכתיב ויהיו חיי שרה מאה שנה, ועשרים שנה ושבע שנים, ע"כ תמימות ממש היו :

י.
ב"ה, נ"א, **הנה** רבקה לפניך קח ולך, ותהי אשה לכן אדניך כאשר דבר ה', והקשו המפרשים היכן מלינו שה' דבר זאת? ובגמ' (סו"ט י"ה): אמר רב כו', מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים אנו למדין שמה' אשה לאיש, מן התורה כו', דכתיב "מה' ילא הדבר" כו', ובמדרש (סו"ט סו"ט ג"ה) איתא מן התורה ומן הנביאים ומן

לפיכך נמל שבר בזה אף בעוה"ז
שנאמר (לעיל ו' ע"ה) ויפרץ האיש
מאד מאד עכ"ל.

ונראה לי שבדברי הרמב"ם
אלו, יבואר לנו
היטב מה שפרש רש"י
ז"ל על הכתוב (ויקרא כ"ו ו') אם
בחקתי תלכו, והנה רבים מהמבארים
בתורה, והנה רבים מהמבארים
יתפלאו מה צפי רש"י בזה? אבל
לפי דברי הרמב"ם אלו אחי שפיר,
דאם קשה לרש"י הלא כתיב מיד
אח"י השכר צמד שמירת המצות
ונתתי גשמיכם בעתם וגו' והיינו
שכר צעוה"ז והא' המרין (קרישין
ל"ע): דשכר מצוה צה"י עלמא
ליבא? ולכן מפרש רש"י שתהיו
עמלים בתורה כלומר שתעבדו את
ה' בכל כחכם, כפועל וצ"י תעלו
שכר אף צעוה"ז:

וישראל

ת.

ל"ב, י"א, י"ב, קטנתי מכל
החסדים

ומכל האמת אשר עשית את
עבדך (עד הנה) וגו' הצילני נא
מיד אחי סיד עשו וגו', ולכאורה
פלא הוא, אם הוא קטן מכל החסדים
אשר נעשה עמו עד הנה, איך
הרהיב בנפשו עו לבקש מפניו, כי
יעשה עמו חסד עוד?

ונראה לי לכא, ע"פ מה
שנאמר הנאמן ר"א

מיוצא ז"ל מה שנאמר. בגמרא
עד הנה עזרתו רחמך, ולא
עזבונו חסדיך, ואל תושנו ה'
אלקינו לנצח"י כי לו היינו עושים
וגמלים

הוא? ואם לא עשה כן, ע"כ ז"ל
שלא נשאר לו גם ספק קל בזה
והאמת באמונה שלמה, כי בודאי זה
הוא עשו וא"כ קשה הלא הוא אמר
בפסוק הקול קול יעקב" וגו'? אלא
ע"כ ז"ל, שנאמר גם מקולו לא
הכיר אותו, כאשר שיעקב השוה גם
את קולו לקולו של עשו, כדי שלא
יכירו מקולו, וא"כ מדוע אמר
שהקול קול יעקב? אלא ע"כ בזה
שדבר בלשון תחנונים, ומפני שיעקב
היה סמוך על שלחן יצחק אביו, והיה
לריך לאביו [מפני שהיה עוסק בתורה,
כמ"ס רש"י על הכתוב (לעיל כ"ה ב"ז)]
ויעקב איש חס יושב אהלים, אהלו
י"ל שם ואהלו של עבד [לך
הורגל לדבר בלשון תחנונים, אבל לא
כן עשו שהוא היה אוכל מנידו, ורק
עתה כשהיה עשו לריך לברכותיו
דמה יצחק בנפשו דלכן ידבר גם
הוא הפעם, בלשון תחנונים כיעקב,
אבל באמת עשו הוא, והוא מה שמספר
הכתוב ויאמר הקל קול יעקב וגו'
כלומר מפני שהיה מדבר בלשון
תחנונים כיעקב, והידים ידי עשו,
ולכן לא הכירו, ודמה בנפשו, כי
בודאי עשו הוא זה, ולא עלתה על
דעתו שום ספק להמתין ולדבר ולכן
ויברכוהו מיד:

ויצא

יב.

ל"א, ו', ואתנה ידעתי כי בכל
בחי עבדתי את

אביכן וגו' ואיתא (ב"ס ע"ג הי"ז)
ו"ל, חייב הפועל לעבוד בכל
בתו, שהרי יעקב הצדיק אמר
כי בכל בחי עבדתי את אביכן

שמואל הארץ וממראה השני הנראה לעינים, ידעו שמלא קנה זה יפה לזמים ומלא קנה זה יפה לנפנים ומהחרי דרש שמריחין את הארץ. והוא לפועלת לידע כמה פרסאות רחץ ממקום פלוני ופלוני או ממים, וכמו שמספר רבב"ח (ב"ב ע"ג) זימנא חדא הוה קאזלין במדברא, ואחלוי בהן הוה טייעא דהוה שקיל עפרא, ומורח ליה, ואמר לן הא אורחא לדוכתא פלן, והא אורחא לדוכתא פלן, א"ל כמה מרחקינן ממיא? ואמר לן הבו לי עפרא יהבינן ליה, ואמר לן תמני פרסי.

אבר לפי פירש"י ז"ל שמפרש שם שהיו יודעין להפריש את הארץ בין קנה לקנה בריחה וטעמה, היכן לזיתים, והיכן הוא לחטים, וממילא דבקיאים היו בשיעור יניקה ומשמע מדבריו ש"ל שדרשה אחת הן, א"כ קשה מדוע לא ערבה התלמודא כל הדרשה ביחד ולסיים חרי, על ידי שהיו מריחין את הארץ וליע:

וישב

טו.

שם פסוק כ"ו, **ויאמר** יהודה אל אחיו, מה בצע כי נהרג את אחינו ובסינו את דמו, ונראה לי לפי מש"כ רש"י לקמן בפ' ויחי (פ"ה) על הפסוק שמעון ולוי אחים, בעלה אחת, על שכן ועל יוסף כו' אפשר לומר שמספר לנו הכתוב כאן ויאמר יהודה אל אחיו (שמעון ולוי) אשר עלו להרג את יוסף, (א) הנה הנחתם אנשי העיר שכן היה לכם לכה"פ לחועלת

ונכחים עד הנה, ומה שעזרת לנו עד כה, היה מלך תשלום גמול על מעשינו הטובים, ע"כ אפשר, שלא היינו בטוחים על העתיד, שחל יגרם החטא, ותמנע ע"ז חסדיך ממנו חלילה, אך מאחר שגם מה שעזרתנו עד הנה, היה רק מלך מדה רחמיך ומה שלא עזבתנו עד הנה, היה רק מלך מדה חסדיך, ולא מלך מעשינו הטובים, לכן אהבתו בטוחים ואל תמשנו ה' אלקינו לנצח, וזהו שאמר אבינו יעקב ע"ה, הנה קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית (עד הנה) את עבדיך, ועזרתני עד הנה רק מלך מדה חסדיך, לכן אם גם מעשים אין בין, עשה עמדי חסד גם לעתיד והצלני נא מיד אחי מיד עשו וגו', ואפשר כי זהו כוונת הכתוב (פלאני ג' ו') כי אני ה' לא שנית, ואתם בני יעקב לא בליחתם, וכן אנו אומרים בשמונה עשרה, הטוב כי לא כלו רחמיך, והמרתם כי לא תמו חסדיך ולכן מעולם קוינו לך, כלומר מקיים וחוזר ומקיים:

יד.

ל"ו, כ', **אלה** בני שעיר החרי וישובי הארץ. ואיתא בגמ' (שבת פ"ה) אמר ר"י מ"ד אלה בני שעיר החרי וישובי הארץ אמר כולי עלמא יושבי רקיע נינהו אלא שהיו בקיאים בישיבה של ארץ, שהיו אומרים מלא קנה זה לזית, מלא קנה זה לגפנים כו', וחורי, שמריחין את הארץ, ושתי דרשות הן, מהא דכתיב יושבי הארץ דרש ר' יוחנן

נאות הן אלא ישהעניות מנולתן,
וישמו ניון, וכדאיתא (כתובות ס"ז)
אמר רב, אנהה שוברת חצי גפרו
של אדם, ובא הכתוב ומספר לנו,
דאף אמנס שעברו על יוסף עד הנה
נרות רבות, עד אשר נחשך מאור
פניו, והלך שחוח, אך אחר שהפקיד
אותו (פוטופר) על ביתו וגו', ויעזב
כל אשר לו ביד יוסף וגו', הוסר
השחרות מפל פניו, ונתענן הבשר
ונהפשו הקמטים, ויהי יוסף יפה
תאר בצורת הפרטוף, ויפה מראה
בנבה קומתו :

יז.

שם פסוק יוד, וידי בדברה
אל יוסף
יום יום, ולא שמע אליה לשבב
אצלה להיות עמה, ואיתא במס'
(ע"ז ה') א"ר שמואל כו' כל העושה
מזה אחת בעוה"ז מקדמו וכולכת
לפניו לעוה"ב כו', וכל העובר עבירה
אחת מלפסמו ומליכתו ליום הדין כו'
ר"א אומר קשורה בו בכלב
[ונראה שמליכת דבריו, מוסבות על
דברי התלמודא בפ' מרובה (ב"ק ס"ב)
ת"ר לא יגדל אדם את
הכלב אלא א"כ קשור בשלשלת]
שנאמר, ולא שמע אליה לשבב חללה
להיות עמה, לשבב חללה בעוה"ז
להיות עמה לעוה"ב (ובדרך לחות נ"ל
דדברי ר"א מרזמו הוא בטעם העליון
הגרשם על רימאן) (לעיל בסמוך בפסוק
ה') בשלשלת דלכן וימאן (יוסף)
להיות עמה, ולשבב חללה, כדי שלא
תהא קשורה בו בשלשלת בכלב)
ועיין ברי"ף שמקשה דילמא שאני הא,
דבעל בת אל, נכר, שהיא קשורה בו
בעוה"ב

לחולת לשלול שלל ולבז בז, כמו
שכתוב (לעיל ל"ר פסוק כ"ז ב"ה כ"ט)
בני יעקב באו על החללים ויבזו
העיר וגו' את לאנס ואת בקרם,
וגו', ואת כל חילם, אבל ביוסף מה
בצע בדמי צדתי אל שחת ?

(ז) הנה בשכס הרגנה מעמי הארץ,
אשר לא משאר בשרכם המה
אבל כי נהרג את יוסף, הלא אחינו
בשרנו הוא ? (ג) הלא שמה בשכס
הייתם רולים להודיע ולהראות
נצורתכם למען ישמעו עמי הארץ,
ולא יוסיפו לנגוע בכס לרעה עוד וכמ"ס
(שם ל"ה ה') ויסעו ויהי חתת חלקים
על ההרים ולא רדפו אחרי בני יעקב
אבל ביוסף הלא וכסינו את דמו
לעיני לבסות את דמו שלא יתגלה
עלינו השמש ולא יתודע לאיש לכן
הלא טוב טוב לנו למכר אותו
לישמעאלים, וידינו אל תהי בו :

זז.

ל"ט, ו', ויעזב כל אשר לו ביד
יוסף, ולא ידע אתו מאומה
כי אם הלחם (היא חסמו, אלא שדבר
בלשון נקיה, רש"י) אשר הוא אוכל,
ויהי יוסף יפה תאר, ויפה מראה,
עיין רש"י, ונראה מפירושו, דויהי
יוסף" וגו' קאי על המקרא של
אחריו, ויהי אחר הדברים האלה,
ותשא אשת אדניו את עיניה כלומר
מפני שהיה יפה תאר וגו', זה היה
סבה שנשאה אשת אדניו את עיניה
אל יוסף, אבל פשטות הדברים
נראה לי דאדלעיל קאי, והנה
ידוע שנרות ומקרות רעות, אשר
יעברו על האדם יחשבו מאור פניו,
וכדאיתא (נדרים ס"ו) בנות ישראל

צוה"ב, אבל שאר עבירות מנ"ל ?
וגדחק לומר דשם ר"א נמי ה"ק,
יש עבירה שקשורה בו ככלב כו' עיי"ש
ועיין גם במהרש"א שם.

זרי נראה דבאמת ר"א גם על
עבירות קאי, וכמשמעות
התלמודא דאדלעיל קאי, ומביא ראיה
מהכתוב, ולא שמע אליה לשכב אללה
להיות עמה* שהעבירה קשורה בו, אך
כדי שלא נטעה לומר דשאיני הא דבעל
בת אל נכד, לכן מסיק, שקשורה בו
בכלב, ומזה גדע שכוונתו גם על
שאר עבירות.

והביאור לזה משום דאמרינן
(ביצה ב"ה) מפני מה
נתנה תורה לישראל? מפני שעזין
הן, (ברשעתם ונתנה להם תורה
שיתעסקו בה והיא מתשת כחם ומכנעת
לכם, רש"י) ולכן אמרינן (נדרים ב')
כל מי שאין לו בורשת פנים
בידוע שלא עמדו אבותיו על
הר סיני מפני שהבונה היא ההיפק
מהעוונות, וכן אמר יהודה בן תימא
(אבות ס"ה ס"ג) עז פנים לגיהנם
וברשת פנים לג"ע (וכתוב בתפארת
ישראל שם דלכן עז פנים לגיהנם מפני
שע"י שיעזו בכך סוף שיעזו נגד תוה"ק
להכחיש אותה כו', וכמ"ש (משלי כ"א
כ"ט) העז איש רשע בפניו, אבל
בזאת פנים לג"ע שכל מי שהוא בזאת
פנים לא במהרה הוא חוטא נדרים ד"ב
א'), ואמר רשב"ל (ביצה שם) שלשה
עזין הן ישראל באומות כלב
בחיות כו' (ועיין שם במהרש"א)
ואפשר שזה כיון ר"א במלילתו שאמר
שהעבירה קשורה בו בכלב, כלומר
אז אדם חוטא ועושה עבירה סימן
הוא שלא עמדו אבותיו על הר סיני

ולא קבל את התורה, ועיי"ז עדיין
עומד ברשעתו שהיה לישראל טרם
שנתנה התורה, ופזות פנים הוא ככלב,
לכן כמו שהכלב נקשר מפני עוונות, כן
העביר נקשרת בו מפני רשעתו ועוונות.
ובער התורה תמימות מביא על
הכתוב שלפנינו התלמודא דע"ז
בזה"ל, לשכב אללה בעוה"ז, להיות
עמה צוה"ב, מבואן אמר ר"א כל
העושה עבירה אחת קשורה היא בו
ככלב, וכתב בביאורו ואיירי בעבירות
זנות כו', וטעם המליצה קשורה ככלב
הוא ע"פ מ"ש (סנהדרין ק"ח) כלב
שמש בזהב ונקשר, כטבע הכלב צעת
זיווגו ומשמע שהבין דר"א רק בזנות
איירי, ולא קאי אדלעיל, אבל באמת
אינו כן דר"א אדלעיל קאי כמשמעות
התלמודא (שהמלה **מבואן** לא נזכר כלל)
ופי' נקשר הוא כמו שכתבתי לעיל:

מקץ ית.

מא' א' א' **יהי** מקץ שנתיים ימים
ופרעה חלם, והנה
עומד על היאר, הטעם שחלם לו
שהוא עומד על היאר י"ג, משום
דידוע שפרעה עשה את עצמו לאלוה
ואמר לי יאירי ואני עשיתני*, ולכל
היה תמיד תפוש צרוב שרעפיו בקרבו
להמליא החבולות ושקרים כדי שיאמינו
לו אלוה, ואמרינן (ברכות ג"ד:) אין
מראין לו לאדם (בתלום) אלא
מהרהורי לבו.

והא דהתפאר שעשה דוקא את
היאר, אפשר משום דהמלכ"ס
מכשפים היו, כדאיתא (מנחות ט')
אמרו יוחנן וממחר למשה תבן אחת
מכנים לעפרים? והמים מפסדים את
הכשוף

(* כדאיתא (ילקוט בשלח רמז רפ"א).

של נדיקים מכפרת, וכן איתא (ירושלמי יומא ט"א ה"א) תניא למה הוא מזכיר מיתתן (של נדב ואביהו) ביחס הכפורים? ללמדך שכשם שיהי' פ' מכפר על ישראל כך מיתתן של נדיקים מכפרת על ישראל.

אבר באמת יש הועלת להדור מחיי הלדיק יותר ממיתתו דכל זמן שהוא בחיים הוא מגין על הדור, כדאיתא (ב"ב ט"ז) ישנו לאותו אדם ששנותיו כעץ (איוב שהאריך ימים הרבה, רש"י) ומגין על דורו כעץ, וכן פירש"י (בסדר י"ג ב') היש זה עץ, אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו לכן טוב הוא שהלדיק יאריך ימים, ויגן זמן רב ויבא בכלל אלי קבר לכפר גם על העבירות שעשו בזקנתו.

וזהו לפענ"ד כוונת רבי לוי בהספדו על רבי סימון וה"ק ומה אחי יוסף שמציאה מצאו והי' להם לשמת, עס כל זה ילחץ לבס בזכרם העמיד כאשר ישובו לראות פני האיש, פן יערכו לתת דין וחשבון, ולזו מרה תהיה אחריתם, על אחת כמה וכמה במיתה רבי סימון, אף שמיתתו הוא להדור ההוא לפי שעה כמציאה, כאשר שיכופר להם עי"ז העבירות שעברו עד הנה, אבל מה יעשו לעמיד אם יחטאו ויאשמו? מי יגן עליהם אז, שלא יענשו וכיון שעל ידי קצור ימיו יעדר לנו העובד לעמיה, על אחת כמה וכמה שעלינו לבכות בהעדרו:

הנשקף, כההוא סיפור התלמודא (מגדולי' ט"ו) ועירי איקלע לאכסגדריא של מלרים, וכן חמרא, כי מטא לאשקיי' מיא פשר (גמס המכשפות. כל מיני מכשפות נבדקין על מים חיים וגימחין, רש"י) קס אגמלא דאסקיגתא (נעשה החמוד דף של נשר שעשו תחלה את הדף חמור, רש"י) ולכן התפאר ואמר שהוא גדול מכל המכשפים, כאשר שהמציא תחבולה לבטל את הכשף:

ימ.

ט"ב, ב"ח, ויאמר אל אחיו, הושב בספי, וגם הוא באמתתתי ויצא לבם, ואיתא (ירושלמי ברכות ט"ב ה"ח) בד דמיך רבי סימון בר זביד, אמר רבי לוי (בהספדו) מה אם אחי יוסף, על שמצאו מציאה יצא לבם, אנו שאבדנו את ר' סימון על אחת כמה וכמה, ולכאורה אין הגדון דומה לראיה, דאחי יוסף פחדו מפני שחששו לעלילה, ולכן יצא לבס וסין בפני משה, ובחזרה תמימה מה שכתבו בזה.

ולי נראה לבער בדרך זה, דהנה לכאורה נראה כשם שמציאה בכלל טובה היא למואלה כך מיתת הנדיקים טובה הוא להחיים המאבדים אוהם, דאיתא (פ"ק נ"ח ב') איר אחי למה נסמכה מיתת מרים, לפרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של נדיקים מכפרת, ואמר ר' אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה, לומר לך מה בגדי כהונה מכפרים, אף מיתתן

ב.

י"א. י"ת. ויגש אליו יהודה ויאמר
בי אדני וגו' ואיחא
במדרש (בראשית רבה) אמר ר"ם (אמר
יהודה ליוסף) בנימוסות שלנו
בתוב (שמות כ"ב ב') ואם אין
לו ונמכר בגנבתו, וזה יש לו
לשלם.

ויקשה דהנה עיקר טענת יהודה
היה שזה יש לו לשלם, וא"כ
הי' ל' ליהודה להביא תחלת המקרא,
דכתיב מקודם שלם ישלם? ועוד
הלא על ידי טענת יהודה שטען
ואמר, וזה יש לו לשלם, לא היה
יכול לזכות בדיון, מפני דיוסף טען
ואמר כי נחש ינחש איש אשר
במני (לעיל ס"ד ט"ו) ופירש"י (לעיל
ס"ג ל"ג) על הכתוב וישבו לפניו
הבכור כדברתו, והלעיר כלעירתו,
מכה בגביע וקורא ראובן שמפון
לוי כו' וא"כ אין להגביע תשלומין?

ושמעתי ליישב ע"פ מה
דאיחא (קדושין י"ח) ס"ר
גביבו אלף וזה חמש מאות גמבר
וחזר וגמבר, גביבו חמש מאות
וזה אלף אינו גמבר כלל,
וד' אלעזר אומר אם היה
גביבו בגמבר ממכרו גמבר ואם
לאו אינו גמבר, אמר רבא בזה
זכנוהו ר"ל לרבנן דגמבר כלו אמר
רחמנא ולא חלי, ה"ג וגמבר
בגביברו אמר רחמנא ולא גמבר
בחלי גביברו.

היוצא לנו מזה שאם הגביע שזה
יחזר מהגמבר לר"ל אינו

גמבר ולפ"ז מיושב המדרש שפיר
וחדא קושיא מחורלת צחצחא,
דמרישא דקרא דכתיב שלם ישלם
לא היה ליהודה טענה מעליותא,
דיוסף היה טוען כנגדו, דלגביע אין
לו שום תשלומין, ולכן אמר יהודה
ליוסף כתיב בנימוסי שלנו, ואם אין
לו וגמבר בגנבתו וגו' פ' שלריך הגנבה
להיות שזה כנגד ממכרו, וא"כ ממנ"ס
אי אפשר לך למכר אותו או לחפש
חלף לעבד, ראש טעמך הוא,
שהגביע אין לו תשלומין א"כ הגנבה
שזה יוסר, ואינו נמכר כלל, ואם
טוען אתה דהגביע יש לו תשלומין
וזה כנגד ממכרו זה יש לו לשלם:

ויחי

כא.

ס"א. כ"ח. ויקרבו ימי ישראל
למות. ויקרא לבנו
ליוסף ויאמר לו, אם נצא מצאתי חן
בעיניך, וגו' ועשית עמדי חסד
ואמת תו', ופירש"י חסד שפושין עם
המחים הוא חסד של אמת, שאינו
מלפס לתשלום גמול, והקשו המפרשים
הלא גם בחיים מליץ עשית זהה
שאמר אליעזר עבד אברהם לבחול
ולכן (לעיל כ"ד ס"ט) דעתה אם
ישכם עישים חסד ואמת עם
אדוני? ואברהם ה' אז חי? וגיל
לייבב בדרך לחות, דהנה לעיל (כ"ד
י"ד) כתיב, וקח העבד עשרה גמלים
מבמלי אדניו וילך וכל בוז אדניו
בדיו, ופירש"י והוא מדברי המדרש
רבה שער מחנה כתב ליתחק על כל
אשר לו כדי שיקפנו לשלוח את

עצם אחר, וזו קלור. וזמן דבריו
בהחלת פ' וזאת הברכה.

הנה ידוע שכלשון יקרא ימי השלימים
למות, ויתמטט לאט לאט כת גופם

החמרי, כי גדל בהם כח גפסם המשכלת
עד אשר יפתחו להם או שערי חכמה

לראות ולהבין לפנות ותעלומות
אשר לא ידעו מלפנים כו', וע"כ נראה

ז"כ כי רק בקרוב ימי ישראל למות,
ברך את יוסף, ואח"כ כל בניו וגם

אליהו אמר לאלישע כי רק אם יראה
אחיו בעת הלקחו ממנו שהוא רגע

האחרון לחיו הארציים, יהי פי שנים
ברוחו אליו, באשר שאלו יתרבה גם

רוחו פי שנים, עד שיוכל להשפיע
עליו שפע כפלים, מאשר השפיע עליו

לפנים כו', עי"ש באריכות דבריו
המחוקים וא"כ באשר שבשעת מיתה

הוא שעת הכושר יותר להדריקים
להשפיע שפע ברכה לבניהם פי שנים

לכן התפלל יעקב שיהא חולשא, כדי
שידעו בני אדם אימתי היא

שעת המוכשר ?

כג.

מ"מ, יוד, לא יסור שבט מיהודה,
וגו' עד כי יבא שילה,

עיין (פנהריון ה'). ופשוט הדברים
שמעתי דהאי עד פירושו הוא לעולם,

כמו עדי עד, או לעולמי עד,
ומילת, עד נמשך למעלה לא יסור

שבט מיהודה עד כלומר לעולם
כי יבא שילה ולו יקחת עמים

ואז יחזור לשבטו ולמלכותו.

ובדרך לחות שמעתי, שבעת הזאת

אני

בפס, וא"כ היה אברהם. בשאר עני
ועני חשוב כמה (נדום סג'י) שלא

יכלו עוד לנפות עליו לתשלוס גמול
ולכן אמר, אם ישכם עשיית חסד

דאמת עם אדוני:

כב.

מ"ח, א', ויהי אחר הדברים

האלה, ויאמר

ליוסף הנה אביך חולה וגו'

תגיא עד יעקב לא הוי חולשא, אחא

יעקב ובעל רחמי והוי חולשא,

שנאמר ויאמר ליוסף, הנה אביך חולה

(כ"ט ס"ו).

הנה בעצם הדבר מדוע שבקש

יעקב שתהיה חולשא ? פירש"י

בגמ' כאן כדי שיוה לביתו,

ובתם' (פנהריון ק"ו) פירש"י

כדי שיהא שני לבניו לבא כל אחד

ואחר ממקומו להיות עליו בשעת מיתה

וטעם אחד הוא שכל זמן שלא היה

חולשא, אזי אם גם אחד רלה ללוות

לביתו, ובניו היו מחזקים ממני דחי

את השעה ואמרו כי עוד חזון למועד,

לא עת בא האסף אבינו אל בית מועד,

לכל חי, ובתוך כך הוא מת, אבל כאשר

ימודע להם שאביהם הוא חולה וגופה

למות אזי ימהרו להתאסף ולבא אללו,

ועי"ז יוכל ללוות על ביתו, וכמו

שמסיים רש"י ו"ל (שם בפנהריון)

שכין שרואין שנפל למטה יודעין

שימות ומתקבלין ובאין, ועיין בתורה

תמימה משיכ בזה, אבל דבריו

דחוקים המה.

אבל לפי דברי בעל העקדה

כדי שער ק"ד אפשר לומר

אנו נקראים "יהודים" על שם
 יהודה. באשר שאין אנו יודעים
 מאיזה שבט אנחנו או מראובן או
 משמעון וכן כלם, ולכן אנו נקראים
 על שם יהודה שהוא היה החשוב
 שבשבטים, אבל כשיבא שילה כלומר
 המלך המשיח ויבא לכל אחד מאיזה שבט
 הוא, אז נהיה נקראים כל אחד ואחד
 על שם שבטו, וה"פ לא יסוד להקרא
 לכל אחד ואחד מישראל על שם שבט
 מיהודה עד כי יבא שילה :

תמו חדושי ובאורי לספר בראשית

בעזרת נ' ל'ך ו' א' ע' י'.

ספר שמות

בר.

ב' א' וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ויחתא במסכת (משה י"ב) אפשר כח מלמדלשים שנה היות וקרי לה כח? מ' אמר ר' יהודה בר זבינא שגולדו כה סמני געדות, מחצון הכשר ונחפשו הקמטין, וחור הויף למקומו, להמתיק דברי בסלמודא. חלו אפשר ע"פ מה שכתב ס"ל ע"צ במס' (אבות וי"א ר') בן גומא לפי שלא האריך ימים ט', הו' קוראין אותו על שם אביו, וכן בן עזאי, וכן פירש החס' יו"ע (שם) פ"ס משנה כ"ב) על הא דבן בב בג אומר יש לפרש שלא האריך ימים, וכן בן הא הא, והו' שהקשה להם אפשר בת טאה ושלשים שנה היות ולא קרא לה הכתוב עדיון בשמה יוכבד רק על שם אביה בת לוי? ומשני, שנתעון הכשר וגתפשו הקמטין ט', ונראית כילדה, ולכן קראה לה הכתוב על שם אביה, שמעתי:

כה.

ה' כ"ב, כ"ג וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הדעת לעם הזה למה זה שלחתי? ומאז באתי אר פדעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך! וכמנ בעל התורה הסימה כסמך

פסוק א' ו' שכלל אין הסמן מיוחד, כי הסמן משה עבד ס' וראש המחמשים שכן הפעם להמנוחה חלילה ב"ה? מ' ויפדו שהקביה במלמו הקדים להודיעו כי יחזק את לבו שרעה דמ' (לעיל ד' כ"א) ואח' לחזק את לבו, ולא שלח את הפס' (ועין במד' ר' דאין שהקדימו כבה לישב זה) ואמר דא"ל דמשה אמר זה במחון כדי להקל עונש על ישראל אתר שנס' הוא (אמר מחון חלילה) כאלתר מהס' לכן שחק גס נפשו עמסה, כדי להקל עונש מכ"ל והוא פלא ואלא הקב"ה ידע מחשבות וידע כי רק בשפתי דבר זה חבל לבר שלם עמו, ואח' קל עונש ע"י?

והנראה לי בזה שאף אם אמנם שכתב"ם כודיע למשה ואח' לחזק את לבו, ולא ישלח את הפס', אפשר שחשב משה שכתב"ם טען בזה שפדעה לא ישלח את בני ישראל מארצו מזה עס כל זה יחל להקל מהם העבודה טען מעט עד אשר יגאלו, כמו שכתב בגאולה העתידה וכדליתס' (וישליש' ברכות ס"א ה"א) ר' חייא רבא ור' שמעון בן חלפתא הו' מהלכין ביהרא בקעת ארבל בקדעמה וראו חילת הסתר שכתב אורה אמר ר' חייא רבבה לרשב"ס - קודמי, כך - הו' - גאולתן של ישראל, בהחילה קימאס קימאס

מעט

וארא

כו.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶרֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל מִלְכָּם
כֹּל לְבַחַד בְּדֶרֶךְ אֵל וְאֵל אֶקְשֶׁה וְגו'
לִבְּפָרְעָה וְגו' וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים
פָּרְעָה וְגו' (וְאֵלָּה עַל פִּי כֵן) וְהוֹלֵאכֶם
אֶת לְבָבְכֶם אֶת שְׂמִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִחֶרֶץ
מִלְכִּים בְּשִׁפְסִים גְּדוֹלִים (וְעִ"ז), וְיִדְעוּ
מִצָּרִים כִּי אֲנִי ה' וְלֹא פָרְעָה
שַׁעֲשֶׂה עִנְיָנוּ לְאֻלֵּה, וְזֶה קֵץ הַחֹמֶת
שִׁאֲנוּ יִכַּל לַעֲמֹד כְּגֹד :

כו.

שֵׁם פֶּסוּק ה' וַיִּרְעוּ מִצָּרִים כִּי
אֲנִי ה' בְּנִשְׁתִּי אֶת יְדֵי וְגו'
וּפִירָשׁ אֶת יְדֵי יָד מַגִּישׁ לַהֲבוֹת
בָּהֶם. וְלִרְכִּין לַהֲבִין (א) מֶה בְּעִי
רָשִׁי בָּהֶם? (ב) מִלֵּל הֵא דְהֵא יְדֵי
יָד מִחֶס הוּא, דְּלִמַּל פִּירָשׁוֹ כִּי
וּבְצֻרָתִי וְכִמוּ שִׁמְתָּנִס אֲזַקֵּלֶם בְּדִ
אֲרִים יֵת מִחַת גְּבֻרָתִי (ג) מְדוּעַ
לֹא פִירָשׁ זֶה לְעִיל בְּפֶסוּק הַשְּׁמִיךְ
לֹה, דְּכַתִּיב „וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים פָּרְעָה,
וְנִשְׁתִּי אֶת יְדֵי בְּמִלְכִּים”.

וְנִרְאָה לִי לְבַחַד דְּבָרִין, בְּהַקְדָּם
הַמְכַלֵּת (לְקַם יֵד לֵא)
עַל הַכְּתוּב וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֵל
הַגְּדוֹלָה, ר' יוֹסֵי בְּגִלְיִל אָמַר מִנֵּן
שְׁלָקוּ הַמַּלְאָכִים בְּמִלְכִּים עֶשֶׂר מִכּוֹת,
וְעַל הֵים לִקּוּ הַמַּשִּׁים מִכּוֹת? בְּמִלְכִּים
מֶה הוּא אֲמַר, וַיִּאֲמְרוּ הַחֲרָטוּמִּים אֵל
פָּרְעָה אֲצַבֵּעַ אֲלֵיכֶם הוּא, וְעַל הֵים
מֶה הוּא אֲמַר, וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֵל
הַגְּדוֹלָה, (פִּי) וְלֹא כִתִּיב וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת הָאֱלֹהִים הַגְּדוֹלָה כְּמִשׁ מְקוֹדֶם,
אֵלָּה פִּי כִּי לְאֲמַרְנוּ בָּהּ שְׁלָקוּ בֵּים
יִתֵּר

(מַעַט מַעַט) כֹּל מֶה שֶׁהִיא הוֹלֵכֶת
הִיא רַבָּה וְהוֹלֵכֶת (וְעִיין בְּמִדְרַשׁ שֶׁ"ס
י' ט"ז) אֲבָל כְּשֶׁרָאָה אֶת שְׁמִיךְ
דְּבַר אֵל פָּרְעָה, הַכְּבִיד אֵת הַעֲצוּלָה
עַל בִּי, וְכִמוּ שֶׁהַתְּלוּגָנוּ וְאֲמַרְנוּ לַמֶּשֶׁה
וְהִרְקֵן (לְעִיל פֶּסוּק ב"א) יִרְא כִּי
עֲלִיכֶם וַיִּשְׁפֹּס, אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת
הַיָּחַס דְּעֵינִי פָּרְעָה, וְבְעֵינִי פִּדְיוֹן,
לַחַת חֶרֶב בִּידֶם לַהֲרַגְנִי, אִלּוּ חָרָה
לַמֶּשֶׁה וְאֲמַר לְבָהּ הִרְעַת לְעַם
הַזֶּה, לְמַעַן זֶה שְׁלַחְתִּנִּי וְנִמְאָז
בְּאֶזְרִי אֵל פָּרְעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ
הִרְעַת לְעַם הַזֶּה וְגו' כְּלוּמַר כֵּן
אֲמַנְסִי יִדְעִתִּי שֶׁכֹּל מֶה דְּעֵינִי דְּחִמְנָה
לְעַבְדִּי הוּא עֲבִיד, אֲבָל מֵאֲחַד כִּי מִיד
אֲחֵר בְּאֶזְרִי אֵל פָּרְעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ
לֹא לְבַד שְׁלַח הֵקֵל מַעֲלִיהֶם הַעֲבָדָה
רַק מִדְּכִיד וְהִרְעַת לְפָסִי הַזֶּה
וְלִכֵּן חָלּוּ הַשִּׁשִּׁים בִּי, מַעֲשֵׂי שְׁמוּלָן
הַקְּלָלָה בְּמִקּוּלָקֵל (ב"ב פ"ט:) אֲבָל
לְמַעַן זֶה שְׁלַחְתִּנִּי שֶׁאֵינִי בְּעֵינֵיהֶם
הַמִּקּוּלָקֵל, וְלֹא שְׁלַחְתִּי עִי אֲחֵר? אִלּוּ
שֶׁהִיא לֵךְ לְהוֹלִיֵּאם בְּלִי שְׁלִיחִי כִּי
הִיפֹלָא מֶה דְּבַר?.

וּבְדְּבָרֵינוּ אֵלּוּ תִּכְיֵן דְּבָרֵי רִשְׁי
כֹּחַ וְהוּא מְדַבְרִי
הַמְדַּרְשׁ לְמַעַן הִרְעַת לְעַם הַזֶּה,
וְאִם מֶה אֵיבַפְתָּ לָךְ? קִדְּבַל אֲנִי
עַל יִשְׁלַחְתִּנִּי, כְּלוּמַר וְאִם מֶה
אֵיבַפְתָּ לָךְ הֵלֹא יִדְעִתִּי כִּי מֵאֲמִין
אֶתָּה בִּי, שֶׁאֲחֵרִי בִּן יִשְׁלַח פָּרְעָה אֶת
בִּי מֵאֲרָגוֹ וְקָשִׁי הַשְּׁעִבּוֹד הוּא
לְמַעַנְתֶּם פִּי קִדְּבַל אֲנִי, לְמַעַן זֶה
שְׁלַחְתִּי אוֹתִי לְהוֹלִיֵּאם, לְתַלּוּת שְׁמִי
הַקְּלָלָה בִּי:

המלרים ממשים מסת.

וּלְפִי ר"ל דהכחוב הזה בכלל
ג"כ בפסוק הקודם (לעיל ב'),
ואהקן אחך ידבר אל פרעה. כלומר
שדבר אל פרעה, ושלח את בני
ישראל וגו' וגם ידבר אל פרעה
ויודיעו (שם פסוק ג') ואני אקשה
את לב פרעה וגו' וגם (שם פסוק ד')
ולא ישמע אליכם פרעה וגו' וגם
(שם פסוק ה') וידעו מלרים
כי אני ה' בנפתי את ידי
על מצרים אשר דודצאתי
את בני ישראל מתוכם :

בא

בח.

י"ב, י"ב, ועברתי בארץ
מצרים

בלילה הזוה וגו', ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים (רש"י, של
עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונחכת
לארץ) אני ה' באור הכחוב ר"ל
ע"פ מה דרשתי בנח' (ע"ז ג"ד ב')
שאלו את הזקנים בדומי אש אין
היונו (של הקב"ה) בע"ז לחם אינו
מבטלה ? כו' (פי' ואם אינו מבטלה
סימן הוא שהקב"ה חפץ בעבודתו)
לכן אש עברתי בארץ מצרים וגו'
ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים
(פי' אבטלם) ע"ז יודו כלם זיאתרו
כי רק אני ה' ולא אחפץ בעבודתם
לאלהים :

בג.

י"ב, ב"ח, ויילכו ויעשו בני
ישראל כאשר

לוא

יפיר מזה שלקו במצרים, זאת גשם
הכי היר הגדולה, ית טחת גברתי,
עדין לא נודע לנו כמה לקו בים ?
אלא ע"כ רכאי ה' הגדולה יד
ממש הוא, ומזה ידעין כמה שלקו
על הים, והוא) כמה לקו באבטע?
בסד מכות, אמור מעתה במלרים
לקו עשר מכות, ופל הים לקו
חמשים מכות, והיה קשה ליה לרש"י
הלא קי"ל (פנהדיון ג"ה) דאין עונשין
אלא א"כ מזהירין, ולא מלינו בכל
התורה שהודרו המלרים על חמשים
מכות אלו, לכן מפרש רש"י כאן
וידעו מלרים כי אני ה' בנפתי את
ידי, יד ממש להכות בהם, דמפסוק
לעיל דכתיב ולא ישמע אליכם פרעה,
ונחתי את ידי במלרים אין הכדע
דהאי ידי יד ממש הוא, מפני שאפשר
לחרגם, ית מחת גברתי, וכמו
שמחרנס אונקלס, אבל בפסוק הזה
דכתיב בנפתי את ידי, ונפית היר
מלין שאינו פוסק מלהכות מכה
אחר מכה, כמ"ס ועוד ידו נפורה
וכמו שבאר הגאון מלבי"ם ז"ל,
וא"כ ידעין מזה שאזהרתן על
החמשים מכות שלקו על הים רמזה
לנו התורה כאן, והי"פ ולא ישמע
אליכם פרעה ונחתי את ידי במלרים
והולאתי את לבאתי וגו', וידעו מלרים
כי אני ה' בנפתי את ידי על מלרים
(להכות בהם מכה אחר מכה, גם
בפת) והולאתי את ב"י מתוכם,
כלומר גם לאחר שילאו ממלרים
ומדאזהיר להם כאן על המכות שלקו
על הים, ע"כ דהאי יד ג"כ יד ממש
הוא כמו דיד מורא ישראל את היר
הגדולה, שבא למדנו שעל הים לקו

הכתוב שם) לכן אם שצמו של
 לוי לא עבדו במזרים להשה
 היו אחיזה שלא היו נריבין לקרבן
 פסח, הבא מן הזה לבטל תועבת
 מזרים? ולכן בא הכתוב ללמדנו שאף
 גם משה ואהרן בן עשו ככל
 ישראל, ולא מנעו א"ע מלעשות
 הקרבן פסח אף שהם היו משבצ
 לוי ולא עבדו הזה במזרים,
 (ויצין בש"ח, ובשלי"ח):

בשרח

5.

ט"ו, י"ח, י"ט, ה' ימלך לעולם.
 ועד, כי בא
 סוס פרעה וגו', רש"י כי בא סוס
 פרעה, כאשר בא, דהיה קשה ליה
 לרש"י סמיכות הכתובים האלו? ומפרש
 דהפסוק כי בא סוס פרעה, נמשך
 לפסוק של אחריו כלומר על ידי שבא
 סוס פרעה וגו' וישב ה' עליהם את מי
 הים, לכן, ותקח מרים הגביאה וגו'
 את התף בידה, אבל במבולתא
 אחת בזה הלשון, ה' ימלך לעולם
 ועד, מפני מה? כי בא סוס
 פרעה, ופליאה היא, כי מה טעם
 יש בזה?

ונראה לי דאפשר משום
 שפרעה היה מלך
 גדול, ושליט מכוף העולם ועד סופו,
 והיה לו שולטנות על כל העולם כולו,
 כדאיתא (ילקוט בשלח רמז רב"ט), לכן
 משום תקפו וגבורתו הרבה הי' צידן
 להכות כל יושבי הארץ בסטורים,
 ולעשות את עממו לאלוה, וכלם
 האמינו בו, אך אחר שלא היה בו

צוה ה' את משה ואהרן בן
 עשו (בשליח), בן עשו בזה ת"ל
 והלא כבר נאמר ויעשו בני ישראל
 כאשר צוה ה' את משה ואהרן, אלא
 בא ללמד שאף משה ואהרן
 בן עשו עכ"ל, ופלא הוא דמהיכא
 חיתו שמשה ואהרן לא עשו הקרבן
 פסח עד שהולך הכתוב להודיע
 שצמם ולכתוב שגם הם עשו?

ונ"ל דהנה לעיל על הפסוק (כ"ח)
 משכו וקחו לכם לחן למשפחותיכם
 אחת במבולתא (שם) ר' יוסי הגלילי
 אומר משכו מעכו"ם ותדבקו במלות
 והבאור לזה דהרמב"ם במ"ג (ס' ל"ג)
 סח"ג) כתב בזה ל"עקר טעם הקרבנות
 שזה הוא יתברך להאומה, כי ההרגל
 הוא שני לטבע, ולהיות העם מורגלים
 מאד במזרים כו' עובד מלח ושעירים
 כו', ולהסירם מכל ה' מן הנמנע, ולזאת
 התחכם הוא יתברך להיות נשאר
 העבודה אללם ויהי באלה הבהמות
 אבל יעסקו כלם לשם הנכבד, כו'
 (פיין במדרש ויקרא כ"ב ה') ולכן
 אפשר שמלה ראשונה שהזכיר הקב"ה
 בלאתם ממזרים הי' שיבטלו העכו"ם
 בזה שיקחו שה לבית אבות, שה לבית,
 וישחטו לשם ה'.

והנה כמו שצממו של לוי לא
 עבדו ע"ז במדבר, כדאיתא
 (יוסא ס"ו): כן לא עבדו במזרים
 כדאיתא (ילקוט דברים רמז תתקנ"ח),
 על הכתוב וללוי אחר כו', וכי עלתה
 על לב שלוי עבד עכו"ם והלא כבר
 נאמר ויעמד משה בשער ויאמר מי
 לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי?
 כו', כי שמעו אמרתך במזרים ובביתך
 יגללו במדבר, (ועיין במד"ר על

ויקחו אבן וישימו תחתיו, וישב עליה, ואהרן וחור תמכו בידיו, מזה אחד, ומזה אחד וגו', ה' דמפסיק בויקחו אבן וישימו תחתיו בין ידי משה כבדים לואהרן וחור תמכו בידיו? .

נראה לי בדרך לחות, ע"פ מה דאיתא בתלמודא (ברכות

נ"ד) משה במה הוא? עשר אבן כו' וכו' שהיה גבוה מאד, לכן לא היו אהרן וחור יכולים להגיע עד ידיו ולתמוכס, בעת שהיו כפוי פרושות השמים, לכן לקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, ועי"ז היה אפשר לאהרן וחור לתמוך בידיו:

יתרו לב.

י"ח, ו' ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בא

אליך וגו', ואיתא במכילתא רבי יהושע אומר כתב לו באגרת, רבי אלעזר המודעי אומר שלח לו ביד שליח ואמר ליה עשה בגיני כו', לכך נאמר ויאמר אל משה וגו', והש"י סתם בפסוק שלפנינו כמ"ד ע"י שליח, ותמהו עליו המפרשים, מדוע הכריע דוקא כמ"א ולא כמ"ד? .

ונראה לי דבאמת ר' אלעזר פלג על ר' יהושע, וגם משמעות

דורשין ליכא בגייה, רק רבי אלעזר מברר דברי רבי יהושע שאמר ששלח לו אגרת, אמר ר' אלעזר שהאגרת הוה שלח לו על ידי שליח להוליכו, כמו ונשלוח ספרים ביד הרצים אסתר ג' י"ג) כי אם היה שלח דבר זה

ע"י

נח לעמוד נגד אלהי העברים, שהוליא את ישראל מתחת ידו ביד משה שלא בטובתו, ופרעה וכל חילו נדונו במים, מזה כנגד מזה ויהיו במלולא כמו אבן, וראו כי הגדיל ה' לעשות עם אלה, אז הודו כלם כי כל אלתי העמים חלילים, וה' הוא התקיף ובעל היכולת כלם.

ובן אמר יתרו (לקמן י"ח י"א) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים (מלמד שהיה מכיר בכל ע"ז בעולם, שלא הניח ע"ז שלא עזבה, מכלתא) כי בדבר אשר ידו יציהם (כתרגומו במים דמי לאכזב, והם נאכזרו במים, רש"י).

ובן אמר דוד (תהלים ע"י) נודע ה' ונתברר לכל, כי ה' משפט עשה, שלא היה נפילת הרשע במקרה, רק דרך משפט בהשגחת ה' אם בפרעה בפיו נוקש רשע, אם במדה שמדד נמדד לו, ועי"ז הגיון סלה, יהיו כלם ויחשבו כי לא דבר ריק הוא, ויאמינו בהשגחת ה' (ועיין מלבי"ם).

ולפ"ז דברי המכלתא עולים יפה וה"פ, ה' ימלך לעולם ועד, ולכאורה מנין נדע זה, ואמר דזה נדע ע"י בי בא סום פרעה ברכבו ובפרשיו בים, ונדעו מזה כנגד מזה ע"י יישוב ה' עליהם את מי הים וכלם נעצבו, ואם הוא הוא התקיף ובעל היכולת כלם, נדע כי רק לה' המלוכה והוא ימלך לעלם ועד, כי מי יעצב על ידו? :

לא.

י"ז, י"ב, וידי משה כבדים,

ע"י שליח בעל פה בלא אגרת, היה לו להשליח לאמר חרותנך יתרו בא אליך ואם אמר אני חותנך יתרו בא אליך, בוודאי שלח לו אגרת ע"י שליח, ובאגרת היה כתוב כן ודיוקם ששלח לו דבר זה ע"י שליח. נראה ג"כ מפסוק הסמוך לו אחרי כן דכתיב ויצא מישה לקראת חתנו :

לג.

שם כ', י"ב, **כבד את אביך ואת אמך**, ובמורה כתיב בראש פ' קדושים איש אמו ואביו תיראו? (פה בכבוד מקדים האב לאם, ובמורה מקדים האם לאב? א) תניא רבי אומר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשלחו בדברים לפיכך הקדים כבוד אב לכבוד אם כו' (קדושין ל"א א'), אבל הטעם בפשטות נראה לי, מפני שהמשלה נתנה בידי הבעל שהאב הוא הנניד והסורר בביתו והסדרות נתנה לו למורשה ע"י קללת אלקים שקלל את חוה (בראשית ג' ט"ו) והוא ימשל בך, וכתיב (שלי ב' א') כי תשב ללחם את מושל בן חבין את אשר לפניך - וגו' (*). נמצא שהאשה נריכה להיות נכנעת ולירא מפני בעלה, ובכבוד הוא הדיפק, שהבעל לריך לכבד את אשתו - וכדאיתא (ב"ס ג"ס) ואמר ר' חלבב, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו ולכן אם יראה הבן שהאב כבד לאמו, אפשר שידמה בנפשו, כי גם

הוא לריך לכבד לאמו יותר מאביו, באשר שגם אביו לריך לכבד לאמו, לכן הקדים הכתוב בכבוד אביו קודם לאמו, כבד את אביך ואת אמך, לזות עליו שהוא מחויב בכבוד אביו כאמו, והדיפק הוא במורה שאם יראה שאמו מתיראת מפני אביו אי"כ אפשר שידמה הבן בנפשו, שאביו הוא העיקר, ואמו טפלה לו ביראה, לכן כתיב ביראה איש אמו ואביו תראה, האם קודם לאב הוא אזהרה על הבן שלריך לירא מפני אמו כאביו :

משפטים

לד.

כ"ג, כ"ה, **ועבדתם את ה' אלהיכם**, וברך את לחמך ואת מימך, והסרתי מחלה מקרבך, דברי הכתוב האלו נראה לי שיבואר היטב ע"פ התלמודא (בבבבבין ק"א) ואמר ר' יהושע בן לוי כל ימי עמי רעים, והאיבא שבתות וימים טובים? (שאלן לך עני ישראל שאלן לו מעדנים? רש"י) כדשמואל דאמר שמואל שיני וסת תחלת חולי מעיים (משנה וסת ואוכל יוהר שאינו רגיל לאכול, היינו תחלת חולי מעיים, לפיכך אפי' שבתות וימים טובים רעים לו, רש"י) וזהו שאמר הכתוב, ועבדתם את ה' אלהיכם, אז וברך את לחמך ואת מימך, כל הימים פי' שגם בימי החול יברך אומך במעדנים ומאכלים ערבים ואז

(*) ואפשר שמעטם זה אמרינן (פסחים ק"ח.) אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה, ופי' שם הרשנ"ס בפני אימת בעלה, וכפופה ליה.

בתוכם, וזהו ממש כהמעשה
שלפנינו :

תצוה

לו.

בית, יוד, **יששה** משמותם על
האבן האחת,
ואת שמות הששה הנותרים על
האבן השנית בתולדתם, ואיתא
בגמ' (פסח ל"ו א') שנית
בתולדותם ולא ראשונה
בתולדותם, מפני שיהודה
מוקדם, פי' על האבן השניה, היו
נכתבים שבטי יה כלם כסדר לדתם,
ועל האבן הראשונה היו כסדר
תולדותם רק חמשה, ראובן, שמעון
לוי, דן, ונפתלי, אבל לא יהודה דאף
שהי' רביעי היה שמו ראשון על אבן
הראשון אשר נשא אהרן על כתפת
האפוד, והרבה טעמים כתבו המפרשים
ע"ה, יענין גם בתורה תמימה, אבל
הטעם בפשטות נראה לי, על פי
מה דאיתא בתלמודא (ש"ס) אמר רב
חנני בר חיננא אמר ר' חסידא, יוסף
שקדש שם שמות כסתר וזה והוסיפו
לו אות אחת משמו של הקב"ה,
יהודה שקדש שם שמות בפרהסיא
וכה ונקרא כלו על שמו של הקב"ה
כו', יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ
אומר בשעה שהיו ישראל
עומדים על שפת הים היו שבטים
מנלחים זה עם זה כו', ח"ל ר'
יהודה לא כך היה מעשה, אלא זה
אומר אין אני יורד תחלה לים וזה
אומר אין אני יורד תחלה לים
קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים
תחלה כו' שנאמר היתה יהודה
לקדשו יגו', ולכן אפשר יען שיהודה
היה

ואז לא יזוק לך המאכלים ערבים
שנשבתים ימים טובים, ועי' והסרתי
מחלה מקרבך, פי' במעיד :

תרומה

לה.

כ"ה, ח', **ועשו** לי מקדש ושבנתי
בתוכם, ואיתא
(במזבח ש"ס :) [וי'] לעסק ליה
לבריה כו' כי ר' יוסי בן זמרא,
(פי' רבי רזה להשיא את בנו לבתו
של ר' יוסי בן זמרא) פסקי לי'
(אבוהן) מדמי סרי שנין (קודם
שיבטו למזל) בני רב אחלפיה קמיה
(העבירו הכלה לפני החסן, רש"י)
אמר להו נהוי שית שנין, אחלפיה
קמיה (פעם שניה), אמר להו אכניס
והדר חזיל, הוי קא מכסיף מאכזה
ח"ל בני! דעת קונך יס כך (שלאמר
להרחיק זמן חיפתו וחור וקרבנה
מרוכב להבטו לכלתו, רש"י) מעיקרא
כתיב תביאמו ותטעמו (בהר
נחלתך מכן לשבתך פעלה ה', שיבאו
לארץ ואח"כ יבנו לי מקדש, רש"י)
ולבסוף כתיב ויגשו לי מקדש
(במדבר, רש"י) ושבנתי בתוכם,
והקשה מהרש"א ח"כ משמע מזה שם
ח"ו שמוי האן לפני הקב"ה, ומתוך
דרך דחוקה עי"ש אבל באמת
נראה לי דאין זה קושיא כלל דהנה
הפסוק הביאמו וותטעמו, משה
אמר, ולא הקב"ה (עין רש"י על
הכתוב כאן) כלומר משה אמר,
לבשתביאמו וותטעמו בהר נחלתך,
אז מכן לשבתך פעלה ה', יבנו
ביהמ"ק, אבל הקב"ה מרוב חיבתו
לישראל, לא נתנה לזה יאמר ועשו
לי מקדש מיד במדבר, ושבנתי

היה הראש והראשון מאחיו שקדם
 ש"ס בצפורהסיו וירד תחלה לים לכן
 זכה שאהרן קדוש ה', זה שכתוב
 עליו וקדשתו לכל דבר שבקדושה
 לפתוח ראשון ולבדך ראשון כו'
 (ש"ס ב"ח :) ישא על כתפו ראשון
 לזכרון שם יהודה אשר מסר נפשו
 ראשון על קדושת השם, וקפץ ראשון
 וירד תחלה לים :

תשא לז.

ל"א, י"ח, ויתן אל משה ככלתו
 לדבר אתו בהר
 סיני שני לחת העדת לחת
 אבן, וגו', וכן יסדו רבותינו לומר
 בתפלת שחרית לשבת, ושני לוחות
 אבנים הוריד בידו, וראיתי מקשים
 מדוע הזכירו להזכיר בתפלה אבנים
 ללא צורך ומה בעי ללמדנו בזה?
ונראה לי ע"פ מה דאיתא
 במדרש (רבה זמות
 ס"א ח' וכן בס"ח) לוחות אבן ולמה
 של אבן? שרובן של עונשין שבתורה
 בסקילה (לפי שהנסקלן הם י"ח,
 כדחשיב בפרק ד' מיתות, אבל הנשרפים
 הם י"א, ונחנקים ח', ונהרגים הם
 ב) לכן נאמר לחות אבן, לכן אפשר
 כיון שבתפלה זו נזכר מיד אח"כ
 ובתוב בהם שמירת שבת, והמחלל
 את השבת מיתתו בסקילה, כדאיתא
 (סנהדרין נ"ג) לכך נזכר אבנים
 לרמוז עונש סקילה להמחלל את השבת :

לח.

ל"ד, ח, וימהר משה ויקד ארצה

וישתחו, ואיתא כנמ' (סנהדרין ק"א א')
 מה ראה משה? ר' חנינא בן גמלא
 אמר ארד אפים ראה, כו' ר' מגא
 הוה סליק ואזיל בדרגא כו' שמעיה
 להוה יעקא דאמר עדותיך נאמנו
 מאד לביתך נאווה קדש, ה'
 לארך ימים, וסמך תפלה למשה
 וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה,
 רש"י, ה' לארך ימים, היינו מדת
 ארך אפים, וביאור לדבריו נראה
 לי, כי הנה אם אדם אחד כועס על
 חברו, ויש יכולת בידו להשיב לו
 גמולו בראשו, איז ימהר לנקם ממנו,
 כאשר שאינו יודע מה יולד יום? כי
 פן ימות בעלמו קודם ואז לא יזכה
 לראות ברע אשר ימלא את שונאו. *)
 אבל הקב"ה אם גם שיש כח בידו
 להשיב גמול בראש שונאו מיד, עס
 כל זה עומד ומלפס וממתין אולי
 ישוב מדרכו הרעה, כאשר שהוא חי
 לעד וקיים לגלגל, לכן אם לא ישוב
 גם בסוף ימיו, יענש לו חו, וכמו
 שנאמר (דברים ל"ב י"ט), ואין מידי
 מציל, וכן הוא ברש"י (שם שם ס'
 והוא מדברי הספרי שם על הפסוק
 כי אשא אל שמים ידי כו', והיה
 בידי להפרש מכס אבל אמרתי שמי
 אנכי לעולם איני ממחר לפדוע לפי
 שיש שהיה בדבר אני חי לעולם,
 ובדורות אחרונים אני נפרע מהם
 כו' וא"כ ספיר שמעינן מהא ה'
 לארך ימים דמדת ארך אפים
 ראה, ועיין במהרש"א שכתב על
 דברי רש"י אלו שדחוקים כמה
 דהיאך משמע מארך ימים דארך אפים
 ראה

*) וזהו שהתפלל דוד המלך לפני הקב"ה על שונאיו ואמר (תהלים קי"ט ז') כמה
 ימי עבדך, מתי תעשה ברדפי משפט? כלומר כי כל חשאי ורזוני, לראות נקמה בשינאי,
 ויען ימי מועטים, לכן מהר לשלם לשונאי על פני.

ע"י עלמן, שנאמר, ועשית כל מלאכתך כו'; ונמצא שיש הבדל בין יום השבת לשבת ימי השבוע למי שאינו עושה רש"מ בזה שבכל ששת הימים יעשה מלאכה וביום השביעי ישובת, אבל זה העושה רש"מ, ולא יעשה מלאכה גם בכל ימי השבוע, א"כ חזרה הבדל הוא לו, בין יום השבת לשאר הימים? אבל באמת יש הבדל רב גם לו, (א) שבכל ששת הימים אם גם שלא יעשה בהם מלאכה מ"מ אינם קדושים, לא כן יום השבת הוא קדש לה', (ב) הנה כל ימי השבוע שבת הוא לו רק ע"י שישבות ממלאכה כבדה, לא כן ביום השביעי, עליו לשבות גם ממלאכה קלה, (ג) שבכל ששת הימים אם גם יושב בטל ולא יעשה מלאכה מ"מ אם ילנה לעשות הרשות בידו לא כן ביום השבת איסור הוא, ומחלליה במסקילה, וזה שבא הכתוב ומספר לנו פה בחזרה שבת בחר הקב"ה? כי חפצו ורלונו שהשבת יהיה אחר ששת ימים שבהם תעשה מלאכה, כלומר שגם בששת הימים תעשה מלאכתך ע"י אחרים, והוא על ידי שתעשה רלונו של מקום ועם כל זה יהי' הבדל לו בין היום השביעי מששת הימים, (א) שכל ששת הימים אם גם שלא יעשה בהם מלאכה מ"מ אינם קדושים אבל ביום השביעי יהי' לכם קדש, (ב) הנה כל יום מימי השבוע הוא ישובת רק ממלאכה כבדה, אבל ביום השביעי הוא לרץ לשבות גם ממלאכה קלה, מפני שהוא שבת שבתן לה', ואכל כביכול אין נפקא מינה בין מלאכה למלאכה וכדליתא במדרש (רבה בראשית יור י"ב) על הכתוב וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה, לא כן אמר ר' ברכיה בשם ר' סימון

ראה? אבל לפמ"ש נראה שדבריו אמתים ופשוטים המה:

ד.מ.

שם פסוק כ"ח, ויהי שם עם ה' ארבעים יום, וארבעים לילה ואיתא במדרש (תנחומא) כאן מנין היה יודע משה אמתיות? כו' כשהיה רואה המזלות כורעין ומשתחוין, היה יודע שהוא יוס, ובש"ה רואה החמה משתחווה, היה יודע שהוא לילה, שנאמר ולבא השמים לך משתחוים והוא היא תשובת רבי שהשיב לאנטיגנוס (פנהריון ז"א) על שאלתו, מפני מה חמה יולאה במזרח ושוקעת במערב? א"ל כדי ליתן שלום לקוניה, (להקב"ה, שהשינה במערב וכיון שמנעת עד מערב, הולכת ומשתחווה לפני הקב"ה שנראה, לכך שוקעת ונכנסת כפופה לפני הקב"ה, רש"י):

ויקהל

מ.

ל"ה, ב', ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה', כל העושה בו מלאכה יומת הכתוב הזה כ"ל לבאר ע"ד נחות, ע"פ מה דליתא (בבבליא שו"ת ל"א ט"ו). על הכתוב, ששת ימים יעשה מלאכה (ופי', משמע שיעשה ע"י אחרים) וכתוב אחד אומר (שמות כ', ח') ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך (משמע אחת בעלמך) כיצד יתקיימו שני כתובים האלו? אלא בזמן שישאל עושין רש"מ, מלאכתן נעשית ע"י אחרים, שנאמר, תעשה מלאכה, וכן הוא אומר, ועמדו זרים ורעו לאנכם כו', ובשאר עושין רש"מ, מלאכתן נעשית

סימון לא בעמל ולא ביגיע ברא
הקב"ה את עולמו כו', ומ"מ
נאמר בו וישבת, לכן גם על האדם
לשבות גם ממלאכה קלה. (ג) שכל
ששת הימים, אם ירצה בעלמו לעשות
מלאכה הרשית בידו, לא כן ביום
השבת כל העושה בו מלאכה
יומת, וחוזר הכתוב שלאחריו ומפרש,
חיוה היא מלאכה קלה שחייבין עליה
מיתה, ואמר לא תבערו אש בכל
משבתיכם ביום השבת, כלומר
כגון מלאכה קלה כזו שהעלים והגחלים
מוכנים מצדד יום, ולא יחסר בשבת
רק להבעיר בהם האש, עכ"ל עגשו
חמור כאלו עבר את השבת ע"י
מלאכה כזו :

פקודי
מא.

ל"ח, כ"א, כ"ב, כ"ג, אלה פקודי
המשכן
משכן העדות, אשר פקד על פי
משה וגו', ובצלאל וגו' עשה את
כל אשר צוה ה' את משה ואתו
אהליאב בן אחיסמך חרש וחשב
וגו' סמיכות הכתובים אלו נראה לי
דהנה אמרו חז"ל (ע"א) צפרשה כאן
שמה נתן חשבון מכל ההכנסות
וההוצאות שעלו לבנין המשכן, ולבאורה
קשה הלא כתיב (ס"ג י"ג כ"ב) ולא
יחשבו את האנשים אשר יתנו את
הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה
כי באמונה הם עשים, ומי לנו נאמן
גדול ממשה דכתיב בו (במדבר י"ב ו')
בכל ביתי נאמן הוא, וכן חיהא
במדרש (יבה) איש אמונות זה משה
שנעשה גוזר על מלאכת המשכן
כו', ולריבין לומר אם גם שלא בקש
ממנו חשבון מ"מ נתן הוא בעלמו
כדי לקיים והייתם נקיים מה' ומישראל :

אך עדיין קשה לדבר זה אם נגב
ממלאכת המשכן יוכל להתדבר אח"כ
על ידי השלאת השכינה שאם ידבר
ה' איתו עוד, סימן הוא שישר ונאמן
ואהוב לה' הוא, וא"כ לא נגב
מאולות המשכן כי אם היה נגב
אף השרה הקב"ה שכינתו עליו,
שעונו גדול מגשא יותר מגזלן
וכדאיתא (כ"ט ע"ט) מפני מה
החמירה תורה בנגב יותר מבגזלן ?
שזה השוה כבוד עבד לכבוד קונו
וזו לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו.
אמנם אם משה בעלמו ה' עושה
המשכן וכל הכלים בוודאי
לא היה לריך ליתן חשבון כי בוודאי
לא יחסדו אחר שיתודע להם ע"י
שהקב"ה ידבר עמו עוד אבל אחר
שמסר כל האולרות לצלאל ואמו
אהליאב והם יעשו כל מלאכת
המשכן, א"כ אפשר שימלאו מקום
לחשוד את צלאל ואהליאב ויאמרו
שהם נגבו ושמו בכליהם ולכן נתן
משה חשבון מכל המלאכה כדי
להוליא גם החשד מהם וזהו שאמר
הכתוב אלה פקדי המשכן וגו'
אשר פקד ע"פ משה פי' שנתן
חשבון מכל ההכנסות וההוצאות וא"ת
למה היה לריך ליתן חשבון ? ואם כדי
שלא יחסדו שלקח לעלמו כלום, הלא
דבר זה יתודע אח"כ על ידי שהקב"ה
ישרה עליו שכינתו עוד, וע"ז בא
הכתוב ומספר לנו הצעם דלכן נתן
משה חשבון מכל נדבות המשכן י"ן
ובצלאל וגו' עשה את כל אשר
צוה ה' את משה ועוד גם אתו
היה אהליאב בן אחיסמך וגו'
ולכן נתן חשבון לרק על כל אולרות
המשכן שלא יחסדו גם אותם (ועיין
כב"ח ביו"ד סימן רנ"ו) :

ספר ויקרא

עבד לכבוד קונו וזה לא השיה כבוד עבד לכבוד קונו, ואיתא במס' (חגיגה י"א ב') ומי שלא חס על כבוד קונו ראוי הוא שלא בא לעולם.

והשתא סמיכות הפרשיות עולות יפה, מאחר דכתיב בסוף פ' פקודי, ויכל משה את המלאכה (פי' מלאכת המשכן) והרבה מצני ישראל הביטו אחרי משה וחסדו שגנב ונתעשר מנדבת המשכן אשר הביאו בני ישראל למלאכת המשכן, לכן כאשר נשלים המשכן, כתיב מיד ויקרא אליו ה' ופרש' קריאה לשון חבה דרא להודיע שלא לקח משה לעצמו משלהם כלום, ונתעשר רק מופסילתן של לוחות, דאס הי' לקח משלהם כלום אזי גנב הוא, ולא חס על כבודו של קונו ואיך היה קורא ה' אליו בלשון חבה ? :

מג.

ד', ג', **אם** הבהן המשיח יחמא לאשמת - העם, ולקמן (פסוק כ"ב) בנשיא כתיב אשר נשיא יחמא וגו', ואמרינן עלה בתלמודא (הוריות י'): אמר ר' יוחנן בן זכאי אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגות, ולריבין להבין דמאי שנה נשיא מכהן? שאס הכהן משיח יחמא, סימן רע וחסרון הוא לדור, אס גס עשה תשובה, ואס נשיא יחמא

לחבר סוף ספר שמות, לתחלת ספר ויקרא.

מב.

ויקרא א', א', ויקרא אל טישה, וידבר ה' אליו, מאהל מועד לאמר, רש' ויקרא אל משה לכל דברות, ולכל אמרות, ולכל ליוויס, קדמה קריאה לשון חבה, ולעיל בסוף ספר שמות כתיב ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח וגו' ויכל משה את המלאכה וגו' (שמות מ' ל"ג) ואיתא (ב"מ פקודי ו') וז"ל ולמה עשה (משה) את החשבון? כו' אלא מפני שמע ליני הדור שהיו מוסיחין אחריו, שנאמר ויהי כצאת משה וגו' והביטו אחרי משה כו' וחזירו משיבו ריקה אדם שנתמנה על מלאכת המשכן על ככרי כסף, ועל ככרי זהב שאין לו חקר ולא משקל ולא מנין מה אמה רולה שלא יהיה עשיר? כו', כלומר שחשבו למשה שנתעשר מזה שגנב מאולרות שהביאו ישראל לנדבת המשכן אבל באמת העשיר משה מופסילתן של לוחות, שהקב"ה נתן לו במתנה וכדדרשין (גדלים ל"ח א'). על הפסוק פסל לך (שמות ל"א) הפסולת יהיו שלך. **ואמרינן** (ב"ק ע"ט ב') מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן? זה השוה כבוד

האמת, יען שהוא ממונה על האמת ואומנתו הוא רק לדבר אמת, לכן אם הוליד שקר מפיו, ודבר דבר שאי אפשר להיות, עונשו גדול מאד, אבל לא כן השלום שאינו ממונה רק לבקש שלום ולא אמת, לכן גם אם דבר שקר אין עונו גדול כל כך.

ורבן א"ר א"ר הכהן הגדול שאומנתו הוא להורות את העם את הדרך הישר אשר ילכו בה, ולהזהירם שלא יתעו מדרך ה', כמ"ש (מלאכי א' ו') 'בי שפתי כהן יישמרו דעת ותרורה יבקשו מפיהו, וגם הוא ממונה לשאת בקדש ולכפר על כל חטאת ועון והעם יעריצוהו ויקדישוהו כאשר מלכא מרום במרום, וכמו שחסיים הכתוב (שם) 'בי מלאך ה' צבאות הוא, אם הוא בעלמו יחטא ויאשם, אזי אין לך חלול השם יותר גדול מזה, ורבים ילמדו ממנו לעשות זר מעשיהם אשר לא יכופר גם בזבח ומנחה, ולכן סימן דע הוא לשולחיו, לא כן הוא הנשיא אשר אומנתו הוא רק ללאת ולבא לפניו, להורות אותם חיי המדיני ולא לכפר עונותיהם, לכן אם הוא יחטא לא ילמדו ממנו לעשות כמנו, ונהפך הוא שאם הנשיא יביא קרבן ויעשה תשובה אזי ילמדו ממנו דרכי התשובה, וייעיבו דרכם.

וזהו שפירש"י כאן, אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, כשכהן הגדול חוטא לאשמת העם הוא זה שדן הלויין בו לכפר עליהם, ובהתפלל, בעדם ונעשה מקולקל:

אשר

יחטא ויעשה תשובה על שגגתו, אזי אשרי להדור?

ונראה ל"י לפרש ע"פ מה דאיתא במדרש (רבה בראשית פ"ח ה') א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדם הראשון מלאכי השרת כימים כימים כי' חסד אמר יברא, שהוא גמל חסדים, ואמת אמר אל יברא שכולו שקרים, צדק אמר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אמר אל יברא דכולה קטטה, מה עשה הקב"ה גמל אמת והשליכו לארץ כי' והקשו המפרשים, מה חטא האמת יותר מהשלום שגם הוא היה מתנגד לבריאת האדם, ומדוע ענש הקב"ה רק להאמת ולא להשלום? ושמעתי תירוץ ע"ז ע"פ רמיון, שאם אחד נתן חתיכת בד או למר לחייט לעשות לו מלבוש וקלקל, או נתן עור לסנדלר לעשות לו מגעלים וקלקל אזי על החייט לשלם דמי הבד או הלמר ועל הסנדלר דמי העור, באשר שלא הפיקו רגון הבעלים, ולא השלימו אומנתם על דבר היותר טוב, אך לא כן אם יחלף הסדר למשל, נתן חתיכת משי לסנדלר ידוע לעשות לו בגד, או עור לחייט לעשות לו מגעלים, וקלקלו אזי מתחייב השכל שפטורים המה מלשלם, באשר שהיה על הנותן לדעת, שאין אומנתו בכך, ולכן אינם מלומדים למלאכה אחרת כן, וכן הוא בהסיפור אשר לפנינו עם האמת והשלום, אם גם ששניהם אמרו דבר שאי אפשר להיות כי היתכן שכל העולם יהיה רק שקר, או קטטה? עם כל זה קוף הקב"ה יותר על

מד.

שם פסוק כ"ב, אשר נשיא יחטא

וגו', ואיחא (חוריות ייד) ת"ר אשר נשיא יחטא יבול גזרה? כו', מהיכא תיתי? אמרי אין, אשכחן דכתיב (לקמן י"ד) ונתתי נגע לרעת בבית ארץ אחוזתכם, בשורה הוא להם שהנגעים באים עליהם (רש"י שהכתוב מבשרן שעתיד להיות אע"פ שדבר רע הוא, והכא נמי אימא גזרה כו'), ורש"י פה מביא המד"ר בשורה הוא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהעמינו אמוריים מעמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותן את הבית ומוציא, וקשה דא"כ אין ראיה מהכתוב ונתתי נגע לרעת בבית ארץ אחוזתכם, דא"ל דלכן מבשר שם הכתוב דבר שעתיד להיות, מפני שהוא בשורה טובה, אבל בשורה רעה שעתיד להיות, אפשר שהכתוב אינו מבשר, ומהיכא תיתי דהאי ואשר נשיא יחטא, גזרה הוא?.

ונראה רי על פי מה דאיתא (יוסא כ"ב ב') אין

מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלוייה לו מאחוריו, שאם תזוז דעמו עליו, (פי' שאם רוגה להתנאות על הזכור) אומרים לו חזור לאחורך, נמלא שהפגם אשר ימלא בהפרנס טובה הוא להזכור, שלא יתגאה עליהם, ולכן שפיר איכא למימר דהאי, ואשר נשיא יחטא" גזרה הוא, כדי שלא יתגאה על הזכור, ומשום שהוא

בשורה טובה לישראל, לכן יבשרם בזה כמו שמבשר בכתוב אחר, בשורה הנגעים, דכשניהם אע"פ שגראו כי רעים המה ילא מהם טובה לישראל:

צו מה.

ז' ל"ג, זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת

ולאשם וגו' ואיחא בגמרא (פנחות ק"י) אמר ר"ל מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה וגו' כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ומנחה חטאת ואשם, אמר רבא האי לעולה למנחה עולה ומנחה מיבעי ליה? אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם והטעם נראה לי דעולה אינו צריך משום דמלינן במסכת (שבת ל') כאשר הודיע הקב"ה לדוד שימות בשבת התחנן ואמר אמות בערב שבת, אמר ליה (הקב"ה) כי טוב יום בחלריך מאלף מיב ל' יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה צנך להקריב לפני על גבי המזבח, ומנחה אינו צריך דבמנחה כתיב (לעיל ב' א') ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' ואיחא (בילקוט שם) אמר ר' ילחק מה נשתנה מנחה, שנאמר בה נפש? אמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה עני מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו לפני, ואמרין (ברכות ס"ג:) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהן, איכ

הרי

בתענית, ומנע עלמו ממאכל בשר
ליכול כלבא (שמאכלו מאכל בשר)
לשירותיה :

תזריע

מז.

י"ג, כ"ה, והצרוע אשר בו
הנגע וגו'

ועל שפם יעטה וטבא טמא
יקרא הטעם מדוע שלריך הצרוע
לעטה את שפתיו ולקרנות טמא טמא,
כ"ל בהקדם המסנה דמסכת (פ"ה ה':)
דאמרינן שם במדה שאדם מודד
מודדין לו כו', היא קשטה א"ע לעבירה
המקום גילה עליה כו', והולך ומחשב
שם כמה דברים, וכן הכא במלורע
על הכתוב בסמוך כל ימי אשר הנגע
בו יטמא וגו', דדד ישב מחוץ למחנה
מושבו, איתא (ערכין ט"ו): תניא מה
נשתנה מלורע שאמרה תורה, דדד
יושב מחוץ למחנה מושבו ? הוא הצרל
בין איש לאשה, בין איש לרעהו, לפיכך
אמרה תורה דדד יושב, וכן הוא (פ"ה)
נפני מה אמרה תורה לטהרתו יביא שמי
לפרים ? מפני שהוא עשה מעשה
פטיט, לפיכך אמרה תורה יביא קרבן
פטיט.

ואיתא (פ"ה) אמר ריש לקיש, זאת
תהיה תורת המלורע זאת

היא תורתו של המוליא שם רע, מפני
שעונש הנגעים באין על לשון הרע.
ואמרינן (פ"ה ט"ו) ועל שפם
יעטה, שיהיו שפתותיו מדובקות זו בזו,
שיהיה כמנודה וכאכל.

ואיתא (ב"ב ט"ו): ויוד יעקב נזיר,
חנא אותו היום נפטר אברהם

אבינו

הרי הוא כאלו הקריב את נפשו,
וחטאת ואשם אינו לריך, משום
דאמרינן (ט"ה ב"א) אמר רב יוסף
מלוא בעידנא דעסיק בה מגנא (מן
היסורין) ומללא (מן החטא) תורה
בין בעידנא דעסיק בהא, בין בעידנא
ללא עסיק בה מגנא ומצלא, כו'
מתקין לה רבא כו' אלא אמר רבא
תורה בעידנא דעסיק בה מגנא
ומללא נמלא דלכו"ע תורה בעידנא
דעסיק בה מצלא מן החטא ולכן
כל העוסק בתורה (פ"ה) בשעה
שעוסק בתורה) אינו צריך לא
חטאת ולא אשם, שאם לא יחטא
ממילא לא יטריך לקרבן :

שמיני

מז.

י"א, כ"ו, זאת תורת הבהמה
והעוף, וכל נפש

החיה וגו' ואיתא במסכת (ט"ה ט"ו):
תניא עם הארץ אסור לאכול
בשר, שנאמר זאת תורת הבהמה
והעוף וגו', כל העוסק בתורה מותר
לאכול בשר, וכל שאינו עוסק בתורה
אסור לאכול בשר, ועיין בספר בתר
תורה, אשר לאחי יחידה, אות ק"ב,
שמפרש שם בדרך חידוד, דת"ח מלוא
ומיוז לאכול בשר, כדי לחזק גופי
ולבו למלאכת שמים, ובזה נראה לי
לבאר דברי הגמרא (שם) דאמרינן
האי בר בי רב, דיתבי בתעניתא
ליכול כלבא לשירותיה, ולבאורה
קשה למה דוקא כלבא ? אבל לפי
דבריו אחי שפיר, דכיון דת"ח מלוא
ומיוז לאכול בשר, לכן אם ישב

ואינו מהנה כביצו מכלס ע"י שאלה, וכן הוא (יו"ט י"א): מי שמיחד ביתו לו, שאינו רוצה להשאל כליו, ואומר שצין לו, הקב"ה מפרסמו שמפנה את ביתו, (ועיין במד"ר כאן בארזות יוסר).

והנה לשון הרע הוא דבר שבסתר, כדליתא (עריבין ט"ז י"ז) זמני רבי ישמעאל יבוא דבר שבחשאי (קטרת), ויכפר על מעשה חשאי (רש"י לשה"ר בחשאי דוא). וכן פירש"י על הגמז' ארור מזה רעא בסתר (דביות ב"ו ב"ח), של לשון הרע הוא אומר.

לכן נ"ל לומר דנגמי אדם זנגמי בתים משתוים הם במגשם

ומעם אחד הוא בשמיהם, כי כמו דנגמי בתים באים להתגלות גנותו, שהוא גר עין זרלה להסתיר כליו, כן נגמי בני אדם באים להתגלות גנותו, שדבר לשון הרע בחשאי ורלה להסתיר כי עונשו הוא בפרהסיא, דמלבד שלא יכול להסתיר נגשו מצ"ב ומכהן שצריך להראות לו. עוד כשינא לרחוב עליו למטות על שפמו, ולקרא בעלמו טמא טמא, שבו יתגלה קלוגו שדבר לשה"ר בסתר דהנגעים באים על לשה"ר:

ממ.

י"ד, ל"ה, כ"י תבאו אל ארץ כנען אשר אני

נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחותכם, ואמר ר' שמואל בר נחמני (עריבין ט"ז) דנגמי בתים באים על לרת העין ופירש"י

אצטו, ועשה יעקב אצטו תבשיל של עדשים כו', מה עדשה אין לה פה, אף אצל אין לו פה (שיושב ודומם רש"י, ר"ל שצריך לקבל באהבה ולא יתרעם על משפט ה' באשר שכל דרכיו משפט, וצדיק וישר הוא, ועיין ברי"ף) [ואפשר דמשו"ה אומר ר"פ (בבב"א ו'):] אנרא דבי טמא שתיקתא] וא"כ אפשר ללן לותה התורה ועל שפם יעמה שיהיו שפתותיו מדובקות זו בזו כאצל, כדי שעונשו בא לו מזה כנגד מזה, על ידי עקימת פיו שדבר לשה"ר וטמא טמא יקרא שיתודה במו פיו, על החטא אשר חטא בפיו כי הפה שדבר בה לשה"ר, היא הפה להודיע עונשו ע"ז:

מצורע

מח.

י"ד, ב', זאת תהיה תורת המצורע וגו', וליטה (עריבין ט"ז) אומר ריש לקיש מ"ד זאת תהיה תורת המצורע? זו היא תורתו של מוליא סס רע משום דהנגעים באים על לשה"ר, וכהן אחר שלא העלימו ממנו חז"ל (ט"ז י"ז): הטעם מדוע לטהרתו יביאו שתי לפרים? אומר הקב"ה הוא עשה מעשה פטיט, לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטיט כו' הנה גם עלינו לחקר ולדעת מדוע עונשו של המספר לשה"ר דנגעים דוקא?

ונראה ל"י בהקדם דברי ר' שמואל בר נחמני דאמר (ש"ס),

דנגע בתים באים על לרת העין ופירש"י שורה עינם באחרים

וירשתי וישבת בעריהם
ובבתיהם ואמר לפי שהיו האמוריים
מטמנים מטמוניות של זהב כו',
ורבי שמואל בר נחמני נותן טעם
לימים הבאים, על נגעי הצתים אשר
יבנו ישראל בעלמם ואמר שעל
הצתים האלו הנגעים באים על גרם
העין :

אחרי

ג.

ט"ז, א', וידבר ה' אל משה,
אחרי מות שני

בני אהרן, ואיתא (ירושלמי י"ב פ"א
ה"א) תניא למה הוא מזכיר מיתתן
ביום הכפורים? ללמדך שבשם
שיום הכפורים מכפר על ישראל,
כך מיתת הצדיקים מכפרת על
ישראל. וכה"ג איתא בבבלי (פ"ט ב"ח)
דאמרינן שם, למה נסמכה מיתת מרים,
לפרה אדומה? לומר לך מה פרה
אדומה מכפרת, אף מיתת לדיקים
מכפרת, ולכאורה קשה מה טעם
יש בה? ונראה לי, דלא מיתת
הלדיקים בלבד מכפרת על ישראל,
רק שעל ידי מיתתם, יקחו מוסר
ויחשבו בנפשם, אם בארזים נפלה
שלהבת מה יעשו אזורי קיר?
(שם) ועי"ז יעשו תשובה, כלומר
שמיתת הלדיקים יגרום להם להתחזק
על עונותיהם, ולשוב אל על.

ועוד נ"ל ע"פ מה דאיתא (סנהדרין

ל"ו) הנהו דריוני דהוון
בשצבותיה דרבי זירא, דהוה מקרב
להו גו', והוון קפדי דבנקן, כי נח
נפשיה דרבי זירא, אמרי עד האי דנח
הוה

ופירש"י שלמה עיניהם באחרים,
ואינו מהנה שכיניו מכליו וכן הוא
(יומא יא :) מי שמיחד ביתו לו
שאינו רוצה להשאל כליו, הקב"ה
מפרסמן כשופנה את ביתו, וצמסכת
(הוריות י"א) איתא תניא ר' יהודה
אומר, בשורה הוא להם שהנגעים
באים עליהם, ופירש"י (והוא מדברי
המד"ר) כאן לפי שהטמינו אמוריים
מטמוניות של זהב בקירות בתיהם
כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר
ועי"ה הנגע נותן הבית ומואלן ולכאורה
דברי האחד הם ההפך מדברי חבירו
שזה אומר שהנגעים הם לרעה
ולעונש לבעה"ב וזה אומר שהם
לטובה כדי שימצא מטמוניות? ונראה
לי דדברי שניהם אמתים הם
ושמואל בר נחמני מודה לדברי רבי
יהודה רק אם היה לר עין העונש
בא לו מיד כשיבא אל הכהן ויאמר
לו כנגע נראה לו בבית אף כשנרפא
אח"כ הנגע דבטורס שיבא הכהן
לראות הנגע עליו לפנות את הבית
כדכתיב (לקמן פסוק ל"ו) וזה הכהן
ופנו את הבית בטורס יבא הכהן
לראות את הנגע ועי"ז יגלה קלוגו
לרבים מיד, שלא רצה להשאל כליו,
ואחר שיסגר את הבית שבעת ימים
בתוך כך ירפא הנגע, אך אם פשה
הנגע בקירות הבית עד שהיה לזרע
ממארת, והיה לרץ לתן את הבית
זה הי' לטובתו, וסבה כדי שימצא
מטמון בתוכו.

ועוד אפשר לומר דהנה ר' יהודה

נותן טעם מדוע נגעים באים
על הצתים אשר ירשו צאי הארץ
מהאמוריים, כמש"כ (דברים י"ט א')

עם כל זה לא תעשו כמוהם,
ובמעשה ארץ כנען אשר אני מביא
אתכם שמה, לא תחפלו ממעשיהם,
לעשות כמוהם :

קדשים נב.

י"ח, ב', ג', קדשים תהיו וגו'
איש אמו

ואביו תיראו, סמיכות הכתובים
האלו נראה לי בהקדם התלמודא
(סבית כ"ג:) כל היושב ואינו עובר
עבירה, נותנין לו שכר בעושה
מצוה כו', רמז"ע אומר רצה
הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך
הרבה להם תורה ומצוה, ופירש"י
לזכות את ישראל כדי שיהיו מקבלים
שכר למי שמנע א"ע מן העבירות,
לפיכך הרבה להם תורה ומצוה, שלא
היה לריך לזוהר הרבה, וכמה אזוהרות
על שקלים ורמזים וגבלות, שאין לך
אדם שאינו קן בהם, אלא כדי שיקבלו
שכר על שפורשים מהם [מפני שהיו
הרע מתגרה יותר במצוה ועושה
מאילו מצוה ועושה].

והנה אם יתבונן האדם כי המצוה
עשה, שעל ידם יוכל לזכות
לחיי עוה"ב רק רמ"ח המה, ומועטים
בכמות לערך הלא תעשיות שהם שם"ה
במספרן, וא"כ הוא רחוק משכר וקרוב
להפסד אזי יתקף על הוריו, ויקללם
בקללות נמרצות מדוע שהביאו לו
לעולם, לקיים את כל המצוה, ולהתחייב
עליהם אם יחטא ויאשם, הלא טוב,
נמנו הנפל אשר לא ראה אור השמש
לכן קרם שהזכיר הקב"ה על מוראת
אב ואם לזה ואמר קדשים תהיו,

פי'

הוא מריבא קטין שקיה דהוה בעי
עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי?
הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה.

ולכן אפשר לומר שאם ישראל חוטאים,
לוקח הקב"ה מהם הלדיקים
כדי של יסמכו עוד עליהם, ויחזרו
בתשובה, נמלא שמירת הלדיקים גורם
לישראל שיתכפרו כיוס הכפורים, שגם
יה"כ אינו מכפר אלא בתשובה :

נא.

י"ח, ג', כמעשה ארץ מצרים,
אשר ישבתם

בה לא תעשו, וכמעשה ארץ
כנען, אשר אני מביא אתכם שמה
לא תעשו וגו', המפרשים הקשו
מדוע לריך הכהוב להזכיר פה שהיא
ארץ מצרים אשר ישבו בה, וארץ
כנען אשר יבאו שמה, וכי יש ארץ
מצרים אחרת אשר לא ישבו בה?
או היש ארץ כנען אחרת מלבד זו
אשר יבאו שמה?.

ונ"ל ע"ד פשוט, דהנה ידוע שאם
אדם הורגל בדבר, חסגם שהוא
רע מאד, ההרגל נעשה טבע, עד כי
כל העקוב יהיה ליה למיסור, ונראה
ישר בעיניו ובמליצת חז"ל (יוסא פ"ו :)
כיון שעבר אדם עבירה ושגה בה,
כו' נעשית לו כהיתר, ועוד נראה
בעליל שהאדם יתפעל מדבר אשר לא
ראה מימיו כ"כ, עד כי לפעמים גם
דבר מתועב ומלא חן בעיניו, וידמה
בנפשו כי טוב הוא, אך רוב הימים,
יודיעו לו חכמה, ויבינהו לדעת כי
מות בסיר, ופגול הוא לא ירלה וזהו
שאמר כמעשה ארץ מצרים אשר
ישבתם בה" אף שהורגלתם במעשיהם

וזהו שאמר הכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך, פי' שאל האמר, אם גם שאחיו הוא, עם כל זה אם עשה עבירה רשע הוא, ומלוה לשנא אותו, ולכן לא תדבר עמו ולא תוכיח לו, אף שאינו ברור לך שלא קבל התוכחה, לכן אני מזהיר לך הוכח תוכיח את עמיתך, אולי יקבל התוכחה, ואם ישוב אז תנצל גם אתה מן העונש המגיע לך ע"י הערבות ולא תשא עליו חטא כלומר שלא תשא חטא על ידו:

פי' מופרשים מכל התאות ומכל מאכלות האסורות, ומקבלו שכר על הפרשה, כאלו עשיתם את כל המצוות האלו בפועל, ועי"ז תהיו קרוב לשכר ורחק מהפסד ואז תתנו תודה להוריקם ואיש אמר ואביו תיראו, באשר כי רק על ידם הנעתם לשכר הגדול, לסוב לכם כל הימים, (ועיין מש"כ בספרי בית העמק, בסיוס לסדר נזיקין באור לדברי התלמודא (עייניו י"ג) ועכשיו שנברא יפספס במעשיו):

נג.

לחבר סוף פ' אמור לתחלת פ' בהר

נד.

כ"ד, כ"ג, **וידבר** משה אל בני ישראל, ויוציאו את המקלל וגו' (כ"ה ב') דבר אל בני וגו' ושביתה הארץ שבת לה' וגו', סמיכות שתי פרשיות אלו נראה לי עד"ז, דאיתא (סנהדרין פ"ב:): נגמר הדין מולאין אותו לסוקל. בית הסקילה היה חוץ לב"ד, שנאמר "הולא את המקלל" ואיתא שם בנמרא ויולא את המקלל אל מחוץ למחנה, חוץ למחנה ישראל כו', והטעם כי היכי דלא מיטחוי ב"ד רולחיס כדאיתא התם. **ואיתא** במס' (אבות פ"ה ו') גלות באה לעולם כו' ועל שפיכות דמים, כלומר אם השופכי דמים לא נדונו בב"ד של מטה, ידונו בב"ד של מעלה, ויענשו בגלות, ואיתא (ילקוט ריש פ' בהר) אמר משה לפני הקב"ה למה נחסרו למלכיות הללו? אל מפני שמחללין את השביעים כו', לפיכך

שם פסוק י"ז, **לא** תשנה את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא, שלמה המלך ע"ה אמר (משלי פ' ה') אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך, ואמרינן (יבמות פ"ה ב') כשם שמנוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מנוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, אבל מי שיש בידו למחית ואינו מוחה גדול עונו מנשא, כדא' (שבת כ"ד) ואמרינן (שבועות ל"ט) כל ישראל ערבין זה בזה, והדין הוא בערב רנה מזה גובה, רנה מזה גובה.

נמצא שאם יודע שלא יקבל תוכחה מזה הוא שלא להוכיחו ואם יודע, שיקבל תוכחה ואין מוכיחו נענש על ידו כאלו הוא עשה העבירה בעלמו וידוע הוא שמנוה לשנא את הרשע (אסחים קי"ג) וכמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קל"ט ב"א ב"ב) הלא משנאך ה' אשנא וגו', תכלית שנאה שנאחיס וגו'.

ונראה די מאמר שידוע לנו
שלא נחתו מלות לישראל

אלא לחיות בהן, (חוספחא שבת מ"ט מ"ו)
הלא בנודאי לא יגרע לחס חקם
(מהמקיימים מלות שביעית) שלש שנים,
אך ע"י שביעית, בהכרח יתרבה להם
העבודה בערב שביעית, לקטור ולאסוף
ולדוש את התבואה אשר יעשה אז
לקמלים לשלשה שנים, אבל הכוונה
בה' חסד יסבננה שהקב"ה יזמין לו
פרנסתו בלי עמל ויגיעה כלל, רק
אוכל קימעה ומתבדק במעיו, כמו
שמלינו באלישע (מ"ב מ"ב מ"ג מ"ד)
שבא איש מצעל שלישי, ויבא לאיש
אלהים עשרים לחם שפרים וכרמל
בזקלנו ויאמר תן לעם ויאכלו
ויאמר משרתו, מה יותן זה לפני מאה
איש? ויאמר תן לעם ויאכלו וגו', ויתן
לפניהם, ויאכלו ויותירו כדבר ה'
וכן מלינו ברבי חנינא שהיה די
לו בקב חרובין, מערב שבת
לערב שבת, (ברכות י"ז:), ולא
היה רעב חלילה, רק שאכל קימעה
ומתבדק במעיו.

ורפ"ז כוונת הכתובים כן הוא, אם
הנחנו בה' בכל לבבם
ותקיימו מלות שביעית, ולא תהרהרו
אחריו, אז ונתנה הארץ פריה
ואבלתם לשבע כלומר גם בלי זעת
אפים ועמל נפש, תאכלו ושבעתם, כי
תאכלו קימעה, ומתבדק במעיתם, אך אם
יחסר לכם מזה הנחמון, ותאמרו
מה נאכל בשנה השביעית? וגו',
אז רק אצוה את ברכתי לכם
בשנה הששית, עד כי ועשת את
התבואה לשלש שנים אך לא
מתבדק במעיתם, רק עליכם לקטור
ולאסוף

לפיכך אמר הקב"ה למשה רטוק שלא
יגלו הזהירם על השביעית.

והשתא אחי שפיר שהכתיב
יודיענו דבר זה, שאם יבא
ח"ו גלות על בני ישראל על שחללו
את השביעית, אז אפשר שלא יודו,
שהוא מפני שחללו את השביעית, רק
יאמרו מפני שב"ד רולחים הם, וגלות
באה לעולם על שפיכות דמים לכן
אני מנוך הוצא את המקלל מחוץ
למחנה, ואז לא יראו ב"ד רולחים
ואם יתאוו בשבעית ויגלו, אזי ידעו
שעכש גלות באה להם רק מפני
עון שביעית:

ברר

נה.

כ"ה, י"ט, כ', כ"א, ונתנה הארץ
פריה,
ואבלתם לשבע וגו', (רש"י) ואכלתם
לשבע, אף בתוך המעיים תהא
בו ברכה) וכי תאמרו מה נאכל
בשנה השביעית, הן לא נזרע,
ולא נאסף את תבואתנו? וצויתי
את ברכתי לכם בשנה הששית,
ועשת את התבואה לשלש השנים
וגו', וצריבין להבין אם תהיה הברכה
במעיים, איך אין צורך לאכול הרבה,
וכמו שפירש"י לקמן (כ"ה ה') על הכתוב
ואבלתם לחמכם לשבע, אוכל
קימעה, והוא מתבדק במעיו, ואיך למה
ליה להקב"ה ללוות את הברכה בשנה
הששית לעשות את התבואה לשלש
שנים, הלא די גם במעט, אם מתבדק
במעיים?.

ולאסוף ולדוש ולהכין תבואה הרבה.
עד בא השנה התשיעית :

בחקותי

גו.

כ"ו, ג', **אם** בחקתי תלכו וגו',
ופירש"י שתהיו עמלים
בתורה, מפרשים רבים חתרו להכין
דברי רש"י אלו, מה בעי כזה ? ונראה
לי מפני שהכתוב מסיים בפסוק שלאחריו
ונתתי גשמכם בעתם, ולכאורה קשה
הלא קי"ל דשכר מצוה בהאי
עלמא ליבא, ? (קדושין ל"ט :), לכן
מפרש רש"י שתהי עמלים בתורה
ותלמוד תורה הוא מהדברים שמו,
שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, והקדן
קיימת לעולם הבא, והגשמים לא יהיו
באין בשכר מלוא, רק מהפירות:

גז.

שם פסוק ה', **ואכלתם** לחמכם
לשבע.
וישבתם לבטח בארצכם, סמיכות
הדברים ג"ל דמבוארים ע"פ דברי
שלמה המלך ע"ה בספרו (קהלת ה' י"א)
מתוקה שנת העוזד וגו', והשבע
לעשיר איננו מניח לו לישן,
ופירש האבן עזרא, כי העשיר יפחד

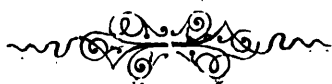
ביום ובלילה על עשרו מן החומסים
וגנבים כו' עיי"ש, וזהו שאמר, אף
שתעשרו על ידי שהשיג לכם דייש
את בציר וגו' ואכלתם לחמכם
לשבע, עס כל זה העשר לא יפריע
מנוחתכם, ויניח לכם לישן, וישבתם
לבטח בארצכם, שלא תפחדו
מחומסים וגנבים :

נח.

שם פ' ה', ו', **וישבתם** לבטח
בארצכם
ונתתי שלום בארצכם וגו' וחרב
לא תעבר בארצכם, המשך הדברים
ג"ל ע"פ מש"כ אלו פסל מכה
(שפטים י"ח ו') וילכו חמשת האנשים,
ויבאו לישב, ויראו את האנשים אשר
בקרבה יושבת לבטח כמשפט לדינים
שקט ובטח וגו', (כלומר שאינם
נשמרים מאויב, באשר שנטומים
המה, שלא יבא עליהם לר ואויב
למלחמה), לכן ויאמרו קומה ונעלה
עליהם וגו' לבא לרשת את הארץ,
וזהו מה שהבטיח הקב"ה לישראל
כאן ואמר, אם בחקתי תלכו, אז
וישבתם לבטח בארצכם, ואם גם
שתשבו לבטח, עס כל זה ונתתי שלום
בארץ, וחרב לא תעבר בארצכם,
לכא לרשת אותה :

תמו חידושי ובאורי לספר ויקרא

בעזרת ג' לך ו'א'ע"י

ספר במדבר

נמ.

ולא יספר, ולכן כל דבר שבמדה ושכמנין אפילו באלף לא בטל, והוא מפני החשיבות שיש לו.

ורפ"ז תירונו הוא ממש כסדר הכתוב, והכי קאמר, כאן (דכתיב) והיה מספר) כשישראל עושין רש"מ, ואז הם חשונים בעיני מקום כככבים, דכתיב בהם (תהלים קצ"ו ד) מונה מספר לכוכבים כאן (דכתיב) "אשר לא ימד ולא יספר ברוב" בזמן שאין ישראל עושין רש"מ, ואז לא חשונים בעיניו כדבר אשר מליאותו הרבה מאד אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

אבל גם הדברים אשר ימכרו במספר, יש הבדל בין דבר לדבר, יש שמספרם רב, ויש שמספרם מועט, ולכן לפי ערך מספרם יערך חיבותם למשל תפוחים ואתרוגים, שניהם ימכרו במספר, עכ"ז מחיר עשרה אתרוגים יעלה הרבה מעשרה תפוחים, והוא באשר שהאתרוגים הם צמדינתו יקר המליאות יותר מתפוחים, וזהו שפרש"י מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה, ודבר שבמנין אפילו באלף לא בטל, ולכן גם הם ההרים ימשו וגבעות תמטנה וחסדו מאתם לא תופר, (ר"ל) שלא יכלכלו בין האומות, ולא יסוף זכרם לגלגל אבל שבט של לוי שהיוא לגיון של מלד והוא ביקר המליאות יותר, על ידי מספרו המעט אי"כ

א' א' ב' וידבר ה' אל משה

ונו', שאו את ראש כל עדת ב"י ונו', ופירש"י מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה ואח"כ בפסוק (פ"ס) אך את מטה לוי לא תפקד ונו' פירש"י, והוא מדברי המד"ר כדאי הוא לגליון של מלך להיות נמנה לבדו. **באור** לדברי רש"י אלו נראה לי בהקדם התלמודא (יוטא כ"ב)

רבי יונקן רמי, כתיב והיה במספר בני ישראל, וכתיב אשר לא ימד ולא יספר? ומשני, כאן בזמן שישראל עושין רש"מ של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רש"מ של מקום, ופירשו המבארים דה"ק, הא דאמר, אשר לא ימד ולא יספר" בזמן שישראל עושין רש"מ והא דכתיב, והיה מספר" בזמן שאין ישראל עושין רש"מ, אבל פירושם דחוק דא"כ תירון ר' יוחנן אינו כסדר הכתוב בפסוק רק היה לו לתרן ולאמר מתחלה הא (דכתיב והיה מספר) בזמן שאין ישראל עושין רש"מ, ואח"כ הא (דכתיב אשר לא יספר) בזמן שישראל עושין רש"מ של מקום.

אבל באמת נוכל לאמר בהיפך ור"י מתרן כסדר הכתוב דהנה ידוע שכל דבר שימכר במדה ובמספר, ערכו רב יותר, מדבר אשר לא ימד

א"כ ערכו רב מישראל*) לכן כדאי
הוא להיות נמנה לבדו.

נשא

ס.

ה', ו', והתודו את המאתם
אשר עשו,

והשיב את אשמו בראשו וגו',
ואיתא בספרי כאן, תניא ר' נתן
אומר, והתודו את המאתם אשר עשו,
זה בנה אב לכל המיתים שטעונין
ודוי, הנה המפרשים נלאו למלא
רמו וסמך מכתוב זה לדרשה זו,
ולי נראה על פי מה דאיתא
(ילקוט בראשית רמז ל"ג) על הכתוב
„עד שכן אל האדמה" א"ל (הקב"ה
לאדם) קומץ עפר שנבראת ממנו
לא גזולה היא בידך? (מאחר
שחטאת ועברת על מצותי) ואיתא
(גיה ל') על הפסוק „כי לך תכרע כל
ברך" שמשביעין את האדם טרם שילא
לפולס דוי צדיק ואל תהי רשע
נמלא שאכ אדם חוטא, גזול, הוא את
הקומץ עפר, ומוטל בשבועה, וכתב
(קהלת ו' כ') כי אדם אין צדיק
בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא,
נמלא שכל אדם נכשל באיסור גזול,
ושבועת שקר, ורש"י פי' בפסוק
הקודם, למעל מעל בה, הרי חזר וכתב
באן פרשת גזול, ונשבע על שקר,
היא אמורה בפ' ויקרא, ולכאורה קשה
א"כ למה חזרה התורה וכחבה שנית,?

אלא כדי למלא רמז בזה, שכל אדם
יתודה א"ע בשעת המיתה על הגזול
(ר"ל הקוצץ עפר) ושבועת שקר,
שעבר על הא שמשביעין אותו
הוי צדיק כו' :

בהעלותך

סא.

י"א יוד, וישמע משה את העם
בכה למשפחתיו, וגו' ויחדר
אף ה' מאד ובעיני משה דע, ע"כ
המקרא אומר דרשני האם יען שמושה
שמע שהעם בכה למשפחתו, לכן ויחדר
אף ה', ואם משה לא היה שמע לא
היה מרה בם אף ה'?

ונראה ל' לבאר ע"פ מה דמצינו
בכמה דוכתי בהש"ס
שהעון יותר גדול אם יעשה אדם
עבירה בפרהסיא, מנסתר, מפני חלול
השם כדאיתא (פ"ק יוד) אם רואה
אדם שילכו מהגבר עליו, ילך למקום
שלין מכירין אותו כו', ובמסכת (קדושין
ב') אומר ר' אבהו משום ר"ת, כוח
לו לאדם שיעבור עבירה בסתר, ואל
יחלל שם שמים בפרהסיא ואמר רב
כהנא (ברכות ל"ד) חלוף עלי מאן
דמפרש חטא, שנאמר אשרי נשוי פשע
כסוי חטאה כו', וכהנה רבות.

לבן כל זמן שלא היה חלונותם
ובכיתם מגיעים עדיין לאזני
משה, רק שפכו מר רוחם זה
לזה בלגנה, ובמסתרים חבבה נפסם
לא

(*) וכן הוא (ילקוט רמז תרצ"א) וז"ל, ולמה מכל השנטים לא נבחר אלא זה
השנע בלבד? שנאמר, ובחר אותו מכל שבטי ישראל, אלא כו' ברא שנטים אומות ובחר לו
ישראל כו', ברא שנטים ובחר לו אחד מהם זה שבט לוי כו', לסיכך הוא מהבב להם ביומר
ואומר למשה בכל פעם, סקד את בני לוי כו'.

וכי אין שלום בעירך? (אין דרך ליתן שלום במקומך? רש"י), אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלם לרבו? א"ל היה לך לעזרני? (לומר הללח במלאכתך, רש"י), מיד (בעליה אחרת רש"י *) א"ל ועתה יגדל נא בך ה' (כן הוא הגירסא בכת"י ש"ס ישן ובספרים שלפנינו הגירסא, א"ל ועתה יגדל נא בך ה' כאשר דברת). **והנה** בעל המרש"א בחושי אגדות תמה ואמר, מאחר שעליה משה למרום כנודע היה בעת מתן תורה, ופסוק זה במרגליט כתיב, וא"כ איזה שייכות וסמיכות מקרה זה, עם פסוק זה?

ולכן כתב, דאולי היה ליה לריב"ל בעל המאמר הזה קבלה דהאי קרא נאמר אז (פי' בעת מתן תורה, ואין זה מקומו כאן) לאין מוקדם ומאוחר בתורה, עכ"ל, אבל דומק היא לאמר שכל הספרים חסר בסוף דברי ריב"ל מלת וגומר, דאי אפשר לומר דרך תחלת הכתוב, ועתה יגדל נא בך ה', אין זה מקומו, או כגרסת הספרים שכתוב בהם גם, "כאשר דברת" אין זה מקומו, א"כ איזה קישור וסמיכות יהיה כאשר דברת שכתוב אחרי כן, או המלה לאמר שכתוב בסוף הפסוק לוישחמם במדבר מפסוק שלפנינו?

ובער התורה תמיכה רולה לשבש ולומר שט"ס הוא, ותחת "הי' לך לעזרני, צ"ל הי' לך לברכני וכמו שאמר הקב"ה לרבי ישמעאל בן אלישע (ברכות ז') בני ברכני וחז"ל

לא חרה עדיין אף ה' עליהם כי אף אחר שדברו סרה, והתלוננו בפרהסיא עד אשר שתלונתם הגיע לאוזני משה, אז חרה אף ה' עליהם מאד.

ולפ"ז נאמר הכתוב כך הוא, יפן ששמע משה את העם בכה למשפחתיו, כלומר בפרהסיא, מה שקודם לזה לא היו מתלוננים רק, איש לפתח אהליו לכן ויחר אף ה' מאד, וגם בעיני משה רע על מה שהסירו מכוה הכושה, וגראתה העוזת על פניהם:

שֶׁלַח

סב.

י"ד, מ', אף בה' אל תמרדו וגו'

כי לחמנו הם, סר צלם מעליהם, כלומר אם תאבדו ושמתם להבטחת ה', מוב הארץ תאכלו, והעם אשר יושבים בקרבה ידמו ללחמנו (פי' הם). ועל ידי שסר צלם מעליהם לא יהיה להם קיום, וכמו המן דכתיב בו (שמות ט"ו ב"א) וחם השמש ונמם, כן ימנו כל יושבי ארץ כנען מפנינו, שמעתי:

סג.

י"ד, י"ז, י"ח, ועתה יגדל נא בך ה' כאשר

דברת לאמר, ה' ארך אפים וגו' ופירש"י כאשר דברת לאמר, ומהו הדבור? ה' ארך אפים, ואיחא (שבת ט"ז). תניא אמר ריב"ל, בשעה שעלה משה למרום א"ל הקב"ה משה!

(*) ולא ידעתי מי הזיק ליה לרש"י לפרש, מיד בעליה אחרת—ויותר היה נכון אם היה כחזק מיד בפסם אחרת והיינו במרגלים כאשר תראה ממרוצת דברינו.

סדר תפלה ואמר ליה, בכל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם, ולכן אמר משה, "כאשר דברת לאמר" (זה) צעת שישראל יחטאו לפניך.

אבל א"כ קשה מואחר שהקב"ה אמר למשה, "שכל זמן שישראל

חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם, מדוע שינה משה מסדר סדר ליה הקב"ה, דשם בשמות נאמר ה' ה' אל רחום וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת, נצור חסד וגו' ומשה אמר ה' ארך אפים ורב חסד, נשא עון וגו' וגם איך יאמר באשר דברת אלי לאמר (לפי פירש"י, ומהו חסד? ה' ארך אפים וגו') אם הקב"ה לא אמר כן?

אמנם מלינו דעות מחולקות על

אלו ה"ג מדות שבספר שמות מי אמרן הקב"ה או משה?, דהנה בתוספות בתלמוד דר"ה (שם) ד"ה שלש עשרה כתב בשם "מגילת סתרים" דרבינו נסים, שהוא אינו מונה שם הראשון בין ה"ג מדות, משום דה"ק קרא, הקב"ה שמו ה' קרא ואמר ה' רחום וחנון וגו' וכן משמע מפרשה שלפנינו, שבתפלת משה כאן לא נזכר רק ה' פעם אחת, והוא מפני שבתפלתו, לא זכר רק מה שמע מפי עליון.

אבל בפרקי דר"א (א"ק ס"ו) כתוב בזה"ל מה עשה הקב"ה

נגלה עליו בענין שנאמר וירד ה' בענן כו' וכאשר הסיר הקב"ה כף ידו מעליו וראה אחורי השכינה כו' התחיל משה צועק בקול גדול ואמר ה' ה' אל רחום וחנון וגו' וא"כ

וחז"ל כללו בפסוק זה, יען כי בו כלול כל נוסח הברכה של רבי ישמעאל כמבואר אל ארך אפים כו', אבל אין ענין זה שי"ך למרגלים כלל כו' רק חז"ל התלילו במאמר זה של משה, לשון זה הכתוב, שיהא מקביל לענין מאמרו של ר' ישמעאל, הנה מלבד שדבריו דחוקים יותר, ואין תירונו מספיק, קשה איך אפשר לשבש ולומר שהקב"ה אמר ליה למשה, "ה' לך לברכני", הלא זה הוא כלול, בשאלה הראשונה ששאל לו הקב"ה אין שלום בעירך? אין דרך ליתן שלום במקומך? כי שלום עליך ברכה היא, וא"כ היתכן אחר שהשיב לו משה, כלום יש עבד שנותרן שלום לרבו? יאמר לו הקב"ה עוד, היה לך לברכני?

ולכן נראה לי שאין טורח לדחוק ולומר שהסדר המלהוגמר, ולא

לדחוק ולשבש המלה לעזרני, ודברי ריב"ל יבוארו היטב ע"פ מה שדקדק מקודם לשון הכתוב מה שנאמר באשר דברת לאמר ה' ארך אפים וגו' דכיון דמקודם כתיב באשר דברת ע"כ האי לאמר כוונתו שהקב"ה אמר למשה לאמר ה' ארך אפים, וכמו שפירש"י, ובאמת לא מלין בכל המורה שהקב"ה אמר למשה לומר כן, רק בספר (שמות ל"ד ה' ו') כתיב ויעבר ה' על פניו ויקרא "ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים" וגו', ואיך יאמר משה כאשר דברת לאמר?

ואפשר דמשום זה אמר ר"י (ו"ה י"ז:) על הכתוב

"ויעבר ה' על פניו" מלמד שנחמץ הקב"ה כשליח לבור, והראה למשה

עמרת שלח תפארת בא

בַּעֲבֹדָה כֹּל הַדְּרוּקִים וְהַדְּמוּקִים, וְאִין
מִקּוֹס לְהַאֲרִיךְ עוֹד :

קרח סה.

מִזֶּה, א', וַיִּקַּח קֶרֶחַ מִהוּ וַיִּקַּח ?
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ

שֶׁלֶקַח מִקַּח רַע לְעַצְמוֹ (סְנֵהוֹרִין
ק"ט:) וְלִכְאוּרָה חִיבָת לַעֲלֹמוֹ מִזִּיתָר
הוּא, וְאִינוּ מְדוּיָק כָּלָל, וְאִמְרָתִי בְּדֶרֶךְ
לְחֹת, ע"פ מִשְׁכָּח רִש"י פה, וְמֵה
רָאָה קֶרֶחַ לְחִלּוֹק עִם מִשָּׁה ? נִתְקַנָּא
עַל נְשִׁיאוֹתָיו שֶׁל אֱלִיָּשֶׁפָן בֶּן עֲזִיזֶל
שֶׁמִּיָּנְהוּ מִשָּׁה נְשִׂיאָה עַל בְּנֵי קֶרֶחַ עַפ"י
הַדְּבָר. וְכַתּוּב (מִשְׁלֵי י"ד ל') וְרֶקֶב
עַלְמוֹת קִנְיָה וְלֹכֵן מִשְׁנֵי שְׁנֵתִקְנָא
לִקַּח מִקַּח רַע לַעֲלֹמוֹ, כְּלוּמָר לְגִרְמוֹ
וְלַעֲלֹמוֹ שִׁירָקָב :

סה.

שֵׁם מִזֶּה, ד', וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה
וַיִּפֹּל
עַל פָּנָיו וְגו', וְאִיתָא בִּזְ"ע, וַיִּפֹּל
עַל פָּנָיו, מִעֲלָמוֹ, וַיִּזְ"א בְּדֶרֶךְ
הַנְּבוּרָאוֹת, בְּאוֹר לְדַבְּרוֹ נִלְ דִּהֲנָה
קֶרֶחַ וְעִדְתּוֹ חֲלָקוֹ עַל מִשָּׁה אִמְרוֹ
שֶׁאִינוּ גְדוֹל מֵהֶם, וְאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה
עֲלָיו, וְמִלְּבֹד בְּדָה כָּל אֱלֹהִים, וְכִנְרָאָה
מִהַמֶּשֶׁךְ דְּבָרֵי מִשָּׁה שֶׁאִמְרָה אִח"ז
(לְקַח פְּסוּק כ"ט) אִם כְּמוֹת כָּל
הָאָדָם יִמְחֹן אֱלֹהִים וְגו' לֹא ה' שֶׁלֹּחֲנִי
וְכֵן הוּא (בִּילְקוּט שם) שֶׁקֶרֶחַ חֲלָק עַל
מִשָּׁה וְאִמְרָה שֶׁמִּלְּבֹד וּמִעֲלָמוֹ הוֹלִיָא כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, נִמְלָא לְפִי דְּבָרֵיהֶם
לִקַּח מִשָּׁה כָּל הַשְׂרָרָה דֶּק לְהַתְּגַאוּת
וְלִהְשָׁתֵּר עֲלֵיהֶם וְכֵמוֹ שֶׁאִמְרוֹ דָּחַן
וְאִבִּירָם (לְקַח פְּסוּק י"ג) כִּי תִשְׁתַּדֵּר
עֲלֵינוּ

וְאִ"כ לְפִי דְּבָרֵי הַפִּדְרָ"ח שֶׁאִמְרָה שֶׁגַם
הִ"ג מִדּוֹת הַרְאִשׁוֹת מִשָּׁה מִעֲלָמוֹ
אִמְרוֹ, קֶשֶׁה הֵא כְּתִיב הֵכָא מְפֹרָשׁ
שֶׁאִמְרָה מִשָּׁה לְהַקְבִּיָּה וְעִתָּה יִגְדֹל נָא
כֹּחַ ה' בְּאִשְׁרֵי דְּבָרָת לְאִמְרָה ה'
אֶרֶץ אֲפִים וְגו' הִרִי הַקְבִּיָּה אִמְרוֹ,
וְלֹא מִשָּׁה ?

וְכֵן נִרְאָה לִי דִּהְפִדְרָ"ח מְפֹרָשׁ
הֵא"י, בְּאִשְׁרֵי דְּבָרָת לְאִמְרָה
אֲדַלְעִיל קִאִי רִז"ל עַל רַעְתָּה יִגְדֹל
נָא בַח ה' כְּלוּמָר שֶׁאִתָּה אִמְרָתִי לִי
לְאִמְרָה יִגְדֹל נָא כֹחַ ה', וְכֵדִי שֶׁלֹּא
הִקְשָׁה לִנוּ הֵיכָן מִלִּינוּ שֶׁהַקְבִּיָּה אִמְרָה
לְמִשָּׁה קוֹדֵם לָכֵן לְאִמְרָה דְּבָר זֶה, עַל
זֶה בָּא רִיב"ל וְאִמְרָה, שֶׁהִנֵּה דְּבָר זֶה
מִסּוֹר לֹא בְּקִבְלָה שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁכָּלָה מִשָּׁה
לְמָרוֹם אִ"ל הַקְבִּיָּה, הִיָּה לְךָ
לְעִזְרָתִי פִי הַלֵּלָה בְּמִלְאֲכָתְךָ, מִיד
אִ"ל מִשָּׁה רַעְתָּה יִגְדֹל נָא בַח ה',
וְעַכְשָׁיו כִּשְׁהִיָּה סְרַחֲוֹן רִבִּיעִי, וְהִיָּה
יִרָא מִשָּׁה שִׁיָּה קֶשֶׁה בְּעִנֵּי הַקְבִּיָּה
לְסַלּוֹת לָהֶם, לָכֵן עָרַם שֶׁחֵל לְהַתְּפַלֵּל
עֲלֵיהֶם פִּתַּח וְאִמְרָה, עוֹד הַפֶּעַם
רַעְתָּה יִגְדֹל נָא בַח ה', כְּלוּמָר
הַלֵּלָה בְּסִלְיַחְתְּךָ, וַיְהִי רָלוֹן שֶׁיִּכְבְּשׁוּ
דְּחַמִּיךְ אֶת כְּעֶסֶךָ מִעֲלִיךָ, וְהוּא
מִגְבּוֹרָת הַבּוֹרָא שְׂכּוּבָה כְּעֶסֶךָ בְּדִין,
וְע"ז מִסִּיָּים מִשָּׁה וְאִמְרָה בְּאִשְׁרֵי
דְּבָרָת אֱלֹהִים כְּלוּמָר בִּשְׁעָה שְׁעִלִיתִי
לְמָרוֹם בִּשְׁעָה מִתָּן תּוֹרָה אִמְרָתִי לִי
אֲזִי לְאִמְרָה לְחֻזְקָךָ וְלִאֲמִיךָ, וְאִתְ"כ חֲזַר
לְהַתְּפַלֵּל מִעֵין תַּפְלֹתוֹ שֶׁהַתְּפַלֵּל כִּבְר
בַּעַת שִׁירָד ה' בַּעֲנֵן וּפִתַּח וְאִמְרָה
ה' אֶרֶץ אֲפִים (וּמִדּוֹעַ שֶׁהִנֵּה בְּאִמְרָה
תַּפְלֹתוֹ הַפֶּעַם מִטּוֹסַח הַתְּפִלָּה שֶׁהַתְּפַלֵּל
מִקּוֹדֵם, עֵינִי מִלְּבִי"ס) וּמִיִּשְׁבֵּשׁ בִּזְה

מיתה משונה, הא אמרינן (ברכות ג') בההוא לדוקי דהוה בשיבנותיה דר' יב"ל דהוה קא מלער ליה טובא בקראי, יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא (שהקב"ה כועס בזה) אלטייה, כי מטא ההוא שעתה נייס, אמר ש"מ לאו אורח ארעא למיעבד הכי ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וכתיב גם ענוש ללדיק לא טוב (לענוש את הבריות רש"י).

ואיתא (שם דף יוד) הנהו בריוני דהוו בשיבנותיה דר"מ,

והוו קא מלערו ליה טובא, ובעי ר"מ עלייהו דלימותו, ואמרה ליה ברוריא כו' חסאים כתיב כו' אלא צעי רחמי עלייהו דליהדרו בתשובה כו' בעא רחמי עלייהו, והדרו בתשובה, וא"כ היה לו למשה ג"כ לבקש רחמים על קרח ועדתו דליהדרו בתשובה, ולא לגזר עלייהו דלימותו במיתה משונה?

ונראה לי ע"פ מה דאיתא (בילקוט באן) שקרח ועדתו

כפרו ואמרו שאין תורה מן השמים, ומשה הוא נביא שקר, ורק מלבו בדא את כל הדברים, וא"כ לפי דעתם לא חטאו כלל בהגותם על משה, וא"כ לא יציבו דרכם לעולם כי אם לא חטאו על מה ישו בו? דבשלמא אם אדם יודע שעבר עבירה, באשר שזדון לבו השיאו לעבור עליה, ועשה זאת מפני שלא היה יכול לשלוט ברוחו, אזי אפשר שנקרב הימים שישכך תאוותו, ינחם ויתחרט וישוב עליה, אבל האיש אשר איננו מאמין שגלוטו ע"ז, בוודאי לא ישוב, ולכן חשב משה כי בוודאי לא יעיל תפלתו ע"ז, וא"כ

אם

עלינו גם השתרר, אכן אם היה משה נלה באמת רק השדרה, אז לא היתה סורה עליו הנבואה דאמר ר' יוחנן (נדרים ל"ח) אין הקב"ה משרה שבינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, לכן ויפול משה על פניו בדרך הנבואה לסימן שכל מעשיו המה רק ע"פ ה' כי אם היה עשה זאת רק מדעתו ולהתגאות, לא היה הקב"ה משרה שכינתו עליו, אבל פן יאמרו הם כי משה עשה גם זאת מדעתו, וא"כ לדבריהם נביא שקר הוא ונביא שקר מיתתו בידי אדם, לכן אמר (ע"פ סוף ה') בקר וידע ה' את אשר לו כי היום אני אפשר לדוננו עוד, דאמרין (פנהרין ל"ד) דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום דאמר קרח והוקע אתם נגד השמש ולכן בקר וידע ה' את אשר לו, פי' המחיתו עד הבקר ואז יתודע לכם כי נביא אמת הנני ואנכי מה כי תלינו עלי:

סו.

שם ב"ח, כ"מ, ל', **ויאמר** משה בזאת

תדעון כי ה' שלחני וגו', אם כמות כל האדם ימתן אלה וגו' לא ה' שלחני ואם בריאה יברא ה' וגו' וידעתם כי נאלו האנשים האלה את ה'. ואיתא (פנהרין ק"י) דרש רבא, מ"ד ואם בריאה יברא ה', ופלתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' כו', ולכאורה קשה היאך קלל משה לקרח דתן ואבירם שיבלעם שאל חיים, וגרם שימותו

ונראה לי לבאר ע"פ מה דאיתא
(בילקוט רמז חשנ"ב)

שקרח כפר ואמר לא משה נביא,
ולא אהרן כה"ג ולא תורה מן
השמים, וכוודאי גם האנשים אשר
היו איתו, כפרו כמוהו בהליתם על
משה, ואמרו שאין תורה מן השמים,
ואם אין תורה מן השמים בטח
יעזבו על כל המלות, ואיתא (סנהדרין
ע"ב בפרק בן סורר ומורה) תניא
רבי יוסי הגלילי אומר וכי מפני
שאל כל זה תרטימר בשר ושטה חגי
לוג יין האטלקי אמרה תורה יגא
לכ"ד ויסקל? אלא הגיע תורה לסוף
דעתו של בן סורר ומורה, שסופו
מגמר נכסי אביו, ומבקש לימודו
ואינו מולא, ויולא לפרשת דרכים
ומלססם את הבריות, אמרה תורה
מוטב שימות זכאי, ואל ימות חייב, לכן
חשב משה כיון שסוף סוף יעזבו על
כל התורה ויחייבו מיתה, א"כ מוטב
שימותו זכאים, ואל ימותו חייבים.

אך אם ימותו כלם בשרפה בעת
הקרבנות הקטרת, אפשר שהנשארים
יעשו ויאמרו שלא מתו באשר שכפרו
בכל התורה ומוטב שימותו זכאי
דהנה אמנם כן שהתורה אינה מן
השמים, רק הם מתו ע"י קללת משה
שקללם ואמר "כלם" והי' יודע לבוין
הרגע בעת שהקב"ה כועס (עייין
ברכות ח'. ובתוס' שם ד"ה שאלמלי) ו
ולכן מתו כלם בשרפה (ועיין בספר
בזר חורה אשר לאחי יחי' מש"כ
בפרשה זו) ולכן גזר ואמר שמהם
ידרו שאלו חיים ואיתא במסכת (ב"ב
בפרק המוכר את הספינה יו' ע"ד)
אמר רבב"ח אמר לי ההוא טייעא
הא

אם ישארו בחיים פן יתעו כל ישראל
אחריהם, לכן מוטב שיאבדו הם מתוך
הקהל, וימותו גם במיתה משונה, כדי
שיודע לכל גודל העונש מהכופרים
בתורת ה', ועי"ז כל ישראל ישמעו
וייראו ולא יידון עוד ולכן אמר משה
ג"כ "אל תפן אל מנחתם" שלא ישארו
בחיים, ולא יתעו את כל העם אחריהם,
ועי"ז יודע כי משה אמת, ותורתו
אמת :

סו.

שם פסוק ב"ח, ב"ט, ל', ויאמר
משה

בזאת תדעון כי ה' שלחני וגו'
אם כמות כל האדם ימתן אלה
וגו' לא ה' שלחני, ואם בריאה
יברא ופצתה האדמה את פיה
ובלעה אתם וגו' וידעתם כי נאצו
האנשים האלה את ה', והנה קשה
על משה רעיא מהימנא שמסר נפשו
כמה פעמים לטובת ישראל עד כי
אמר גם על החוטאים בעגל (שמות
ל"ב ל"ב) "ועתה אם תשא את חטאתם
ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת"
ובספר (בדברי י"א ט"ו) "ואם ככה
את עשה לי הרגני נא הרג", אם
מלאמי חן בעיניך, ואל אראה ברעתי
(רש"י ברעתם היה לו לכתוב? אלא
שכינה הכתוב) ובמדבר (חמחמא פ'
ואתחנן ו') אמר משה יאבד משה ואלף
כמוהו, ואל יאבד אחד מישראל, וא"כ
איך זה משה האיש לא הי' יכול לשלוח
ברוחו הפעם, וגזר על קרח ודמן ואבירם
שיבלעם שאלו חיים, וגרם שרפה לעדת
קרת, ונענשו במיתות משונות?

ולי נראה דשמי כוונות הן בשני עניינים, דהכא

פירשו כיון שאדם עושה עלמו כמדבר שהוא מופקר לכל כלומר כמו שכל אדם יכול לזכות מן ההפקר כן נעשה א"ע כמדבר שכל אחד יכול לזכות בו, והוא שלומד ע"ש כל אדם ומהנה לכל, ומקיים בנפשו מה אני בחנם אף אתה בחנם (נריים ל"ו). תורה נתנה לו במהנה, והתם בעירובין דרש ממדבר שאם הוא עניו ושפל ואינו מחגלה כמדבר שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו* (וכן הוא מפורש (נריים ס"ו) אמר רב יהודה אמר רב כל המתיירא את חכם הוא חכם ממתלקת הימנו, וכן פירש"י שם בעירובין שהכל דשין אותו שאין בו גסות הרוח, ובגדרים פירש"י שהוא מופקר לכל ללמוד תורתו לכל, ומידוש הוא שלא עיין בדרש"י :

בלק

ע.

כ"ב, ח', וישבו שרי מואב עם בלעם,

ושרי מדין להיכן אזלי? כיון דאמר לנו פה הלילה והשבותי אתכם דבר [כאשר ידבר ה' אלי] אמרו כלום יש אצל שונא את בנו והלכו להם (פנהרין ק"ה). נ"ל דמתחלה סברו שיש כח בידו לנצח את ישראל על ידי כשפים גם נגד רצון השם, וכד' יוחנן דאמר (שם ס"ו) למה נקרא שם

הא ואחיו לך בלועי דקרח וחזאי תרי בועין (בקעין) אמר לי אליה מאי שמעית? (פי' הסכה ושמע מה הם אומרים?) ושמעית דהו אמרין משה ותורתו אמת כו' וא"כ ע"פ עלמס יתברר שמשה ותורתו אמת, והנשארים לא יידון עוד לעבור על מצות ה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו :

חקת

סח.

כ', ט"ז, ונצעק אל ה' וישמע קלנו ופירש"י בברכה שברכנו אבינו, הקול קול יעקב עיין בשפתי חכמים מש"כ בזה ובמח"כ לא ראה המכילתא (ס' בשלה י"ד יו"ד) וז"ל אמר להם (מלך ארום) אתם מתגאים על מה שתרדיש לכם אביכם דכתיב הקול קול יעקב ואנו מתגאים על מה שבוריש לנו אבינו והידים ידי עשו ודברי רש"י לקוחים משם :

סח.

כ"א, י"ח, באר חפרוה שרים וגו' וממדבר מתנה ואיתא (נריים ז"ה:) אמר רבא מאי דכתיב וממדבר מתנה וגו', כיון שעושה אדם עלמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה נתנה לו במהנה, וכחז בעל התורה תמימה ובמס' (עירובין ג"ד.) הלשון אם משיס אדם עלמו כמדבר שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו, וכונה אחת היא בלשונות שונות בענין אחד :

(*) וכמו שאמרו המפרשים רמו לזה סמשה קבל תורה מסיני (אבות פ"א מ"א) כמו שהקב"ה הניח כל ההרים הרמים ונתן את התורה רק על השפל, כן בחר הקב"ה במשה שהיה עניו מכל האדם, אשר על פני האדמה, ונתן התורה לו, וה"פ משה קבל תורה, באשר שהיה עניו ושפל, וממנו למד זאת? מסיני, יען שהקב"ה נתן את התורה על ההר השפל סיני.

שם כשפים שמכחשים פמליא של מעלה אך כיון שאמר והשבותי אתכם דבר כאשר ידבר אלי אז הבינו מדבריו שגם לכשפים אין רשות לעשות קטנה או גדולה בלי רצון ה', ובר' חנינא שאמר (=) אין עוד מלבדו בתיב, אפילו לדבר בשפים, וכיון שתלוי ברצון ה' בוודאי לא ינית לו לקלל את בניו לכן הניחן לו והלכו להם :

עא.

כ"ב, י"ב, ויאמר אלקים אל בלעם, לא תלך עמהם, לא תאר את העם כי ברוך הוא, רש"י (ודבריו לקוחים הם ממהר"ר) לא תלך עמהם, א"ל א"כ אקללם במקומי, א"ל לא תאור את העם, א"ל א"כ אברכם, א"ל אינס לריכין לברכתך, כי ברוך הוא משל אומרים לצרעה, (ס"א לדבורה) לא מדובשיך ולא מעוקציך והקשו המפרשים הלא מקודם ראה לקללם, ואח"כ לברכם, וא"כ הי' לי' לומר במשלו מקודם לא מעוקנך (שהוא כינוי לקללות) ואח"כ ולא מדובשיך (שהוא כינוי לברכות). **אמנם** יתישב לנו על ידי שנוסף לבאר מתחלה מדוע באמת נתהפך לב בלעם ברגע מאויב לאוהב ומאחר שלא הניחו הקב"ה לקלל ראה מיד לברכם, ואם גם קב לא יקדם, כך לא יברכם ? ועוד באמת מדוע לא ראה הקב"ה שיברך את ישראל, ואם גם כי לא יושיל, לא יזיק ? **ולתרין** את זאת נקדים דברי התלמודא (סנהדרין ק"ה)

אמר ר' אבא בר כהנא, וכולן חזרו לקללה (כל הברכות של בלעם חזרו לקללה, כמו שהיה כוונתו מתחלה כו', רש"י) ואיתא (גם שם בתלמוד) אמר רבי שמואל כו' מ"ד נאמנים פלעי אוהב ונעתרה נשיקות שוגא, טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קלל את ישראל בקנה כו' אבל בלעם הרשע ברכם בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועלין, ואין גזעו מחליף כו'. **היוצא** לנו מזה שכל ברכותיו של אותו רשע לא היו שלימות רק ברכם ברע עין וזכום יין מהול ארם, ראה להשקות את ישראל ולכן כיון שאמר ליה הקב"ה לא תאר את העם הנה משינאחו ראה עכ"פ לברכם אבל הקב"ה אשר נגלו לו מחשבות בני האדם, ולופה ומביט בסתרות, ראה כי רעל מסוך בקרבן לכן מנע מישראל גם ברכותיו, ואמר אין לריכין לברכות כאלה, כי ברוך הוא בברכות שלימות וטובות מברכות.

ומעתה דברי המדרש מאירים כספירים שאמרו במשלים משל הוא שאומרים לזרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך, כלומר כמו הדבש מהזרעה שהאדם יפחד ליהנות מהם שלא יגרם זה אליו נזר ומכאוב מהעוקץ כמו כן אינס רוצים ישראל בברכותיך שיגא מהם לרא ויגון ותהפך הברכה לקללה חלילה :

עב.

כ"ד, ו', כנחלים נשיו וגו' באהלים נקט

טוב לשמים ולבריות זהו לדיק טוב
(שאוכל מפרי מעשיו גם בעוה"ז)
כו' אבל טוב לשמים ואינו טוב
לבריות זהו לדיק שאינו טוב (ולכן לא
חשוב שלוח הקן במחניהן בין אלו
דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז
והקנן קיימת לעוה"ז).

וזהו שאמר פינחס בן אלעזר וגו',
השיב את חמתי מעל ב"י
וגו' ולא בליתי את בני ישראל.
בקנאתי, והיה טוב לשמים
(שהשיב חמת המקום) וטוב לבריות
(שמנע אותם מכליה חלילה) לכן
בדין הוא שימול את שברו, גם
בעוה"ז מפני שהוא לדיק טוב, שאוכל
הפירות (ממעשיו) בעוה"ז:

עד.

שם פינחס בן אלעזר בן
אהרן הכהן, רש"י
והוא מדברי התלמודא (סנהדרין ע"ב)
לפי שהיו השבטים מזין אותו
הראיתם בן פוטי זה שפיסס אבי
אמו עגלים לעכו"ם יהרג נשיא שבט
מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו
אחר אהרן, וקשה הלא גם טרם
שהרג פינחס לזמרי נאמר לעיל (ספוק
ו'), וירא פינחס בן אלעזר בן
אהרן הבהן וגו' ומדוע יחסו
הכתוב שם אחר אהרן? ונראה לי
ע"פ מה דאיתא בתלמודא (שם)
ויקם מחוך העדה כו' והיה נשטן
והולך על מקלו וכיון שהגיע אלל
שבטו של שמעון אמר היכן מזינו
ששבטו של לוי גדול משל שמעון
(כלומר אחס מפקירים עלמכס אחר
בנות

נמע"ה וגו' ואיתא במס' (ברכות ט"ו
ב') ואמר רבי חמא בר חנינא למה
נשמכו אהלים לנחלים? כו', לומר לך
מה נחלים מעלין את האדם מטומאה
לטהרה, אף אהלים מעלים את האדם
מקף חובה לכף זכות, הרב חיד"א
הקשה בספרו, פתח עינים" אטו
בלא סמיכות אלו לא ידעינן דבתי
כנסיות ובתי מדרשות מעלין את
האדם מחוב לזכות? ועיי"ש מה שפירקן
ע"ז. ולי נראה בפשטות דתועלת
הסמיכות הוא להורות לנו דאף אם
לא עשה בביה"מ שום מעשה טוב
שלא התפלל שם ולא קרא שם ולא
שנה שם רק היה יושב בטל, עם כל
זה זכות הנכנס גדול הוא כ"כ, עד
שמעלין אותו מחובה לזכות, כמו
הנחל שמעלה את האדם הנכנס בו
מטומאה לטהרה אף שלא עשה שום
מעשה, וכדאיתא במס' (אבות ט"ה
סנה"י) הולך ואינו עושה
שבר הליכה בידו:

פנחס

עג.

כ"ה, י"א, י"ב, **פינחס בן**
אלעזר בן אהרן
הכהן השיב את חמתי מעל בני
ישראל וגו' לכן, אמר הנני נתן
לו את בריתי שלום, ואיתא
במד"ר אמר הקב"ה בדין הוא
שימול שברו כו', באור לדבריהם
נראה לי דאמרינן (קידושין ל"ט) על
הכתוב אמרו לדיק כי טוב כי פרי
מטלליהם יאכלו (פי' בעוה"ז) וכי
יש לדיק טוב ולדיק שאינו טוב? אלא

הגדולים שבהם ציסורין אף כך הקצ"ה
מייסר את יחזקאל כדי למרק עוונותיהם
של ישראל, ולכאורה קשה היחזק
שמוציא חטה וזיגור מינגד (סבות י"א א')
אבל לפי דברי הילקוט שלפנינו הוא
מבואר שפיר, דלכן מייסר הוא הגדולים,
מפני שהסרחון תלוי אלא בגדולים:

מסעי

עו.

ל"ג, ל"ח, ויעל אהרן: דהרן
אל הר ההר

על פי ה' וימת שם, וגו' ואיתא
בזמ' (כ"ג י"ז א') ת"ר ששם לא
שלט בהם מלאך המות (אלא בנשיקה
מתו ע"פ השכינה רש"י) כו',
משה אהרן ומרים דכתיב בהו
על פי ה', והא מרים לא כתיב בה
על פי ה' אמר ר' אלעזר אף מרים
בנשיקה מתה, דאיתא שם (דכתיב
במרים לעיל כ' א' ותמת שם מרים)
שם משה (דכתיב ביה דביום ל"ה
ה') וימת שם משה עבד ה'
על פי ה'.

והנה לכאורה קשה דבשלמא
שמשה מת בנשיקה שפיר

ילפינן מהכחוש שכחוש ביה מפורש
וימת שם וגו' על פי ה', אבל גבי
אהרן לא כתיב רק ויעל אהרן
וגו' על פי ה', ופשוט הדברים
הוא, שעלה על ההר על פי ה'
כלומר כמנהגי מפי ה', שאמר למשה
(לעיל כ' ב"ה) קח את אהרן ואת
אלעזר בנו, והעל אתם הר ההר וגו'
ומאין הוכיחו שמת על פי ה' (בנשיקה?).

ונראה רי דאפשר שלמדו דבר
זה (שגם אהרן מת

בנשיקה

בנית מואב. אני למה לא אעשה
כמותכם, וכי שבע שלי גדול משלכם,
שאהא פרוש וטהור יותר מכולכם
כיון ששמעו בן רש"י (אמרנו הניחו לו
ליכנס לקובה) אף הוא לעשות לרכיו
נכנס (שאף הוא רולה כמותינו) רש"י,
המירו פרושים את הדבר, נמלא שם
לא היה פיגחם מיוחס גדול ופרוש
בזוהלי לא היו מניחים לו ליכנס
בקובה שהיה נשיא שלהם שם, אך
באשר שהוא היה ג"כ מיוחס ופרוש
לכן הניחו לו ליכנס שם כדי שידעו
כלם שהמירו פרושין את הדבר, ולכן
פרס שנכנס אל הקובה, חספר לנו
המורה הסיבה האמיתית מדוע שהניחו
לו לנכנס שמה, והוא וירא פיגחם
בן אלעזר בן אהרן הבהן כלומר
מפני שדבר זה ראוי גדול ומיוחס
כמהו, לכן נתנו לו ליכנס ויבא אחר
איש ישראל אל הקובה:

מטות

עה.

ל"א, י"ד, ויקצוף משה על
פקודי החיל,

וגו', ואיתא (בילקוט באין) בגיד שאין
הסרחון תלוי אלא בגדולים,
ונראה לי שבדבריו אלו יתברר לנו
תשובת ר' אברהם, שהשיב להווא מינא
בזמ' (סנהדרין ל"א.) שאמר ליה
אלהיכם גחזן הוא דקאמר ליה ליחזקאל,
שכב על לודך השמאלי, וכתיב ושכבת
על לודך הימנית, א"ל כו', מנהגו
של בשר ודם שסרחו עליו מדינה. אם
אכזרי הוא, הורג את כולן כו', אם
רחמן מלא רחמים הוא, מייסר את

וממשה שנכסמך ביה האי וימת לעל פי
ה' שנכתב אח"ז יותר מאהרן, שנכתב
ביה על פי ה' לפני וימת שם, מה
שאפשר לטעות דאדלעיל קאי, שעליהו
של אהרן על הר ההר היה על פי
ה', אבל לא שמת על פי ה'.

ורש"י בפ' חקת על הכתוב, וימת
שם מרים" כתיב וז"ל, אף
היא בנשיקה מתה כו', ובאהרן נאמר
על פי ה' באלה מכעי ופליאה היא
אם לא שנאמר דלרש"י לא היה
הגירסא שלפנינו בגמרא. בדברי ר"א
דאיתא שם שם במשה, ואפשר
דאמנס כן שלמדו דבר זה מאהרן שמת
קודם משה, ובאמת, בילקוט (שם)
לא נזכר רק, אמר ר"א אף מרים
בנשיקה מתה" איתא שם שם, עכ"ל,
ולא נזכר מאיזה שם ילפינן, ועיי'
בר"ס וז"ל:

בנשיקה) מדסמך הכתוב על פי
ה', לוימת שם, דאם לא לדרשה זו,
היה צריך לכתוב ויעל אהרן הכהן
על פי ה' הר ההר, וימת שם,
וידעינן שעליהו' על פי ה' ומדסמך
וימת שם לעל פי ה', על כרחך
לדרוש האי על פי ה' לכאן ולכאן
ובאלו נכתב, ויעל אהרן הכהן אל'
הר ההר על פי ה', ועל פי ה'
וימת שם.

ובבאור דבריט אלו נחבאר לנו
גם דבר אחר מה שלכאורה
יש להקשות, הלא מיתת אהרן היה
קודם למיתת משה, ובמיתת אהרן
כתיב גם כן שם ומדוע לא למדה
התלמודא שמרים מתה בנשיקה שם
שם: מאהרן? אבל לפי מש"כ לצייל
א"ש, דהנה מלבד שאין אדם דן ג"ש
מעלמו, מוטב להם ללמוד מיתת מרים

תמו חדושי ובאורי לספר במדבר

בעזרת גיל' וע' א"י

ספר דברים

עו.

א, יז, לא תכירו פנים במשפט
מה לא תכירו? רבי
יהודה אומר לו תכירו רבי אלעזר
אומר לא תכירוהו, (סנהדרין ז')
פשוט הדברים נראה לי, ר"י אומר
לא תכירוהו, פ"י שאם מדע שאחד
מבעלי הדין הוא בעל דין קשה
ואתה רוצה למשך אותו אליך באותות
אהבה כדי שיהא לייט דינא אל תעשה
כן, אם גם שבאמת לא תאהב אותו
יותר מבע"ד השני, מפני שעי"ז שתראה
לו אהבה יסתחמו טענותיו מבע"ד
שכנגדו, מפני שהוא ידמה בנפשו,
שאתה אוהבו באמת ועי"ז תטה את
הדין למצות איש רצו.

ור"א אומר לא תכירוהו, כלומר
אם בע"ד קשה הוא לא
תכירוהו להפיל עליו אימתה ופחד,
כדי שלא ימרה את פך, ויקיים פסק
דין, אם גם שלא תשנא אותו באמת,
והוא מפני שאם אתה תראה לו
אותות שנאה יסתחם טענותיו ועי"ז
לא תשפט מעקל, ורש"י פ"י באופן
אחר אבל דבריו אינם מיושבים לפי
הפשוט הפשוט :

עח.

שם פסוק כ"ב, ותקרבו אלי
כלכם,
א"ר יהודה בן פזי בשם רבי, בן נקרא
ולא נבעת? פ"י היאך נקרא, ולא

תאחזי פחד? וכדמפרש בסמוך,
(ירושלמי שקלים ס"א ה"א) ובס"א
הגירסא, ולא נבהת כה"א, ופ"י
המפרשים שהוא מלשון בזיון, כי
התרגום על, והחזיקו במכשיו ומתקק
בנים בהתתה, ולי נראה, דל"ל
ולא נורהו בלא תחת הכי"ה שהוא
ג"כ מלשון פחד, וכן תרגם אונקלוס על
הכתוב מפחד לבבך אשר תפחד
(לקמן כ"ח ס"ו) מתורה לבך די
תהייתה, ואין נפ"מ בין שתי
הגירסות האלו רק משמעות הלשון,
כמו, כמה ישנא בין חפלה לחפלה?
רב הונא ורב חסדא, חד אמר כדי
שתתחונן דעתו עליו, כו', וחד אמר
כדי שתתחולל דעתו עליו, (ברכות
ל'). וכן מאן דמני ליבה לא משתבש,
ומאן דמני ליבה לא משתבש, (ב"ב
ס'). וכן מאן דמני אידיהן לא
משתבש ומאן דמני עידיהן לא
משתבש (ע"ז ב') וכן הרבה :

עט.

א, כ"ח, אנה אנחנו עולים?
אחינו המסו את
לבבנו וגו', מהו המסו את לבבנו,
פלגון לבבנו, (ירושלמי מעשרות ס"א
ה"ב) ובתרגום אונקלוס אנהא
תברא ית לבנו, (פי ששברוהו ומלקוהו
לשנים), ואפשר לכוון בזה להא דאיתא
(במכות ס"ב) אמר רב אנחה שוברת
חצי גופו של אדם, שהוא ישראל

עמרת

דברים

תפארת

ועכו"ם, דהוי קאזלי בהדי הדדי, לא
אמני עכו"ם לסגויי בהדי ישראל.
אדכריה חורבן ביהמ"ק (ע"י) לפי
שהעכו"ם לא היה יכול לילך מהר
בישראל אדכריה חורבן ביהמ"ק כדי
שישבר לב ישראל בקרבן, ולא ילך כה
בזריזות) וזהו שאמרו אנה אנחנו
עולים אם אחינו המסור יותר
לזבנו וגו' אם אחינו המסור פלגון
ותברא את לבבנו לשנים פי' ע"י
המרגלים נמס לבנו והאנחנו בשברון
מתנים וע"י חין לנו כח ויכולת
לעלות ולרשת את הארץ:

ואתחנן

פ.

ה' ט"ז, כבד את אביך ואת
אמך וגו' ולמען
יישב לך, ואיתא בגמ' (ז"ק י"ד):
שאל ר' חנינא בן עגיל לר' חייא בר
אבה, מפני מה בדברות הראשונות
לא נאמר בהן טוב, ובדברות
האחרונות נאמר בהן טוב? (גבי
כבוד אב ואם. דבתיב בהם למען
יישב לך, רש"י) א"ל עד שאתה
שואלי למה נאמר טוב, שאלני אם
נאמר בהם טוב אם לא? כו' כלך
אלל רבי תנחום בר חנילאי כו' א"ל
כו' הואיל וסופן להשתבר, כו',
המפרשים נלאו למלא פשר לדברי
חז"ל אלו, היתכן שר' חייא בר אבה,
אחד מחכמינו ז"ל, לא היה יודע
ממליחות פסיק שבתורה הנאמר
בעשרת הדברות, ומה שכתוב ביה?
ועוד ק"ל מדוע לא שאל לי' מפני
מה בדברות הראשונות לא נאמר

בהן ייטב כו' כלשון הפסוק?
ונראה לי ע"פ מש"כ
בעל הדורים לעיל
בפסוק (ט"ז) וז"ל י"ז תיבות יתירות
בדברות האחרונות על הראשונות כמנין
טוב, וזהו שכתוב כאן למען ייטב לך,
שאינן בראשונות עכ"ל.

לבן

אפשר דעל י"ז תיבות האלו שכן
כמנין טוב שאלו מדוע יתירות
בדברות האחרונות על הראשונות?
וע"י השיב לי' עד שאתה שאלני למה
נאמר בהן טוב שאלני אם נאמר
בהם טוב? כלומר שאיני בקי במנין
התיבות אלא כלך אלל ר' תנחום בר
חנילאי כו' שהוא בקי באגדה ובטח
ספר ומנה כל התיבות לדרוש עליהן
ויודע טעמו של דבר אזיל לגביה כו'
א"ל כו' הואיל וסופן להשתבר ולכן
קלרס הקב"ה ולקח אותן בחסירות
כמנין טוב והוסיף עליהן בדברות
האחרונות ורמז זה בלמען ייטב לך:

עקב

פא.

י"א י"ג, י"ד, והיה אם שמע
תשמעו אל
מצותי וגו' לאהבה את ה'
אלקיכם, ולעבדו בכל לבבכם
ובכל נפשכם, ונתתים כסר ארצכם
בעתו וגו', והקשו המפרשים מדוע
בשני התוכחות, צפ' בחקתי, ובפ'
תבא שבהם הודיעה התורה, עונש
המר אשר יגיע להמבטל מלות ה',
(אם גם עין ע"ז לא נזכר בהם
בפרט) הלא כמה קללות נמדרות,
ומכות אכזריות, וחל"ם רעים וגאמנים
יחשך

יחשב בהם, וכאן שמפרש הכתוב עון ע"ז, שהיא החמורה מכל עבירות שבחורה, עד שהקב"ה מעניש עליה גם על המחשבה, כדאיתא (קדושין ט') מה שאין כן בכל העבירות שבחורה, ואמר מר (ע"א) חמורה עכו"ם שכל הכופר בה כמורה בכל החורה כולה, היתכן שאם יעבדו ע"ז חלילה לא יענישו רק בעלירת מטה, ויגלו מעל הארץ הטובה אשר נתן להם ה' ? ורש"י פי' לקמן בפסוק (י"ו) ואזהרתם מהרה, וזו' על כל היסורין אגלה אתכם מן האדמה כו' וכנראה הי' קשה לו קושיא זו, ולכן מפרש שהגלות הוא נוסף על כל היסורין, אבל קשה הלא בקרא לא נזכר רק העונש הזה? ועוד לריבין להבין הלא בתחלה מחמיל, ממדרגה המעולה אשר אין למעלה הימנה, והוא אהבה ה', ועבודה בלב, והיתכן שלפחה פתאום יתהפך לב הלדיק והירא חלקים הזה לעבוד ע"ז, ויפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, לבלי לסור מקודם אל דרך ממולע המשתרע מען המים, הנטוע בעדן גן חלקים, עד מקום שאיז יזכה שער, ושעירים ידקרו שם.

ולפ"ז כוונת הכתבים כן הוא, והיה אם שמע תשמעו אל מצותי וגו' לאהבה את ה' אלהיכם, ולעבדו בכל לבבכם, וגו' אז ונתתי מצר ארצכם וגו' להשפיע לכם כל טוב אך השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' ותשמשו גם למשרתיו ועושי רעיו לבדד גם עבדיו מפני אהבת ה', אז עליכס לדעת, כי לא לבד שלא י"עב לבד, רק כי ירע לכם שעי"ז וחרה אף ה' בכם, ועצר את השמים ולא יהיה מטר, וכל תפלה וכל תחנון

יחשב בהם, וכאן שמפרש הכתוב עון ע"ז, שהיא החמורה מכל עבירות שבחורה, עד שהקב"ה מעניש עליה גם על המחשבה, כדאיתא (קדושין ט') מה שאין כן בכל העבירות שבחורה, ואמר מר (ע"א) חמורה עכו"ם שכל הכופר בה כמורה בכל החורה כולה, היתכן שאם יעבדו ע"ז חלילה לא יענישו רק בעלירת מטה, ויגלו מעל הארץ הטובה אשר נתן להם ה' ? ורש"י פי' לקמן בפסוק (י"ו) ואזהרתם מהרה, וזו' על כל היסורין אגלה אתכם מן האדמה כו' וכנראה הי' קשה לו קושיא זו, ולכן מפרש שהגלות הוא נוסף על כל היסורין, אבל קשה הלא בקרא לא נזכר רק העונש הזה? ועוד לריבין להבין הלא בתחלה מחמיל, ממדרגה המעולה אשר אין למעלה הימנה, והוא אהבה ה', ועבודה בלב, והיתכן שלפחה פתאום יתהפך לב הלדיק והירא חלקים הזה לעבוד ע"ז, ויפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, לבלי לסור מקודם אל דרך ממולע המשתרע מען המים, הנטוע בעדן גן חלקים, עד מקום שאיז יזכה שער, ושעירים ידקרו שם.

ונראה לי לבאר ע"פ הקדם הכתוב לעיל בפ' ואמתתן (ר' י"ט) ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים, כל לבא השמים ונדחת והשתחווית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים, תחת כל השמים וגו' כלומר מפני אהבתך העזומה לה' אלקיך, אפשר שיעלה על לבך לעבוד גם להם,

עשרת

עקב

תפארת

חנה אל הצלי הגוים לא יועילו
להוריד הגשם, ולהליל אחכם מחרפת
רעב :
חנה דבר מאביו שהוא לא יבזבז
את עלמו ולא יראה הכנעה יתירה
כי זה פחיתת כבוד הוא גם לאביו,
ונהפך הוא דלביש ומתכסי וייטב
ח"ע ואח"כ שואל לו את לרכיו :

ראה

פב.

י"ד, א', **בנים** אתם לה' אלקיכם
וגו', ואיתא בגמ'
(ב"ב יוד) שאל טורנוסרופוס את
ר"ע, אם אלקיכם אוהב עניים מפני
מה אינו מפרנסן? כו', משל למה
הד"ד למלך שכעס על עבדו כו', ח"ל
ר"ע כו', משל למהד"ד למלך שכעס
על בנו כו', ואנו קרוים בנים,
שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם כו',
ח"ל אתם קרוים בנים ואתם קרוים
עבדים, בזמן שאתם עושים רצונו
של מקום אתם קרוים בנים, ובזמן
שאין אתם עושים רצונו של מקום
אתם קרוים עבדים, כו'.

ונראה לי דאפשר דמשויה

אמר רב אשי (שנה
יוד) חזינא לי' לרב כהנא, כי איכא
לערא בעלמא, שדי גלימא (משליך)
אדרתו מעליו שלא יראה כחשוב,
רש"י) ופכר ידיה ומללא בעבדא
קמי מרי, דכיון דאיכא לערא בעלמא
סימן הוא שהקב"ה כועס עלינו ח"ו,
דאמרינן (יבמות ס"ג) אין פורענות
באה לעולם אלא בשביל ישראל,
וא"כ אז אנחנו בגדר עבדים ולכן
מללא בעבדא קמיה מרי חבל כי
איכא שלמא בעלמא אז סימן הוא
שאנחנו עושים רצונו של מקום וא"כ
אנחנו אז בגדר בנים לכן לבוש ומתכסי
ומתעטף ומללי, ככן הלריך לבקש

פג.

ט"ו, יוד, **נתן** תתן לו ולא ירע
לכבדך בתתך לו
כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'
אלהיך בכל מעשי ידך וגו' (עין
שנה קנ"א:) ופסמות הדברים נ"ל
ע"פ מה דאיתא (תסוזה ט"ו) רש
ראיש תכבים נפגשו וגו', בשעה
שעני הולך אלל בעה"ב, ואומר
פרנסני אם מפרנסו מוטב ואם לאו
עשיר ורש נפגשו וגו', מי שעשאו
עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה
עושה אותו עשיר, וכן הוא במדרש
(תנחומא) פ' בהר על הכתוב, וכי
ימוך אחיך כו' כי ה' יריב ריבם רב
אני אתך ריבם שאני עשיתי עני ולך
עשיר אם הופך אני ממננין שלו,
ואפשה אותו עשיר ולך עני נמלא
שנתינת הדקה טובה הוא לו, שיחול
עליו הברכה גם לעתיד ולא יעני
וזכו שאמר נתן תתן לו ולא ירע
לכבדך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה
יברכך ה' אלהיך גם לעתיד, ולא
יהפך המננין שלו :

שפטים

פר.

י"ז, ז', **ובערת** הרע בקרבך
ואיתא בספרי,
בער עושי הרעות מישראל וכן
מפרש

אחר אס דבריהם ברורין ומבוארים
היטב כמ"ס ועוד כמה מקראות
לדרשה אחת למח' לי' :

פה.

י"מ, א', ב', כי יכרית ה' אלקיך
את הגוים וגו',
וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם
שלש ערים תבדיל לך וגו' בספרי
(כס' מסעי) גמר שלא נלמד
בהפרשת ערי מקלט עד אחר ירושה
וישיבה. והטעם לזה ע"ד לחות
גראה לי דהנה ידוע שכל ידי
עשירות עלול האדם לחטא ולעבור על
דעת קונו ובמ"ס (לקט ל"מ ט"ו)
וישמן ישורון ויבעט, ששנת,
עבית, בשית, ואיתא בתלמודא (סנה
ו'). תנא תלמיד שגלה, מגלין רבו עמו
אמר ר"ז מכאן שלא ישנה אדם
לתלמיד שאינו הגון. ופרש"י שלא
יביארו עונותיו לידי הריגה בשוגג
ועוד איתא (שם עמוד ב) ואשר לא
זדה ואלקיס אנה לידו (עין פירש"י)
כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים
יצא רשע.

והשתא אחי ספיר מדוע שזה
הקצ"ה על הבדלת ערי
מקלט רק אחר ירושה וישיבה ובאור
הכתובים כך הוא וירשתם וישבת
בעריהם ובבתיהם ואז ע"י שתחשך
חסיס עלול לחטא ויזדמן לידך להרג
אנשים בשוגג דמרשעים ולא רשע
וכהתלמודא דמכות דלעיל, לכן בא
לזוהר לך, כי שלוש ערים תבדיל
לך :

מפרש לקמן (י"מ י"ג) ובערת דם
הנקי מישראל, וכן פירש (לקט כ"א
כ"א) בן סורר על הכתוב ובערת
הרע מקרבך ונראה לי דכוונתו בזה
אע"ג דכתיב ובערת הרע, ואפשר
לבער הרע בלי להרע לעושי הרשעה
והוא להתפלל עליהם ולהדרו בחשובה
וכתשובת ברוריה דביתו דר"מ
(ברכות יוד) לר"מ שהיה בעי רחמי
על הנהו בריוני דהוו בשבזותיה וזהו
קא מלערי ליה טובא והוה קא בעי
רחמי עלייהו כי היבא דלומותו ואמרה
ליה מאי דעתך משום דכתיב יתמו
חטאים מי כתיב חטאים? חטאים
כתיב כו' אלא בעי רחמי עלייהו
להדרי בחשובה, ורשעים עוד אינם
בעי רחמי עלייהו והדרי בחשובה
וא"כ הכא נמי כיון דכתיב ובערת
הרע היה אפשר להתפלל עליהם
להדרו בחשובה ובאמת זה לא
יחכן דהלא הכא כתיב מפורש, ע"פ
שנים עדים או שלשה עדים יומת
המת, ולקמן י"ט י"ג כתיב לא תחוס
עינך עליו וגו' ולקמן כ"א כ"א כתיב
ורגמיהו כל אנשי העיר באבנים ומת
אלא ע"כ דבכל אלו כוונת הכתוב
לבער עושי הרעות מישראל ממש
אע"ג דלא כתיב רק ובערת הרע.
ובער התורה תמימה כתב שזא
לרמו בזה שבענין זה השוו כל חייבי
מיתות לרובת שאם אינו יכול להמיתו
במיתה הכתובה בו ימיתו בכל מיתה
שיוכל כדי לבער עושי הרעות, ובגמרא
ילפינן זה מפסוק אחר ולא ידעתי מי
הכריחו להלביש כוונה אחרת בדברי
הספרי, ולומר שלמד דבר זה מפסוק
שלפנינו מה שהגמרא לומד מפסוק

פו.

כ"ב, ח', כי תבנה בית חדש,
ועשית מעקה לנגד,
ולא תשים דמים בביתך כי יפל
הגפל ממנו, ולריכין להבין הלא
מלות מעקה הוא לבלי יפל הגפל
מקיר הבית וחולה, וא"כ היה לו
הכתוב לכתוב, ולא תשים דמים
מביתך ולא בביתך דמשמע בפנים
הבית. ונראה לי בהקדם דברי הספרי
והובא ברש"י כאן כי יפל הגפל ראוי
זה ליפול, ואעפ"כ לא תתגלגל מיתחו
על ירך שמגלגלין זכות ע"י זכאי
ורחובה ע"י חייב לכן אם יהרג
שום אדם על ירך, סימן הוא כי גם
אתה דשע, ואז צעל גמולות ישלם
לך ויקח גם את נפשך וכסיפור
המתניתין במס' (אבות פ"ב ס"ו) אף
הוא ראה גלגולת אחת שלפה על
פני המים אמר לה על דאטפת
אמפורך וכוף מטפיד יטפון.

ורפ"ז אפשר כדי שלא יקל האדם
נפשו במלות מעקה לאמר
מה לי להרחיק בתי מנוק הלא גם
אם יפל אדם ממנו, ראוי היה זה
ליפול כבר" לכן בא הכתוב ומודיעו
ברמז העונש המיועד לזה כלומר
דע לך שאם תגרס לאדם שיהרג על
ירך אזי לא תנקה מעונש גם אתה,
אם גם זה היה ראוי ליפול. מפני
שמגלגלין חובה ע"י חייב ויקח את
נפשך או נפש מבני ביתך תחת נפשו,
ולכן אני מזהירך ולא תשים
דמים בביתך :

כ"ח, ג', ברוך אתה בעיר
וברוך אתה
בשדה, הגה יש מעלה וחסרון
להדרים בעיר ויתפרנסו ממסא ומסון,
ומעלה וחסרון להדרים בכפר, ויחיו
את נפשם מוזמרת הארץ, כי כמו
שנקל להאדם צעל מסחר וקנין
להתעשר אם היה לו סחורה ועלה
המקח, כן צנקל לבעל השדה להתעשר
אם תעש הארץ לקמלים, וכמו שנשעה
קלה עלול הוא הדר בעיר להעני
אם היה לו סחורה וירד המקח כן
לבעל השדה אפשר להעני בשעה קלה
אם ירד צרד ושלג וכנו תבואתו לכן
בא הכתוב והבטיחו שאם שמוע
השמע בקול ה' אלקיך וגו' אז ברוך
אתה בעיר כלומר אם תדור בעיר
ותעסוק במסחר וקנין, אז ישלח לך
ה' ברכות במעשה ירך שיעלה המקח
ותתעשר בשעה קלה וכמ"ש בלויז
(איוב א' יוד) מעשה ידיו ברכת
ואמר ר' שמואל בר רב יוחנן
(פסחים ק"ב) כל הנוטל פרומה
מאיוב מתברך, כלומר במסא ומסון
כדמסיק התלמודא שם אפילו למזבן
מיניה ולזבוני ליה, וברוך אתה
בשדה כלומר אם תדור בשדה
ותעבוד את האדמה, אז ישלח לך
ברכתו שמה, ותעשה הארץ לקמלים
וכמ"ש בילחק (בראשית כ"ו י"ב) ויזרע
יצחק בארץ הרוא וימצא בשנה
הרוא מאה שערים, ויברכבו ה' ;
וראו

ראה מזה לדבריו כלל ודרשתם הוא
כפשוטו וכמש"כ ועוד מה יעשה
ברוחות? :

פמ.

כ"ח, יוד, וראו כל עמי הארץ כי
שם ה' נקרא עליך ויראו
ממך ואיתא (ברכות ו) תראה ר' אליעזר
הגדול אומר אלו תפילין שבראש,
ונראה לי שמעטם זה אמרין
(פנחתי סיו) המניח תפילין
מאריך ימים כי יחזק שהפחד
והמורא יפעלו על נפש האדם לקר
ימיו, עד שיקרה שפי' פחד פתאום
ימות האדם חלילה מיתה פתאומית וכמו
שנאמר (לקח ביה סיו) ופתחת
לילה ויום. ועי' ולא תאמין בודיע
ולכן זה המצית תפילין שלא יפחד מפני
כל, כאשר שכל עמי הארץ יראו ממנו,
פי' יאריך ימים :

צ.

שם פסוק י"ב, יפתח ה' לך
את אוצרו
הטוב (חגיגה י"ב :) מכלל שיש אוצר
לפורענות ולכאורה קשה, למה לריך
לדרוש שיש אוצר לפורענות מדיוק מלת
טוב הלא מפורש בקרא אשר (ישי'
י' ב"ה) פתח ה' את אוצרו ויוצא
כלי זעמנו וגו' ואיך חזינן מהכא
שיש אוצר רע? :

ונראה לי ללולא דרשת השובי הוי
אמינא דלומר אחד הוא לטוב ולרע
שמשם יולאים הטוב והרע ולכן דרש
מטוב ללמדך שיש אוצר מיוחד לטוב,
ומזה ידעינן ממילא דהא דכתיב, פתח
ה'

פת

כ"ח, יוד, וראו כל עמי הארץ
כי שם ה' נקרא
עליך ויראו ממך ואיתא (יירושלמי
ברכות ז"ה ח"א) כל — אפילו
רוחות ואפילו שדים המפרסים
ללאו למלא פשר וסמך לדרשה זו
מהכתיב הזה הנאמר בו רק, כל
עמי הארץ.

ונראה לי בהקדם דרשת חז"ל על
פסוק זה בבבלי (ברכות
ו) דגרסינן ההם, הנא ר"א הגדול אומר
"וראו כל עמי הארץ, כי שם ה' נקרא
עליך ויראו ממך" אלו תפילין שבראש
ידעינן מזה, שאם יקיימו ישראל מלות
תפילין יראו כל העמים, והוא יראה
הרוממות דאי מלך יראה העושה היחבן
שכל עמי הארץ יראו מפני גבורת
עם קטן ומעט מכל העמים? :

ולפי' אתי שפיר, והכי דרשו,
מדכתיב וראו כל עמי הארץ וגו'
ויראו ממך ודבר זה הוא למעלה
מדרך הטבע דאיך יתכן שכל יושבי
תבל יחילו מפני עם קטן? אלא ע"כ
שהוא מלך יראה הרוממות, ע"י
התפילין שעליך, שהוא אור שהקב"ה
משרה שכינתו על ישראל, וזכירת
הרוממות אין נפקא מינה, בין בני
אדם, ובין רוחות ושדים, כי גם
במלאכים נאמר, ומשמיעים ביראה
יחד בקול דברי אלקים חיים.

ומה שנעל התורה תמימה
מביא ראה וכמך מהכתיב
הזה להרמב"ן שכתב שהשדים נעלי
גופים המה מפני שטלל אותם בין
כל עמי הארץ אצל לפי מש"כ אינו

בביהמ"ד, הלא היא לא אמרה שום דבר אודות התפלן רק בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר, והכי קאמרה, כתיב בתורה "כי הוא חייד" ולו אם היה רק למד לצד היה לו ג"כ להאריך ימים, כ"ש שבעלי למד הרבה וגם קיים מלות תפלן אלו והמניח תפלן כאלו קורא בתורה וא"כ היה בידו שכר לימוד וגם שכר מעשה, על אחת כמה וכמה שלא היה לרדך למות בחיי ימיו :

נצבים

צב.

כ"ט, כ"ב, גפרית ומלח שרפה כל ארצה, ואיתא (ירושלמי בלמים פ"ט) שאל ר' חנינא לר' יהושע בן לוי הרי אמרי ארץ ישראל מכפרת אף לרשעים, וכי אמרו אפילו כגון ירבעם בן נבט וחזיריו א"ל כתיב גפרית ומלח שרפה כל ארלה כיון שגשרפה ארץ ישראל נעשית צהן מדה הדין (כלומר כיון דבשריפת הארץ נשרפו גם הם לכן על ידי מדה הדין הנעשה בהם יזכו לחיי עולם הבא).

וגראה לי דאפשר שזה הוא שהתפלל דוד על שוכאיו (שדרו בא"י) ואמר (ההלים י"א ו' ו') יממר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות בנת כוסם כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פניו, כלומר על ידי שלדיק ה' ולדקות אהב ולא ידח ממנו כל נדח, לכן יממר על רשעים פחים וגו'

ה' את חולדו ויולא כלי זעמו" הוא ג"כ מחולד המיוחד רק לרע :

צא.

שם פסוק ס"ו והיו חייד תלמים לך מנגד ואיתא (ברכות כ"א) התורה תפליו יתלו לו חייו דורשי חמורות אמרו, והיו חייד תלואים לך מנגד" זה התולה תפליו צימד, רש"י זה התולה תפליו שהתורה חייו של אדם, ורמזו לך הכתוב שיחלו חייו, והגיה הב"ח ברש"י דל"ל שהתפלן חייו של אדם (דבזה חיירי) וכדאיתא פרק הסכלת (דף ס"ד) ואמר ריש לקיש כל המניח תפלן מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו. ורי נראה דאפשר שאין צורך להגהה, ורש"י בא לפרש רק הטעם, מדוע המניח תפלן מאריך ימים, והמבזה אותם שתולה אותם צימד חייו תלואים מנגד ? ואמר מפני שהתורה חייו של אדם, ופרשיות התפלן ג"כ תורה היא, ולכן המבזה לתפלן, הרי הוא צוין התורה, והכי איתא מפורש במדרש (לקח טוב פ' שמוח י"ג ס') כל דמניח תפלן כאלו קורא בתורה.

ונמצא לפ"ז המניח תפלן יש לו שכר לומד ושכר מעשה, וג"ל בזה לכוון האי ספור מתלמודא (שבת י"ג) דאמרינן שם מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה כו', ומת בחיי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפליו ומחזרת בבתי כנסיות כו', ואמרה כתיב בתורה "כי הוא חייד" בעלי ששנה הרבה כו', מפני מה מת בחיי ימיו? כו', והקשו המפרשים מדוע לקחה התפלן עמה

עמרת

נצבים

תפארת

כח

וחלשו, א"כ מדוע הזכיר כלל כאן מדת ימיו ושנותיו? .

ולרא פירש"י היה נראה לי לפרש הכתוב ע"פ מה דאיתא (חולין קל"ז:) משה מן התורה מניין? בשגם הוא בשר, (רש"י בשגם בנמטרי, משה [וכתיב שם] והיו ימיו מאה ועשרים שנה וכך היו חיי משה כלומר עתיד לבא בשגם משה מן הגולדים, וכן ימיו), א"כ משה שידע כל הגמטריאות והרמזים הנפונים בתורה, צודאי ידע גם שיהיו ימי חיו מאה ועשרים שנה.

ולכן נראה דמה שאמר משה כאן „לא אוכל עוד ללכת ולבא“ חוזר אח"כ ומבאר שהוא מפני שתי סיבות, (א) שבן מאה ועשרים שנה אנכי היום, וא"כ מלאו לי ימי ושנותי אשר נגזר עלי מפי הגבורה, טרם ילאמי עלי חלד, ודבר זה היה כמוס עמדי על ידי רמז בתורה המסורה לי, ולכן לא אובל עוד לצאת ולבא, (ב) שמעתי מפי הגבורה שאמר אלי בפירוש לא תעבור את הירדן הזה והא דאמרין (ע"ז ל') אמר דוד לפני הקב"ה הודיעני ה' קלי וגו' א"ל גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם? אפשר דהטעם הוא כדי שהאדם יהי' כל ימיו בתשובה, וכדאיתא בתלמודא שם (לקט קי"ג) רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתה, שאלו תלמידיו כו', וכי אדם יודע, איזה יום ימות? א"ל וכ"ש ישוב היום שמה ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה אך

וגו' ויהיה זה לטובתם שעי"ז ישר יחזו פניהם של הקב"ה פי' שיזכו לחיי עד ויראו פני השכינה. **ובדברינו** אלו מתורן מהו, שהקשו המפרשים על הא סיפור דתלמודא (ברכות יוד) בהנהו בריוני דהוו בשבזותיה דר' מאיר והוו קא מלערי ליה טובא וכוה קא בעי רחמי עליהו כי היכי דלימותו א"ל ברורי' דביתהו מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים מן הארץ מי כתיב חוטאים? חטאים כתיב (שיכלה הו"ה, רש"י) אלא בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה, והקשו על זה, מקרא דתהלים הג"ל המפורש בו שדוד בעצמו התפלל על שוגאיו שיחמו ויגועו, ממש, וגם על ידי מיתה משוכה? אבל לפי מש"כ אחי שפיר, דאפשר שכל זה התפלל עליהם לטובתם, שיזכו לחיי העוה"ב:

וילך צג.

ל"א, ב', **ויאמר** אלהם, בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה, רש"י וכו' אמר אלי, זהו פירוש, לא אוכל עוד ללכת ולבא, לפי שה' אמר אלי, ויש לדקדק דא"כ היה לריך לכתוב בהיפך, ה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה (לכן) לא אוכל עוד לצאת ולבוא, ועיד דאם הסנה שלא אוכל עוד ללכת ולבא, הוא רק מפני שה' אמר אלי וגו', ולא מפני זקנתו

התלמודא הוא רק שבחמשה ימים
סגי לזוהי אל ביתו, מדהן אחד,
וקרבו תרי, וימך תרי, א"כ הקב"ה
גלה למשה מיתתו חמשה ימים קודם,
וכתיב (לשון פסוק ב"ב כ"ג) ויכתוב
משה את השירה הזאת וגו' ויצו
את יהושע וגו', ולכן כמו שהיה
לו שהיה למשה בחמשה ימים לזוהי
אל ביתו, ק גותנין לכל אדם חמשה
ימים לזוהי אל ביתו, ומודיעין לו זה
ע"י חולי וחולשא, ועיין במהרש"א:

האזינו

צה.

ל"ב, ב', **יערף** כממר לקחי, אין
לקחי אלא תורה
שנאמר. כי לקח טוב נתתי לכם"
כו', כממר מה ממר חיים לעולם
אף ד"ת חיים לעולם (פס"י)
ולכאורה הא דדברי תורה חיים
לעולם לא היה לריך הספרי ללמד מרמו
ע"י סמיכות מאחר שדבר זה מקרא
מפורש בתורה הוא (לעיל ל' ב') כי
היא חייך וכדאיתא (קרושין ס')
בת"ת כתיב, "כי היא חייך" מלבד
כמה מקראות בכתובים הנאמרים
בהם שהתורה חיו של אדם.

וּנְל' ע"פ מה דאמר ר"א (פסחים ס"ח)
אלמלא תורה לא
נתקיימו שמים וארץ כו', וא"כ
אם ישראל עוסקים בתורה ובא מזה
טובה ותועלת גם לעכו"ם שע"ז
העולם מתקיים ודבר זה מרמו
הספרי בפסיק שלפנינו במה שדרש,
מה ממר חיים לעולם כלומר לכל
העולם

אך לא כן משה שנקרא מלאך, ונקרא
אלהים, כדאיתא (ילקוט ואחזקוני רסו
תהי"ג) נקרא מלאך שנאמר "וישלח
מלאך" ונקרא אלהים, שנאמר "תפילה
למשה איש האלהים" והיה גלוי וידוע
לפני הקב"ה שער מאה ועשרים שנה
יקיים כל התורה בלה, ויקנה שלימות
הנפש עד שהיה' ראוי להיות אב
לנביאים לקודמים לפניו ולנביאים אחריו,
וא"כ בוודאי משה לא היה עובד ה'
מפחד שמא ימות למחר, רק היה
עובד מאהבה ויראת הכוזמות לכן
היה הקב"ה גלה לו ברצו מדם ימיו
ושמותיו, מה שלא גלה זה לשום אדם:

צד.

שם פסוק י"ד, **ויאמר ה'** אל
משה
הן קרבו ימך למות, ואמרין
(סו"ק כ"ח א') חלה חמשה ימים
ומת, זו היא מיתתם כל אדם, דכתיב
הן קרבו ימך למות" הן חד כו', קרבו
תרי, ימך תרי, הרי חמשה ופירשו
שם בתוספות לאו דוקא דלא אשכחנא
דמשה היה חולה.

ונראה לי ע"פ מה דאיתא
(ב"ס ס"ז) עד יעקב
לא הוה חולשא, אהא יעקב בעא
רחמי והוה חולשא, וכחך רש"י שם,
שעד יעקב לא היה חולשא שיחלה
האדם לפני מותו, ויזוה לביתו [ולכן
בעא רחמי שיחלה האדם לפני מותו,
ועי"ז ידע כי קרב קלו ויזוה לביתו]
וזהו אלל כל אדם שאין יודעין מתי
ימותו? אבל משה שהקב"ה גלה לו
ואמר, "הן קרבו ימך למות" לא היה
לריך להחליט לזוהי אל ביתו, וראית

ועבר על פשע" (שיבה ו' י"ג) שזה
מדת זמירות * ועיי"ש בחיבורו ולא
ידעתי מדוע הקשה על הפלמודא שלא
משמע בן מהבנות, הלא בקרב
(שם ל"ד ג') בסעי' מפורש דנקבה
לא ינקת, וא"כ מודע לא דמי קראי
אהודיז.

אבל באמת פקר קושייתו פליאש
דעת מחזי ואם נבדל קא חזינא
קושיא לא חזינא? דהלא מפורש הוא
בתלמודא (יומא ט"ז) תניא ר"א אומר,
אי אפשר לומר ינקת, שכבר באמר
לא ינקת וא"א לומר לא ינקת שכבר
באמר ונקת, הא כיצד? מנקת הוא
לשבים ואינו מנקת לשאינו שבים,
וא"כ בוודאי הכתוב, משה עון ועבד
על פשע" על ידי תשובה מיידי אבל
האומר הקב"ה ותרן (פי' בלא תשובה
והשתדלות שימחול לו הקב"ה על
עונותיו) הנה האיש הזה בוודאי לא
יעשה תשובה, ולכן יותרו חיו שמורה
לבריות למשא.

(ב) הלא הלשון נושא אינה מתאמת
ללשון מחילה, דק נושא מגזיח
ומדחיק העון על זמן מה, וכדאיחא
בתלמודא (ר"ה י"ז) מפורש על האי
קרא, אמר דבא, ועון עזמו אינו
נחתק, דאי איבא רובא עונות מיחשב
בהדיהו.

(ג) הלא תורת ה' תמימה היא
ממלות שבין אדם למקום, ובין
אדם לחבירו, ואם שהקב"ה ימחול על
כבודו, לא ימחול על עבירות שבין
אדם

העולם כולו, באין כבוד דת ואמונה
אף דית חיים לעולם כולו, בין לבני
בין לעכו"ם מחזי שהיא קיום לעולם.
ועוד ג"ל ראפשר דהספרי סובר כר'
יעקב (קידושין ל"ט:) דשכר מלוא
בהאי פלמא ליכא אלא למען ייעב לך
לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון
יטיך, ליום שכלו ארוך נמלא שמכל
הכתובים במקראי קדש שהתורה היא
עץ חיים, אין ראיה שהוא בעוה"ז
משום דאיכא למחר דשכר מלוא וו,
כשכר מלוא כבוד אב ואם וכשלות הקן
שפירושם לאריבת ימים בחיים הנלחמים
ולכן בא הספרי ולומר על ד"ת שהן
מביאין חיים גם בעוה"ז גם לר' יעקב,
כמו שהמטעם הם מביאין חיים בעוה"ז
ודבר זה ששנו תנאים (אבות ט"ז ס"ז)
גדולה תורה שהיא מנחת חיים לפושע
בעולם הזה (ובעוה"ז) אשר למדו
שם מחמה מקראות שכתובים בא
הספרי ולומר דבר זה מרמז שכתורה:

צו.

ל"ב. ד', **הצור** תמים פעלו, כי
כל דרכיו משפט
וגו', ואיחא (= "ק ג"א) אמר רבי
חנינא כל האומר הקב"ה ותרן,
יותרו חיו שנאמר הוצר תמים
פעלו, וכחכ בעל התורה תמימה
וז"ל. פירש"י האומר ותרן הוא לעבור
על כל פשעים, יותרו חיו וגופו,
שמורה לבריות לחטא, ול"ע להתאים
מאמר זה עם הכתיב, נושא עון

(*) וכחכ עוד, וגם בכלל צריך ביאור, למה תשוב כאן מדת הוחרגות למדה קשה
והלא אדרבא מנינו שמה טובה הוא, כמש"כ לעיל דק דק תרדף ודרשינן (חולין
קל"ד.) דק משלך ותן לו, ויותר היה ראוי לו להביא דרש דר' אבא בר שמואל
(ב"ב ס"ז) על הכתוב (איוב א' ח') וסר מרע שאינו ותרן במחמתו היתה, ושליו
דחוב שם איש חס וישר,

על מעשה פעור וכתב בעל התורה
תמימה וז"ל לריך באור הא כמה וכמה
מקומות, שהכניסו ישראל בהם את
המקום ומאי אולמא מקום זה שלריך
כפרה יותר משאר מקומות
ואמר דאפשר י"ל דחטא זה היה לריך
לכפרה יתירה משום דכתיב הגלמדים
לבעל פעור ודרשינן (א:הדיון סיד.)
כלמיד פתיל בדבוק חזק, וזה חטא כפול
על שלא רצו להפטר ממנו, ועליהם
עליו שמציא פה רק תחלת המאמר
ומה יעשה בסוף המאמר שם דמסיק
התלמודא, במתניתא תנא הגלמדים
לבעל פעור כלמיד ע"י אשה (רש"י,
שבת הוא אללס, דדבוק משמע חבור
טפי, למידים אינן מחוברים, וגמשים
וזוין אילך ואילך) וא"כ להמתניתא
קושייתו במקומה עומדת, מאי אולמא
מקום זה שלריך כפרה יותר משאר
מקומות? (ועיין מה שכתב בסוף פ'
בלק על הכתוב הגלמדים לבעל פעור.

אבר באמת אינה קישיא כלל,
והדבר הוא פשוט דלכן
רצה לכפר בקבורת משה, על מעשה
פעור יותר בשאר עבירות שעשו
ישראל מפני שעבודה זרה היא
החמורה מכל עבירות שבחורה וכדאי'
(גורים ב"ה.) חמורה ע"ז שכל
הכופר בה, כאילו מודה בתורה
כולה (והטעם נ"ל פשוט, שאם הוא
מודה בעכו"ם, א"כ כופר הוא בכל
החורה שהיא מפי הגבורה) ולכן
אמרינן (שנילה י"ג) כל הכופר בע"ז
נקרא יהודי, ומפני שהיא חמורה
מכל עבירות, לכן מלבד שאסורה
היא בהנאה (ע"ז ב"ט:) וחקרבות
עכו"ם אסורה בהנאה (חולין י"ג:)
עוד

אדם לחבירו, שחמורים המה עד
שגם יוהכ"פ אינו מכפר, וכדאיתא
(יומא פ"ה:) עבירות שבין אדם למקום
יוהכ"פ מכפר, שבין אדם לחבירו אין
יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו,
והטעם הוא פשוט, מפני שמלות שבין
אדם לחבירו הוא לתועלת קיום
העולם, ואם יעשה האדם כל
התועבות יגנב ויגזל וירלצ ולא יענש,
איך יתקיים העולם? וזהו שדקדק רש"י
ואמר, האומר וחרן הוא, לעבר על
כל פשעים כלומר בין על עבירות
שבין אדם למקום, ובין על עבירות
שבין אדם לחבירו, וא"כ יורג וירלצ,
והבא להורגן השכם להרגו (פנהרין
ע"ב:) וא"כ יותרו חיו וגופו, וכתיב
מלך במשפט יעמד ארץ:

הברכה

צו.

ל"ג, ט', האמר לאביו ולאמו
לא ראיתיו,
כלומר שלא נהגו בהם כבוד, כאלו
לא ראו אותם מימיהם, וכדאיתא
(קדושין ל"א ב') אשרי מי שלא
חמאן, כלומר אשרי אדם שלא ראה
אביו ואמו מימיו, באשר שאי אפשר
לקיים מצות כבוד אב"א כראוי בשום
אופן:

צח.

ל"ד, ו', ויהבר אותו בני,
בארץ מואב מול
בית פעור, ואיתא (סוטה י"ד) אמר
ר' חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר
משה רבינו מול בית פעור כדי לכפר

הכתוב (בראשית כ"ו א' ב') ויהיו חיי שרה, מאה שנה, ועשרים שנה, ושבע שנים וגו', ויבא אברהם לספר לשרה ולבכתה, והנה השאלה ידוע דהא אמרינן (סו"ק כ"ו) שלשה ימים לבני ד' להספד, וא"כ הכני הוא קודם ההספד, והיה לריך הכתוב לכתוב מקודם, ויצא אברהם לבכות לשרה ואח"כ ולספד אוהה?

וכתבתי בחבורי בית יהודה חלק ו' בבית אבל צוחה ד' כי אם איש או אשה אשר באו בימים יאספו אל עמם אין לנו לבכות בהעדרם באשר כי צא לאנוש עלי ארץ, ומי גבר יחיה ולא יראה מות? אך אם היה להעדר מעלות נשגבות ומדות נעלות אשר לא נשאר תמורתן אזי גם אם בא בכלת אלי קבר ישאו רבים עליו קינה ויעוררו בבי תמרורים על העדר המעלות.

ואמרינן (הוריות י"ג) חכם שמת אין לנו כיוצא בו ולכאורה קשה הלא אמרינן (יומא ל"ח) שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו וע"כ ל"ל שיש הבדל בין צדיק לחכם לדיוק יקרא מי שמקיים כל המצוות והדינים אשר נלטו מפי ה' ככל אשר יש יכולת בידו ואם לדיק כזה יגיע ויאסוף אזי יצא לדיק אחר במקומו לקיים כל המצוות כמותו, אבל חכם יקרא האיש על חכמתו והמושכלות שבו, וכל חכם משונה מחבירו בשכל וסדר הלימוד ומה ששנה זה לא שנה זה

עוד יענש עליה הקב"ה גם על המחשבה קדושין ל"ט מה שאין בן ככל עבירות שבמורה.

וגם מלינו בכל מקום שרנו חז"ל להגדיל חומר איזה עבירה, השוו אותה לע"ז כמו (שבח ק"ה.) המקרע בגדיו בחמה, והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו. והא צעיק כעובד ע"ז, ובמס' (פסחים ק"ח) כל המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז ובמס' (כהנכות פ"ח) כל המעלים עינו מן הלדקה כאלו עובד עכו"ם ובמס' (פגהדרין צ"ד) כל המחליף בדבורו כאלו עובד ע"ז, וכהנה רבות אבל מעשה עגל כבר נתכפר לישראל ע"י מלות פרה אדומה, וכדאיתא בילקוט (חקת רסו חשנ"ט ומוצא שם ברש"י במקומו) פרה אדומה מפני מה כל הקרבנות באים זכרים והיא נקבה? ה"ר אייבז משל לבן שפחה שטנף פלטן של מלך אחר הנולך תבוא אמו ומקנה הלוואה, כך אמר הקב"ה תבא פרה ותכפר על מעשה העגל (*):

צט.

לד, ז', ח', ט', י', **ומשה** בן מאה ועשרים

שנא במתו וגו', ויבכו בני ישראל את משה וגו', ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וגו', ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו', המשך הפסוקים אלו נראה לי בדרך דרוש בהקדם באורנו על

(*) ובידועלמי (שקלים פ"א ה"א) כפרת זהב למה של זהב? א"ר יוסי ב"ר הניחא יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל.

כמהו, ומדוע כזו עליז? ע"ז בא הכתוב ומספר לנו הטעם דאף גם שנשאר לישראל דבר ומנהיג כמהו עס כל זה ולא קם נביא בישראל עוד במשה וגו' דאמרינן (פסוק ע"ז): אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר וחכם שמת אין לו תמורתו, ולכן ריבבו אותו בגי ישראל:

סוף הברכה

ק.

ולכל היד החזקה רש"י שקבל את הטורח בלוחות בידיו ולכל המורא הגדול נסים וגבורות שנמדבר הגדול והטורח לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם כו', והוא מדברי הספרי והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר אשר שברת ישר כחך ששברת והא דמוסיף רש"י לדברי הספרי, זה והסכימה דעת הקב"ה לדעתו משום דכאן הולך ומחשב גדולות משה ושמואל, ולכאורה מה שבה הוא זה הא ששבר את הלוחות? ולכן מוסיף רש"י זה והסכימה דעת הקב"ה לדעתו כו', וזה שבה גדול ששבר ודס כוון לדעת המקום.

אבל באמת דבריהם לריכים באור דהנה הטעם מדוע שבר משה את הלוחות איתא (פסוק ע"ז) משה שבר את הלוחות מדעתו מאי דרש? אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מלות, אחתה יורה, כל בן נכר לא יאכל בו" התורה כלה וישראל מתמרים על אחת כמה וכמה

זה, דבשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה וברעם (פנהריון ע"א) לכן אי אפשר בשום אופן שימלאו שני תלמידי חכמים שוין זה כזה ואין לך ראיה נכונה יותר מהא דאמר מר (קושיא ע"ב.) כשמת ר"ע נולד רבי כשמת רבי נולד רב יוסף כו', כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדך שאין לדיק בפער מן העולם עד שנברא לדיק כמותו כו' נמלא שרר אשי נשאר במקום רבי עקיבא והיתכן שרר אשי היה גדול כר"ע, אשר עליו אמר משה להקב"ה (פסוק ע"ב) יש לך אדם כזה, ואחרי מותו תורה על ידי? אלא ודאי שרר אשי היה רק לדיק כר"ע אבל לא חכם כמהו.

וזר מה שמספר לנו הכתוב אצל שרה ויהי חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' ועיי' וקנחה לא מתעורר בלב אחד לבנות עליה בהעדרה, ולכן בא אברהם מקודם לספד לשרה, כלומר לספר ולפרט מעלותיה היקרות שלא נשאר כמותה כדי שידמו גדול ההפסד בהעדרה וע"ז יבכו להולך על העדר מעלותיה הנפוצות.

והשתא סמיכת הכתובים אשר לפנינו עולות בדרך זה, ומשה בן מאה ועשרים שנה היה במותו וגו' וא"כ לא היו ישראל מריכין לבסוף על העדרו, כי זקן היה ועס כל זה ריבבו בני ישראל את משה? והוא מהסימא ושור וידרשע בן גון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו, וא"כ עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של י' ונשאר במקומו דבר ומנהיג לישראל

עמרת הברכה תפארת לא

וכמה ומדרש רבה (שמות פ' ט"ו א') אמר משה אם אין אני משבר את הלחות אין לישראל עמידה שנאמר יוצא לאלהים יחרם מה עשה? שברם ולכאורה אין זה טעם מספיק דאי משום זה לא היה לריך לשבור רק למנוע ליתן להם וליקח הלחות לעלמו? והכי איתא במד"ר (דברים ג' י"ב) אמר לפניו רבש"ע אני נלסויתי, שמא עברתי על הניווי כו' ? אל מה אמרת בסיני? אני ה' אלתיכם לא אמרת אלא אני ה' אלתיך, לא יהיה לכם אלהים אחרים לא אמרת אלא לא יהיה לך אלהים אחרים, אל תשחת עמך ונחלתך, וטענה זו היה יכול משה לטעון גם אם לא שבר את הלחות ולקח רק לעלמו? :

ובאמת מלינן במד"ר (שם ט"ו ב') שלא הי' רעון הבורא מקודם שיסבר את הלחות וז"ל ולא אלו בלבד (אהרן וע' זקנים) אלא אף רעונו של הקב"ה היה שלא ישברם וא"כ עדיין קשה איזה שבת הוא לו ששברם ומדוע באמת הסכים הקב"ה אח"כ אם לא היה רעונו לזה מתחלה? ;

אבר באמת נראה לי דאין זה קושיא דאיתא באבות (יר' נתן פ"ב) וז"ל נטל (משה את הלחות) וירד והי' שמח שמחה גדולה, כיון שראה אותו סרמין

שסרחו במעשה העגל, אמר היאך אני נותן להם את הלחות, מזיקני אותן למות חמורות, ומחייבי אותן מיתה לשמים. שכן כתיב בהן. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" חור לאחוריו, וראו אותו שנעים זקנים ורעו אחוריו, הוא אחו בראש הלוח והן אחו בראש הלוח, חוק כחו של משה מכילן, שנאמר ולכל היד החזקה וגו' נמלא שמחתה לא היה רעו משה לשברם, רק ליקח לעלמו וכיון בזה לדעת המקום והוא כדברי המדרש רבה שהביאו לעיל, אך אחר שרעו כל הזקנים אחוריו, ותפשו הלחות גם הם, ואז לא היה לו ברירה אחרת רק אם למסרם או לשברם מה עשה שברם, כדי שלא יתחייבו ישראל חלילה, והוא מטעם התלמודא דשבת פ"ז, או מטעם המדרש רבה שמות פ' ט"ו שהביאו לעיל ולכן אף שלא היה מתחלה רעון הקב"ה שיסברם משה מרעונו הטוב הסכים אח"כ לדעתו שצ"י זה עמד בפרץ לישראל שלא יתחייבו חלילה, וא"כ הא דנשא את לבו לשבור את הלחות לעניהם שבת גדול הוא למשה אשר אין למעלה היכנה וראוי הדבר להזכר בין שאר גדולות ונפלאות אשר עשה משה לעיני כל ישראל :

תמו חדושי ובאורי לספר דברים,

בעזרת המאיר לארץ ולדורים,

יום א' ר"ח אדר שני שנת חתר"נ לפ"ק

פה עיר דובלין באיננת איירלאנד,

ויתר חדושי אשר אתי על תנ"ך, הלא הם כתובים ספר. בית סלואי

חלק העשירי מספרי בית יהודה בעה"י.

השמטה מפ' וירא

ורכן לולא הסקלא וטריא של הנמ'

היה נראה לי כוונה אחרת בדברי רבי יוחנן בן מתיא, ולא מפני שהיה סעודות אברהם יצחק ויעקב גדול בכמות משג שלמה, לכן אינו יכול ללאת ידי חובתו, וליתן להם סעודות גדולות כאלו, רק בשביל איכות העריצות אשר היו בסעודתם דגרסינן (ב"ב ט"ו) שלשה הטעימן הקב"ה בעוה"ז, מעין עוה"ב, ואלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ביה בבל, יצחק דכתיב ביה מבל, ויעקב דכתיב ביה כל (רש"י באברהם כתיב מו' בדרך את אברהם בבל", בלחם כתיב ואובל מבל, ביעקב, וכי יש לי בה, כלומר לא חסרו שום טובה) ואיתא במד"ר (בראשית פ"א ג') ואובל מבל, רבי יהודה ורבי נחמיה, ר"י אומר מבל מה שנצרכו בששת ימי בראשית, ר"ג אומר מבל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבא, ולפ"ז אם לשלשון הטעימן הקב"ה מעין עוה"ב כלם טעמו במאכלם מכל מה שממקן לע"ל, ולכן שפיר אומר רבי יוחנן בן מתיא לבט, אפילו אם אחת עושה להם סעודה רבת הכמות כסעודת שלמה בשעתו לא ילאת ידי חובתך מפני שהם מבני אברהם יצחק ויעקב, ולכן לא מוכל להטעימן באיכות העריצות מעין עוה"ב כסעודות אברהם יצחק ויעקב:

קב.

בראשית י"ח ז', ואל הבקר
 רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב וגו' וימהר לעשות אתו, ואיתא בגמ' (כ"ט ס"ו) במתניתין, מעשה בדבי יוחנן בן מתיא שאמר לבט לא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם מזונות, כשבא אלל אביו אל בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך, שהם בני אברהם יצחק ויעקב, ומקשה התלמודא, למימרא דסעודתא דאברהם אינו עדיפא מדשלמה? והכתיב ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת כו', ואילו גבי אברהם כתיב ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב כו', ומשני התם תלת' תורי לתלמיא גברי, הכא לכל ישראל ויהודה כו'.
והנה דבריהם הקדושים אלו קשה להבין (א) מה שהקשה מהרש"א ז"ל, דא"כ מאי רבותיה דאפילו כסעודת שלמה בשעתו דקאמר דהא אפשר דלא בא לכל אחד מישראל כ"א דבר מועט? ומתוך דוחק וכותב בעלמו שהוא דחוק עי"ש, (ב) ק"ל כיון דבאמת לא אשכחן דכל האבות עשו סעודות גדולות, רק באברהם, א"כ מדוע הזכיר רבי יוחנן בן מתיא גם יצחק ויעקב, ולא היה לו לאמר רק מפני שהם מבני אברהם?

מעות לתקן

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
א	א	בסוף	אקרא	מקרא
ג	ג	ג	הכא	יתיר הוא
ד	ב	ד	הלך	והלך
"	ג	טו	לא אפשר	לא היה אפשר
ה	ד	כג	חרי	וחרי
ו	א	יו	לעיני	עלינו
"	"	יח	עלינו	לעיני
"	ג	ו	על עבירות	על שאר עבירות
"	"	לו	אז	אם
"	ד	כו	ולכל	ולכן
"	"	ל	לו אלוה	לו שהוא אלוה
ז	א	כו	לבער	לכאר
יא	א	כא	ועי"ז	עי"ז
"	ב	כט	ר"א פליג	ר"א לא פליג
יב	ב	כב	בתלמודא	תלמודא
טו	ב	בסוף	בהתפלל	ובהתפלל
טז	א	יא	כדי שיעכשו	כדי שיזכר שעונשו
"	"	כא	ואיתה	ואיתהא
"	"	בסוף	דנגע	דנגעי
"	ב	א	מכלם	מכליו
"	"	ד	שעין	שאין
טז	ב	יג	של	על
"	ד	בסוף	האידנח	אידנא
יז	א	ו	של	שלא
"	ב	יט	לזיות הרבה	לזיות מזות הרבה
"	ד	ז'	שלא קבל התוכחה	שלא יקבל התוכחה
יח	ב	יד	שליש	שלשה
"	"	יז	מה יותן	מה אתן
יט	א	ט	לגליון	לגיון
"	ב	כד	הם	אם
כה	ב	ט	בע"ז	בעבודת כוכבים ומזלות
"	"	כא	"	"
"	"	לה	לכד	לכס
ל	ב	כד	שידמו	שידעו
"	"	לו	של י'	יהושע